Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonComercial 3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) **license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով

ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

133
134

135
136

1 1882
7-99

H. M. SETIAN
PAPETERIE ET ATELIER DE RELIURE
CONSTANTINOPLE
Tchakmakdjilar Yokouch

ԵՂԻՇԷ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԴՈՒՐԵԱՆ

ԸՆԹԱՑՔ Ի ԳՐՈՑ ԲԱՐԲԱՌ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ

Բ. ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ՍՐԲԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՅԱՒԵԼՈՒԱԾՈՎ

ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԱԼ
ԾԱԽԻՒՔ ՆՊԱՍՏԱՄԱՏՈՅՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
ՆՈՐ-ԹԱՂԻ ՅԻՍԿԻՍՏԱՆ

ԱՐՄԵՆԻԱՅԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ
B. BALENTS

Կ. ՊՈԼԻՍ
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Գ. ՊԱՂՏԱՏԼԵԱՆ
(ԱՐԱՄԵԱՆ)

1884

معارف عمومیه نظارت جلیله‌سنك رخصتیله طبع اونمشدر

10

2010

ԵՂԻՇԷ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԴՈՒՐԵԱՆ

491.99-8 Դ
Դ-91

ԸՆԹԱՑՔ
Ի ԳՐՈՑ ԲԱՐԲԱՌ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ

Բ. ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ՍՐԲԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՅԱՒԵԼՈՒԱԾՈՎ

ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԱԼ

ԾԱԽԻՒՔ ՆՊԱՍՏԱՄԱՏՈՅՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՐ-ԹԱՂԻ ՅԻՍԿԻՍՏԱՐ

ԳՐԱՎԱՃԱՌ-ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒ
Պ. ՊԱԼԷՆՑ
Կ. ՊՈԼԻՍ-CONS/PLE
B.BALENTZ
LIBRAIRE-EDITEUR

Կ. ՊՈԼԻՍ
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

1884

ԳԱՏ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ԳՈՐ. ՊՈՒՇԿԻՆԻ ԱՆՎԱՆ
ՀՄԽՀ-ՈՐԱ.
ՀԱ. Ա. ՄԱՍԻՍՅԱՆ
Ա. ՄԵԼՔՈՆՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ
5396
38

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Ներկայ դասագրքիս Ա. տպագրութիւնն սպառած լինելով՝ երկրորդ անգամ կը փութայ հրատարակել զայն Իսկիւտարու Նոր-Թաղի Նպաստաւոր ընկերութիւնն։

Պէտք եղած փոփոխութիւններ մուծած եմ գործոյս մէջ, Բ. տպագրութեան առթիւ ուղղագրելով՝ անուշադրութեան եւ տպագրութեան այն վրիպակներն որ կային առաջնոյն մէջ։

Բառերու «Բարդութեանց եւ Ածանցմանց» համար ալ ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ մը հարկ համարեցի դնել ի վերջ դասագրքիս, զգալով այն կարեւոր պէտքն՝ զոր պիտի կրնայ լնուլ այդ դասն՝ Հայ լեզուն ուսանողներու համար։

22 Ապրիլ 1884
Պարտիզակ

ԵՂԻՇԷ Վ. ԴՈՒՐԵԱՆ

ԸՆԹԱՑՔ

Ի ԳՐՈՑ ԲԱՐՐԱՌՈՒ

1

ԹՂԵՆԻՆ ԱՆՊՏՈՒՂ

Խնդրել, քնարել	Ընդէ՞ր, ինչ՞
Ս.յգեգործ, այէէ հշկոչ	Խափանել, արգելել
Ամ, պարէ	Բրել, քարել
Յորմէ հեաէ, արկէ 'ի վէր	Արկանել աղբ, աղբ ծեռել

Թղենի մի էր ուրուն տնկեալ (տնկած էր մէկը) յայգւոջ իւրում, և եկն խնդրել պտուղ 'ի նմանէ և ոչ եգիտ։ Ասէ յայգեգործն. Ահա երեք ամք են՝ (¹) յորմէ հեաէ դամ խնդրել պտուղ 'ի թղենւոջդ՝ և ոչ գտանեմ, արդ կրեա զդա, ընդէ՞ր և զերկիրդ խափանէ (²)։ Նա պատասխանի ետ և ասէ. Տէր, թող

(¹) Տեր բայէ՝ որ բային գործողութեան տէրն է՝ ուղղական հոլով կը դրուի երբ բայը դիմաւոր ըլլայ։ Օր. Ահա երեք ամք են խօսքին մէջ տէր բայի է ամք բառը։ Պէտք է որ տէր բային թուով ու դէմքով համաձայն ըլլայ իւր բային հետ եթէ պարզ է, այսինքն՝ մէկ միայն։

(²) Այն բառերը որ խօսքի մը ամբողջութեանը կը ծառայեն ընդէր կ'ըսուին, եւ երկու տեսակի կը բաժնուին պէտք և բն

զդա այս ամ եւս, մինչև շուրջ զդովաւ բրեցից և արկից աղբ, թերեւս արասցէ պտուղ. ապա թէ ոչ՝ յամէ եւս հատցես զդա։

Ղ-ԻԷ. ԺԴ. 6-10

2

ՆԱԽԱՆՁ ՏԱՆ ՏԵԱՌՆ

Վաճառել, ծախել	Հատավաճառ, ը-մայ-ֆ-ի
Արջառ, եզն -- կով	Վաճառ, ա-ռ-ա-ֆ-ռ
Լումայափոխ, ոսկի ֆ-ի-ռ	Տուն վաճառի, ը-կայ
Խարազան, (ֆ-մ-ը)	Աստի, ասկէ

Եւ եկէր Յիսուս (1) 'ի տաճարին զի վաճառէին զարջառս և զոչխարս և զաղաւնիս (2). և զլումայափոխսն՝ որ նստէին։ Եւ արար խարազան չուանեայ, և եհան զամենեսին 'ի տաճարէն, զոչխարսն և զարջառս. և զդրամս հատավաճառացն ցրուեաց (3) և զդ սեղանսն կործանեաց. և որ (անոնք որ) զաղաւնիսն վաճառէին՝ ասէ ցնոսա. Առէք զայդ ասոսկ (4), և մի առնէք զտուն Հօր իմոյ տուն վաճառի։ Ապա յիշեցին աշակերտքն նորա՝ թէ գրեալ է. Նախանձ տան քո կերիցէ զիս։

Յովհ. Բ. 14-18

(1) Տես 5 էջ 1 կանոն։ (2) Տես 5 էջ 2 կանոն։

(3) Յ-ա-ֆ-ա-ց-ի-ր կ'ըսուի այն սեռական հոլովը՝ որ զոյականի մը որո՛ւն ըլլալը կը ցուցնէ, եւ ընդհանրապէս անկէ ետեւ կը դրուի։ Օր. Զպղինձս հատավաճառացն ցրուեաց։ Որո՞ց պղինձները ցրուեց — հատավաճառներուն. ուստի հատավաճառացն յատկացուցիչ է. վասն զի պղինձներուն որո՛ւն ըլլալը ցուցուց։ Յատկացուցչին վերաբերող բառը յ-ա-յ-տ-ա-ն կը կոչուի, ուրեմն վերի խօսքին մէջ յատկացեալն է պղինձս։

(4) Ա-ս-ա-ֆ, ա-յ-ֆ, -ն-ա-ֆ բառերը երբոր բայի կը վերաբերին մակբայ կ'ըլլան եւ կը նշանակեն ասկէ, այսկէ, -ն-ի-ֆ. Իսկ ածական են երբ եզակի կամ յոգնակի բացառական հոլովի մը հետ գործածուին՝ իբրեւ

Յայսմանէ կամ յայսցանէ (աստի)
Յայդմանէ կամ յայդցանէ (այտի)
Յայնմանէ կամ յայնցանէ (անտի)

3

ԱՌԱՋԻՆՆ Ի ՊԱՏՈՒԻՐԱՆՍ

Մատուցեալ (մատուցեալ) մ-ա-տ-ու-ց-ե-ա-լ	Լսել, մտիկ ընել
Դպիր, կրքագրող	Բարւոք, աղէկ
Գող, ըլլալ	Ոչ գոյ, չկայ

Մատուցեալ մի ոմն 'ի դպրացն՝(1) ասէր Սադուկեցւոց մինչ վիճէին. իբրև եռեաս թէ բարւոք եռ նոցա Յիսուս զպատասխանսն, հարց ցնա և ասէ. Ո՞ր պատուիրան(2) է առաջին։ Եւ Յիսուս ասէ ցնա. Առաջին քան զամենայն (ամենէն առաջինը), Լուր Իսրայէլ, Տէր Աստուած մեր՝ Տէր մի է. և սիրեսցես զՏէր Աստուած քո յամենայն սրտէ քումմէ, և յամենայն անձնէ քումմէ, և յամենայն մտայ քոյ, և յամենայն զօրութենէ քումմէ. այս է առաջին պատուիրան։ Եւ երկրորդն նման ոմն(3). Սիրեսցես զընկեր քո իբրեւ զանձն քո. մեծ քան զսոսա այլ պատուիրան(4) ոչ գոյ։

Մարկ. ԺԲ. 28-23

(1) Թէ՛ որոշեալ Թուական ածականը եւ Թէ անորոշ ածականներն ետեւնուն բացառական հոլով Բ-ն-ի-ն-ի-ն-ի-ր կ'առնուն։

(2) Որ բառը երբ Տաճկերէն (հ-ա-ն-ի-ր) կը նշանակէ՝ անորոշ ածական մ'է, եւ պէտք չէ աշակերտը շփոթէ զայն -ր յարաբերական դերանուան հետ։

(3) Խ-ն-դ-ի-ր -ա-ն-ա-ղ կամ խ-ն-դ-ր-ա-ն-ա- բառերն են 1. Բ-ա-յ-ե-ր-ը՝ որ ամեն հոլովով խընդիր կրնան առնուլ. 2. Ն-ա-խ-ա-դ-ր-ա-ն-ա-ն-ի-ն՝ որ իրենց յատուկ եղած հոլովով խնդիր կ'առնուն. 3. Գ-ա-յ-ա-ն-ա-ն-ի-ն՝ որոց առած սեռական խնդրոյն յատկացուցիչ կ'ըսեմք։ 4. Ա-ֆ-ա-ն-ա-ն-ի-ն՝ որը իրենց նշանակութեան համեմատ խնդիր կը պահանջեն։ Օր. Նման ոմն. հոս նման ածականը տրական հոլով առած է իւր խնդիրն. վասն զի եթէ հարցնեմ — որո՞ւ նման. կը պատասխանեմ. ասոր նման (նման սմին), եւ միշտ -ր-ո՞- (ի-ն-ի՞) հարցման պատասխանող հոլովն վերջահոլով տրական է։

(4) Ա-յ-լ բառը եթէ Բ-ա-յ-ց նշանակէ՝ շաղկապ է. իսկ եթէ -ա-ր-ի-ւ նշանակէ՝ ածական է։

4

ԱՌ ՏԻՍ ՄԱՆԿՈՒԹԵԱՆ

Տի, հասակ
Հանգոյն, նման
Առոյգ, կայտառ, կորէծ
Գարնային, գարուն

Վերակենցաղ, նորէն կենդանի առնող
Ամի ամի, տարուէ տարի
Զքնաղ, գեղեցիկ
Փախստեայ. փախչող, շտապ անցնող

Ոչ եւս դառնայ, ա՛լ չդառնար

Այո՛ հանգոյն
Առոյգդ հասակ
Է գարնայնոյն
Ո՛վ պատանեակ (¹)
Այլ նա ծնանի
Վերակենցաղ
Ամի ամի
Նոր եւ չքնաղ.
Իսկ փախստեայ
Քոյդ մանկութիւն
Ոչ եւս դառնայ
Ի պէս 'ի նոյն (²)։

(¹) Կարդա՛ այսպէս. Այո՛, ո՛վ պատանեակ, առոյգ հասակ քո հանգոյն է գարնայնոյ։ Վերի խօսքին մէջ հանգոյն ածականին գարնայնոյն վերջաւորութիւնը տրական խնդիրը հեռու դրուած է։

(²) Ածականը երբեմն գոյականին նախդիրը իւր վրայ կ'առնու թէ՝ յետադաս եւ թէ նախադաս ըլլայ գոյականէն։ — Աւելորդ է դիտել տալ թէ այս խօսքին մէջ նախտիոն կոչուած է թէ՝ գոյականին եւ թէ ածականին վրայ։

ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ 1479 ԹՎ. ԵՐԵՎԱՆ

5

ՊԱՏԱՆԻՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱՆԱՊԱՀ

Յաւիտենական, յաւիտեան տէրը
Ի մանկութենէ իմմէ, տղայ հասակէս
Զի՞, ինչո՞ [սկսէ
Տրամեալ, յաւուրց, տխուր

Ի՞նչ իւիք, ի՞նչ քանով
Ինչք, ընչից, ապացուածք
Զկնի իմ, իմ ետեւէս
Բազում, շատ

Եւ ահա մատուցեալ ոմն առ Յիսուս(¹) ասէ. Վարդապետ բարի, զի՞նչ բարի գործեցից՝ զի ընդունիցիմ զկեանսն յաւիտենականս։ Եւ նա ասէ ցնա. Զի՞ հարցանես զիս զբարւոյ,(²) զի է բարի(³). եթէ կամիս 'ի կեանսն յաւիտենականս մտանել, պահեա զպատուիրանսն։ Ասէ ցնա. Զո՞րս (ո՞ր պատուիրանները)։ Ասէ ցնա Յիսուս. Զմի սպանանիցես՝ և մի շնար, և մի գողանար, և մի սուտ վկայեր, պատուեա զհայրդ քո և զմայրդ, և սիրեսցես զընկերդ քո իբրև զանձն քո։ Ասէ ցնա պատանին. Զայդ ամենայն պահեցի 'ի մանկութենէ իմմէ, արդ է՞ է-է+ պակաս(⁴) լցեմ։ Ասէ ցնա Յիսուս. Եթէ կամիս կատարեալ լինել, երթ վաճառեա զինչս քո և տուր աղքատաց, և ունիցիս գանձս յերկինս, և եկ զկնի իմ։ Իբրև լուաւ պատանին զբանն, գնաց տրամեալ, զի ունէր ստացուածս բազումս։

Մատթ. ԺԹ. 16-23

(¹) Նախդրիւ տրականի կամ է ով անորոշ հայցականի համար է նախդրին տեղ — նախդիրը կը դրուի ընդհանրապէս երբ բառը շնչաւոր ըլլայ, ուստի չըսուիր մատուցեալ ոմն 'ի Յիսուս. այլ միայն կրնանք ըսել, մատուցեալ ոմն 'ի տէրէն յոյն, 'ի մատուցեալ ոմն 'ի տէրէն յոյն, 'ի +ալ+ անդր, եւ այլն. վասն զի տէրէ եւ +ալ+ բառերն շնչաւոր չեն։

(²) Զբարւոյ՝ Ղ ով առանց է իբացառական մ'է՝ որ կը նշանակէ համար. վրայ, եւն.

(³) Անհաւասիկ նախադասութիւն մը՝ որ կը կազմուի էական բայէ մը տէր բայիէ մը եւ տէր բայիին ի՞նչ կամ ո՞վ ըլլալը ցուցնող ուղղական հոլով բառէ մը՝ որ ասդրդեալ կ'ըսուի։ Մէ է բ-ութ խօսքին մէջ ստորոգելին է գ որ բ-ութ տէր բայիին քանի՞ ըլլալը կը ցուցնէ։ Եւ եթէ ըսեմ գդ է Աստուած, ստորոգելին է գդ որ Աստուած տէր բայիին ի՞նչ ըլլալը կը ցուցնէ։

(⁴) Պակաս ածականը իւր խնդիրն գործիական հոլով առնլով՝ էիմ բայն լրելեայն իմացուող ե տէր բայիին ստորոգելին եղած է։

6

ՓԱՐԻՍԵՑԻՆ ԵՒ ՄԱՔՍԱՒՈՐ

Ելանել (նկդ. արկ. ով), երթալ,
Յաղօթս կալ, աղօթք ընել
Մաքսաւոր, (կեօմրէ-ոչ)
Մեկուսի, ոչ կողմ
Երկիցս, երկու անգամ
Տասանորդ, (ծոգալբգ)
Կամիմ, կ'ուզեմ
Ամբառնալ, վերցընել
Կոծել զկուրծս, կուրծքը ծեծել
Բաւել, արբել (գեղբ)

Արք երկու ելին 'ի տաճարն կալ յաղօթս, մին փարիսեցի և մեան մաքսաւորք(1)։ Փարիսեցին կայր մեկուսի, և զայս առանձինն աղօթս մատուցանէր. Աստուած իմ, գոհանամ ոչ (2), զի ոչ եմ էբրէ- ղայլ 'ի մարդկանէ(3), զյափշտակողս և զանիրաւս և զշունս, կամ իբրև զայս մաքսաւոր. այլ պահեմ երկիցս 'ի շաբաթու, և տամ տասանորդս յամենայն ստացուածոց իմոց։ Եւ մաքսաւորն կայր մեկուսի, և ոչ կամէր և ոչ զաչսն ընդ երկինս (4) ամբառնալ, այլ կոծէր զկուրծս իւր, և ասէր. Աստուած իմ, քաւեա զիս զմեղաւորս։ Ասեմ ձեզ, էջ սա արդարացեալ 'ի տուն իւր քան զնա (5)։

Ղուկ. ԺԸ. 9-14

---

(1) Այս երկու նախադասութեանց մէջ էբ բայը լուելեայն կ'իմացուի։

(2) Գոհանամ զքեզ (շնորհակալ եմ քեզ)։ Գոհանամ բայը իւր խնդիրը ը ով առանց է ի բացառական կը պահանջէ։

(3) Իբրէ՝ նախադրութիւն է երբ հայցական խնդիր առնու եւ նշանակէ պէս. էբրէ- ղայլ (ուրիշներու պէս)։ իսկ շարակալ կամ մակբայ է էբրէ նշանակած ատեն, եւ բայի քով կը դրուի։ Ի մարդկանէ ի խնդրոյն համար կարդա (7 էջ 1 կանոն)

(4) Ընդ նախադրութիւնը անորոշ հայցական խնդրով դրուած-ուն կը նշանակէ. Ընդ երկինս -մբառնալ (դէպ 'ի յերկինս բարձրացնել)։

(5) Քան նախադրութիւնը ընդհանրապէս հայցական հոլով խնդիր կ'առնու եւ իրմէ առաջ կամ ետքը դրուած ածական բառի մը կը վերաբերի։ Օր. էջ սա արդարացեալ 'ի տուն իւր քան, խօսքին մէջ, քան խնդիր է արդարացեալին (անկէ աւելի արդարացած)։

7

ԵՐԿՈՒ ԼՈՒՄԱՅՔ ԿՆՈՋՆ ԱՅՐԻՈՅ

Զիմարդ, ինչէս
Տառապեալ, խեղճ
Արկանել պղինձ, սրսկ ջրել
Մեծատուն, հարուստ
Բազում ինչ, շատ բան
Լումայ, (ոգբ)
Նաքարակիա, երկու լումայ, արժող [սրսկ
Ամէն ասեմ, ճշմարիտ կ'ըսեմ
Զքաւորութիւն, աղտոտութիւն
Գոյիւ չափ, ունեցածը ընդունեցածը
Կեանք, ինչ, սրտցուածք

Կայր Յիսուս ընդդէմ գանձանակին (1), տեսանէր զիմարդ ժողովուրդն արկանէր պղինձ (2) ի գանձանակն. և բազում մեծատունք արկին բազում ինչ։ Եկն այրի մի և արկ երկուս լումայս, որ է նագարակիա մի։ Եւ կոչեցեալ առ ինքն զաշակերտան իւր, ասէ ցնոսա. Ամէն ասեմ ձեզ, զի այրին այն տառապեալ շատ արկ քան զամենեսեան՝ որ արկին 'ի գանձանակն (3)։ Քանզի ամենեքին յաւելորդաց իւրեանց արկին, այլ նա 'ի չքաւորութենէ իւրմէ զամենայն ինչ՝ զոր ունէր, արկ գոյնչափ (4) զկեանս իւր։

Մարկ. ԺԲ. 41-44

---

(1) Ընդդէմ նախադրութիւնն սեռական հոլովով կը պահանջէ իւր խնդիրը։

(2) Անորոշ հայցականն՝ եզակիի մէջ մանաւանդ՝ ուղղականի յար եւ նման ըլլալով, պէտք չէ իրարու հետ շփոթել զանոնք, ուշ դնելով իւրաքանչիւրին վարած պաշտօնին։ (Տես 5 էջ 2 կանոն)

(3) Շատ արկ քան զամենեսեան՝ որ արկին 'ի գանձանակն։ Ը յարաբերական դերանունը հոս իրմէ յառաջ եկող զամենեսեանը կը յարաբերէ։ եւ իւր այն յարաբերած բառը յարաբերեալ կը կոչուի։ Յարաբերեալը եթէ յոգնակի ըլլայ՝ յարաբերական դերանունն ալ յոգնակի կը դրուի։ Պէտք է գիտնալ նաեւ թէ՝ յարաբերական դերանուան եզակի ուղղականն ու հայցականը՝ իւր յոգնակի ուղղականին եւ հայցականին տեղ կրնայ գործածուիլ։

(4) Գոյ նախադրութիւնն գործիական հոլով խնդիր կը պահանջէ եւ միշտ իւր խնդրէն վերջը կը դրուի։ Օր. Մահու գոյ [illegible] (մեռնելու չափ կորիւ ըրինք)։

8

ԳՈՀՈՒԹԻՒՆ Ի ՎԵՐՋ ՏԱՐՒՈՑ

Լրումն, լմնալը, վերջանալը
Է, էք, էից, արարած
Պսակ, շրջան (պարոյ)
Տրիտուր, փոխարէն պրուած բան
Վսեմ, բարձր, շէնչ
Այժմ, հիմայ

Մինչ 'ի խսկաւ, մինչ վերջը, յաւիտեան

Դու, Տէր, դու զայս ամ (¹)
Ի լրումն հասուցեր,
Ըզքէն գոհանամ
Աստուած իմ եւ Տէր։
Թեւ էիր համայն
Պահպանին պեսակ (²)
Տարոյ փոպրոխեան (³)
Թեւ օրհնի պըսակ։
Այլ նոցին (⁴) շեռուր
Ճանաչել ըզքեզ,
Իսկ յինէն տրիտուր
Միայն սէր խընդրես։
Զըքնաղ եւ վըսեմ
Եւ ձրի տուրեւառ,
Ըզքեզ Տէր օրհնեմ
Այժմ եւ մինչ 'ի սկաւ։

(¹) Տես 8 էջ 2 կանոն։

(²) Տեսակք էից (արարածոց տեսակներն) Տես 6 էջ 3 կանոն։

(³) Երբեմն ածականը յատկացուցչի ձեւով՝ այսինքն սեռական հոլովով կը դրուի իւր զոյականին քով. այդ ձեւով ածականի պաշտօն վարող բառերն ընդհանրապէս -ԵՌ- վերջաւորող զոյականներն են. այսպէս Տ-Ր-Ց փոպրոխեան կը թարգմանուի (քաղցր տարւոյ)։

(⁴) Հոս նոցին դերանունը եէց բառին տեղ դրուած է՝ զայն նորէն չկրկնելու համար. վասն զի դերանուան պաշտօնն է ուրիշ բառի մը տեղ դրուիլ՝ զայն չը կրկնելու համար։

9

ԲԺՇԿԵԼ Ի ՇԱԲԱԹՈՒ

Անկեալ դնիլ, ինքդ՝ հիւանդ պարկիլ
Ողջ լինել, առողջանալ
Ոչ զոք ունիմ, թէը ընդիմ
Յուզիլ, տալն ու վրայ ընել
Դանդաղիլ, կամաց շարժիլ
Մահիճք, ճաց, անկողին
Յարեաւ (յառնել), ոտ ելնել
Շրջիլ, պտըտիլ
Խոյս տալ, փախչիլ
Ամրոխ, բազմութիւն

Եւ էր անդ այր մի՝ որոյ երեսուն և ութ ամ էր 'ի հիւանդութեան իւրում (որ երեսուն և ութ տարիէ հիւանդ էր). զնա իբրև եառեալ Յիսուս՝ զի անկեալ դնէր, և գիտաց թէ բազում ժամանակք են այնուհետև, ասէ ցնա (¹). Կամիս ողջ լինել։ Պատասխանի եառ նմա հիւանդն. Տէր, ոչ զոք ունիմ, թէ յորժամ ջուրքն յուզիցին՝ արկցէ զիս յաւազանն. և մինչ ես դանդաղիմ, այլ ոք քան զիս յառաջագոյն լինանէ։ Ասէ ցնա Յիսուս. Արի առ զմահիճս քո և գնա։ Եւ ողջացաւ այրն. և յարեաւ, առ զմահիճս իւր և շրջէր։ ԵՒ էր շաբաթ յաւուրն յայնմիկ։ Ասեն հրեայքն ցբժշկեալն. Շաբաթ է, և ո՛չ արժան էր առնուլ զմահիճս քո։ Պատասխանի եառ նոցա և ասէ. Որ (²) բժշկեացն զիս, նա ասաց ցիս՝ առ զմահիճս քո

(¹) Ասէ, ասէ, հարցանէ բայերն շատ անգամ ց նախդրով անորոշ հայցական հոլով, եւ երբեմն վերջահոլով տրական ԲՆԱՐԵՆ ԻՆԴԷՐ կառնուն։

(²) Երբ երկու նախադասութիւն զէ կամ ԹԷ շաղկապով կապուած ըլլան, կըրնան այն շաղկապներն զանց առնուիլ. եւ երկրորդ նախադասութեան բայը ՆԵՐԵՑԵԼ փոխուելով, այն ատեն ԴԷՐ ԲԱՅԷՆ տրական կը դրուի։ Օր. Ոչ էր արժան զի առնուլ զմահիճս քո, փոխանակ ըսելու՝ Ոչ էր արժան զի առնուէր դու զմահիճս քո։

(³) Երբ ՈՐ յարաբերական դերանունը խօսքի մը սկիզբը դրուի՝ լռելեայն իր առջեւէն կ'ունենայ իւր յարաբերեալը, այսինքն ԱՅՆ՝ Ն-, կամ ԱՅՆՈՒԷՆ՝ Ն+։ Այսպէս եզակիի մէջ Ով ՈՐ, ԱՅՆ ՈՐ, եւ յոգնակիի մէջ ԱՆՆ+ ՈՐ կը թարգմանուի։ Օր. Որ սիրէ զխրատ, ըսել է (այն՝ որ խրատը կը սիրէ)։ Որ գործեն զանօրէնութիւն (անոնք՝ որ անօրէնութիւն կը գործեն)։ Կրնանք այս պարագային մէջ երբ յայտնի դէմք չունի ՈՐ ը՝ միջակ անուն ճանչել զայն։

և գնա։ Հարցին զնա և ասեն. Ո՞վ է այրն՝ որ ասայն ցքեզ՝ առ զմահիճս քս և շրջեաց։ Եւ բժշկեալն ոչ գիտէր թէ ո՞վ էցէ, քանզի Յիսուս խոյս եառ վասն ամբոխին ի տեղւոջէ անտի։

Յովհ. Ե. 5-14

10

ԿՈՒՍԱՆՔՆ ԻՄԱՍՏՈՒՆՔ ԵՒ ՅԻՄԱՐՔ

Կուսան, Էջ (ՈՂՋԷԿ)
Բառնալ, առնել (ՀԵՌԸ)
Յամել, ուշանալ
Ներհել, հրաժել
Ի քուն մտանել, քնանալ

Եղեւ բարբառ, Յայն լուեցաւ
Կապմել, պատրաստել
Շիջանիլ, մարել
Փակիլ, փոցոել
Գիտել, ճանչնալ

Նմանեսցի արքայութիւն երկնից տասն կուսանաց, որոց առեալ ղլապտերս իւրեանց ելին (1) ընդ առաջ փեսային և հարսին։ Հինգն է նոցանե յիմարք էին, (2) և հինգն՝ իմաստունք։ Յիմարքն առին զլապտերսն, և ձէթ ընդ իւրեանս (3) ոչ բարձին. իսկ իմաստունքն առին և ձէթ ամանօք ընդ լապտերս իւրեանց։ Եւ 'ի յաւել փեսային (4) Ներհեցին ամենեքեան և 'ի քուն մտին։ Եւ 'ի մէջ գիշերի եղև բարբառ. Ահա փեսայ գայ, արիք ընդ առաջ նորա։ Յայնժամ յարեան ամենայն կուսանքն և կազ-

(1) Երբ Ա շաղկապով կապուած երկու բայ մի եւ նոյն տէր բային ունենան, կրնայ Ա շաղկապը զանց առնուիլ, եւ առաջին բայը անցեալ դերբայի փոխուիլ։ այն ատեն տէր բային ԵՐԱՆ կ'ղրուի։ Սր. Որոց առեալ զլապտերս իւրեանց Ա ելին ընդ առաջ փեսային եւ հարսին. փոխանակ ըսելու, Որք առին զլապտերս իւրեանց Ա ելին ընդ առաջ փեսային եւ հարսին։

(2) Կարդա ՅԷ՛ (7 էջ 1 կանոն) եւ ՅԷ՛ (9 էջ 3 կանոն)

(3) Ընդ նախդիրը յոգնակիի մէջ անորոշ հայցականով հետ կը նշանակէ։

(4) Ի յաւել փեսայն (փեսին ուշանալու ատենը)։ Փեսայն բառը ՅԷ՝ իբրեւ յատկացուցիչ եւ ՅԷ տէր բայի կրնայ ըլլալ 'ի յաւել աներեւոյթին։ — Այս պաշտօնով կը ճանչցուին այն սեռականներն՝ որ կը գտնուին է նախդրիւ անորոշ դերբայներու քով։

մեցին զլապտերս իւրեանց։ Ասեն յիմարքն ցիմաստունսն. Տուք մեզ յիւղոյդ ձերմէ, զի ահա շիջանին լապտերքս մեր։ Պատասխանի եառուն իմաստունքն և ասեն. Գուցէ ոչ էցէ մեզ Յեղ բաւական (5). այլ երթայք 'ի վաճառականս (6), և գնեսջիք ձեզ։ Իբրև նոքա գնացին գնել, եկն փեսայն, և պատրաստքն մտին ընդ նմա (7) 'ի հարսանիսն, և փակեցաւ դուռնն։ Յետոյ գան և այլ կուսանքն և ասեն. Տէր Տէր, բաց մեզ։ Նա պատասխանի եառ և ասէ. Ամէն ամէն ասեմ ձեզ՝ թէ ոչ գիտեմ զձեզ։

Մատթ. Իե. 1-13

11

ՄԻ՛ ԲԱՐՁԸՆՏԻՐ ԼԻՆԵԼ Ի ԿՈՉՈՒՆՍ

Բարձընտիր լինել, առաջին տեղը [բռնել
Կոչնական, կոչնտէ հրաւիրեալ
Հայիլ, նայել
Բազմիլ, նստել

Գուցէ, զբաղայ որ
Ունել, բռնել
Ի վեր մատիր, վէր հրամէ՛
Բարձակից, ծեկտեղ տեղն նստող
Բարձ, նստարան

Ասայ Յիսուս և առ կոչնականսն առակ մի, հայեցեալ եթէ զիարդ բարձընտիր լինէին (1). Ասէ ցնոսա. Յորժամ կոչիցէ ոք (2) զքեզ 'ի հարսանիս կամ 'ի կոչունս, մի բազմիցիս յառաջին

(5) Այս խօսքին մէջ լռելեայն կիմացուի ԻՆ դերանունը՝ Էզ բառին տեղ։ — Բաւական ածականը իւր խնդիրներն վերջաւորով տրական առած է, եւ ինքն ստորոգելի է ԻՆ լռելեայն իմացուող դերանուն տէր բային։

(6) Հոս զարտուղութիւն մը կայ ընդհանուր կանոնէն (բաղդատէ՝ 9 էջ 1 կանոն)

(7) Ընդ նախադրութիւնը եզակիի մէջ վերջաւորով տրականով հետ կը նշանակէ։

(1) Բարձընտիր բառն հոս ստորոգելի կամ ուղղական խնդիր մ'է. վասն զի լռելեայն իմացուող ԻՆՆԱՆԻ տէր բային ի՛նչ ըլլալը կը ցուցնէ։ (Տես 9 էջ 3 կանոն)։

(2) Ոք՝ որ անորոշ կամ միջակ ածական մ'է. իբրեւ զոյական գործածուած ըլլալով՝ է տէր ԻՆՆԱՆԻ բային։ Պէտք է գիտնալ որ ածական բառ մը առանձին գործածուած ատեն զոյականի զօրութիւն ունի, վասն զի իւր մէջ լռելեայն կը պահէ իրեն վերաբերող զոյականն։

բարձին. գո՜ց (³) պատուականագոյն եւս քան զքեզ իցէ կոչեցեալ 'ի նմանէ. և եկեալ՝ որ զքեզն և զնա կոչեաց, ասիցէ ցքեզ՝ տուր սմա տեղի, և ապա սկսանիցիս ամօթով զյետին տեղին ունել։ Այլ յորժամ կոչիցիս, երթիջիր բազմիջիր 'ի յետին տեղւոջ. զի յորժամ գայցէ որ կոչեացն զքեզ, ասիցէ ցքեզ. բարեկամ 'ի վեր մատիր. յայնժամ եղիցին քեզ փառք (պիտի փառաւորուիս) առաջի բարձակցացն քոց։ Զի ամենայն որ բարձրացուցանէ զանձն՝ խոնարհեսցի. և որ խոնարհեցուցանէ զանձն՝ բարձրասցի։

Ղ.-է. ԺԴ. 7-11

12

ՎԱՍՆ ԸՆՏՐԵԼՈՅ ՁՊԱՅՄԱՆ ԿԵՆԱՅ

Ռահ, ճամբայ
Ածել, դանել, [բերել
Պայման, վիճակ

Լցցին (լնուլ, կր.), կատարուիլ
Յաւէտ, միշտ
Փրկաւէտ, ազատ

Փրկիչ իմ Յիսուս,
Զիմաստուութեան քո
Ծածկեա՛ յիս ըղձոյ (¹)։
Ընդունել ինչ ըղձահ (²)
Որ ուղիղ 'ի կեանս

(³) Գո՜ց մակբայ է երբ ձեւոյ ՐԵ նշանակէ, իսկ երբ նշանակէ ՀՈՅ, ԸՆՈՅ, գոյական բային ստորադասական եզակի Գ. դէմքն է. Օր. Ոչ գիտեր թէ գո՜ց որ վրէժխնդիր յերկինս (չէր գիտեր թէ երկնից մէջ վրէժխնդիր մէկը կայ՝ կամ ըլլայ)։

(¹) Այնպէս կարդա. Ծածկեա՛ յիս ղձոյ՝ իմաստութեան քո։ Իմաստութեան յատկացուցիչը իւր ղձոյ՝ յատկացեալէն առաջ դրուած ատեն՝ յատկացեալին նախդիրը ինքն ալ կ'առնու։

(²) Փոխանակ ըսելու՝ Հի ընդունիս ես ղձահ եւայլն. (Տես. 13 էջ 2 կանոն)։

Ածէ զիս յանմահ (³)։
Ես գոյ 'ի կոչման
Ցոյ ղէսն կոչես,
Կալ ինչ անասան (⁴)։
Զի լցցին յաւէտ
Ցիս յամենայնի
Կամք քո փրկաւէտ։

13

ՏԱՆ ԶԿԱՅՍԵՐ՝ ԿԱՅՍԵՐ

Առաքել, ղրկել
Որսալ բանիւ, խօսքով դիմացինը
Ոյր է, որուն է [քանել
Նենգութիւն, խաբեբութիւն

Ոչ ինչ փոյթ է քեզ զումեքէ, [մեկու մը համար հոգդ չի՛ է
Հարկ, պարտ (վերկի)
Դահեկան, (ղրուշ) տարբեր դեղեցիկ մը արքեան անունը.

Եւ առաքեն առ Յիսուս ղրկեալս 'ի Փարիսեցւոց անդէ և 'ի Հերովդիանեանացց (¹), զի զնա որսասցեն բանիւ։ Եւ նոքա եկեալ հարցանէին զնա նենգութեամբ և ասէին. Վարդապետ, զի տեսեալ զի ճշմարիտ ես, և ոչ ինչ փոյթ է քեզ զումեքէ զի ոչ հայիս յերեսս մարդկան (²), այլ ճշմարտութեամբ զճանապարհն Աստուծոյ ուսուցանես (³)։ Արդ ասա մեզ, արժան է հարկ տալ կայսերի՝ թէ ոչ (⁴). տացո՞ւք թէ ոչ տացուք։ Եւ Յիսուս զի-

---

(³) Անմահ ածականն իւր է կեանս գոյականէն հեռանալով՝ անոր նախդիրն ինքն ալ առած է։

(⁴) Այսպէս կարդա՝. Եւ գոյ ինչ կալ անասան 'ի կոչման՝ յոր կոչես զիս։ — Տամ բայը երբեմն անհերեւութի քով դրուելով ՌՈՂԼ նշանակութիւնը կուտայ, ուստի այսպէս կը թարգմանուի վերոյգրեալ խօսքը. (Թո՛ղ որ անխախտ կենամ ես այն կոչմանս մէջ՝ որում կը կանչես զիս)։

(¹) Տես 7 էջ 1 կանոն։ Կարդա նաեւ ՈՒՂԻ բառին վրայ (6 էջ 4 կանոն)

(²) Հայիլ բայը նախդրիւ տրական՝ դիմ է ով անորոշ հայցական հոլով բնութեան խնդիր կ'առնու։

(³) Տես 6 էջ 3 կանոն։

(⁴) Պէտք է իմանալ՝ թէ նա հարկ տալ, եւայլն։

ԱԶԳ. ՄԱՏԵՆԱՐԱՆ

տայ զկեղծաւորութիւն նոցա, ասէ ցնոսա. Զէ՞ (5) փորձէք զիս, կեղծաւորք, բերէք ինձ դահեկան մի զի տեսից։ Եւ նոքա բերին. և ասէ ցնոսա. Ո՞յր է պատկերս այս կամ գիր։ Եւ նոքա ասեն ցնա. ԿայսերՔ (6)։ Պատասխանի եւ Յիսուս և ասէ ցնոսա. Երթայք տուք զկայսերս՝ կայսերս, և զԱստուծոյ՝ Աստուծոյ։

Մաթ. Ժ.Բ. 13-17

14

ՋՈՒՐՆ ԿԵՆԴԱՆԻ

Վաստակեալ, յոգնած	Արդեօք, երբ-ցընէ
Հանել ջուր, ջուր առնել, քաշել	Դոյլ, (փօվ)
Գնել, ծախու առնել	Խաչն, ինք, ուխտ և այլ
Խառնակիլ, խառնուիլ	Միւսանգամ, երկրորդ անգամ

Դայ Յիսուս 'ի քաղաք մի Սամարացւոց՝ որում անուն էր Սիւքար, մերձ 'ի դեօղն զոր եւ Յակովբ որդւոյ իւրում Յովսեփայ, և անդ էր աղբիւր մի Յակովբայ։ Եւ Յիսուս վաստակեալ 'ի ճանապարհէն՝ նստէր 'ի վերայ աղբերն, և էր ժամ իբրեւ վեցերորդ։ Դայ կին մի 'ի Սամարեայ հանել ջուր. ասէ ցնա Յիսուս. Տուր ինձ ըմպել (ջուր տուր ինձ)։ Զի աշակերտքն նորա երթեալ էին 'ի քաղաք անդր (1) զի կերա-

(5) Զէ բառը երբ է՞նը- նշանակէ՝ որ ատեն պէտք է որ իր վրայ պարոյկ (՞) նշանն ունենայ մակբայ է. եթէ նշանակէ Լա՞ զէ կամ Բէ՞՝ շաղկապ է. իսկ եթէ նշանակէ է՞նը Բա՞, ինը՞ր անորոշ ածական է։

(6) Պէտք է յաւելուլ՝ Կայսերէ՞ պարէրս այս կամ գիր։ Այս տեսակ խօսից մեր ընդունարանքն՝ կ'ըսուի երբ մէկ կամ աւելի բառեր զեղչեալ ըլլան, այսինքն՝ լռելեայն եթէ իմացուին։

(1) Ինչպէս անդէ, այդէ, անդէ բառերը բացառականի քով՝ նոյնպէս եւ այր, -այդր, անդր ածական են նախդրիւ տրական բառի մը քով, այս, այդ, -այն ցուցական դերանունաց նախդրիւ տրականին տեղ գործածուելով։

կուրս գնեսցեն։ Ասէ ցնա կինն Սամարացի. Դու որ հրեայդ ես, զիարդ յինէն ըմպել խնդրես 'ի կնոջէ սամարացւոյ։ Զի ոչ երբէք խառնակին հրեայք ընդ սամարացիս։ Պատասխանի եւ նմա Յիսուս և ասէ. Եթէ գիտէիր դու զպարգեւսն Աստուծոյ, և ով է որ ասէդ ցքեզ՝ թէ տուր ինձ ըմպել, դու արդեօք խնդրէիր 'ի նմանէ, և տայր քեզ ջուր կենդանի։ Ասէ ցնա կինն. Տէր, դու քանզի և դոյլ ունիս (2), և ջրհորս խոր է, իսկ արդ ուստի՞ ունիցիս զջուրն կենդանի։ Միթէ դու մեծ ինչ ոք իցես քան զհայրն մեր Յակովբ՝ որ զայս ջրհոր եւ մեզ, և ինքն ասդի արբ՝ և որդիք նորա և խաշինք նորա (3)։ Պատասխանի եւ նմա Յիսուս և ասէ. Ամենայն որ ըմպէ 'ի ջրոյ յայդմանէ, միւսանգամ ծարաւէ, բայց որ ըմպէ 'ի ջրոյն զոր ես տայ նմա, մի ծարաւեսցէ յաւիտեան. այլ ջուրն զոր ես տայ նմա, եղիցի նմա աղբիւր ջրոյ բղխելոյ 'ի կեանսն յաւիտենականս։

Յովհ. Գ. 5-14

Օր. 'է քաղաք անդր կ'ըսենք փոխանակ ըսելու՝ 'է քաղաքն յայն
'է դաշտ այդր » » » 'է դաշտս յայս
'է տունն այդր » » » 'է տունդ յայդ

Իսկ առանձինն մակբայ են շարժում ցուցնող բայերու քով, դրուելով, եւ կը նշանակեն հոս, հոդ, հան։

(2) Իսկ բառը շաղկապ է երբ Բայց նշանակէ, մակբայ է երբ անդամ նշանակէ։ Օր. Դոյլ էսկ ոչ ունիս, կը թարգմանուի, Դոյլ անդամ չունիս։

(3) Երբ խօսքի մը մէջ տէրբային Բաղադրեալ ըլլայ այսինքն մէկէն աւելի՝ այն ատեն բայը յոգնակի կը դրուի, բայց երբոր բաղադրեալ տէրբայիներէն առաջինն եզակի ըլլայ՝ բայը եզակի կը դրուի, միւս տէրբայիներուն առջեւ բայը չկրկնուիր այլ պահանջուած ժամանակովն ու թուովն լռելեայն կ'իմացուի, ուստի այս խօսքին մէջ. Ինքն ասդի արբ՝ և որդիք նորա և խաշինք նորա, վերջի երկու տէրբայիները լռելեայն կը պահանջեն համաձայնութեան օրինօք իրենց բայը որ է արբէն։

15

ՀԱՆԴԵՐՁ ՀԱՐՍԱՆԵԱՑ

Զուարակք, եղէր	Թշնամանել, Դաղարել
Պարարակ, գէր-ի	Անցք, անցնելու տեղ, ճամբայ
Զենուլ, մրրիկ	Բազմական, դասող, հրաւիրեալ
Յուլանալ, ծուլանալ	Ատամն, ման, ակոյ
Ագարակ, արտ, (ագիտ)	Կոչեցեալ, հրաւիրեալ

Նմանեցաւ արքայութիւն երկնից առն թագաւորի որ արար հարսանիս որդւոյ իւրում։ Եւ առաքեաց զծառայս իւր կոչել զերաւիրեալս 'ի հարսանիս (1), և ոչ կամեցան գալ։ Դարձեալ առաքեաց այլ ծառայս և ասէ. Ասացէք հրաւիրելոցն, ահաւասիկ զճաշ իմ պատրաստեցի, զուարակք իմ և պարարակք զենեալ են, և ամենայն ինչ պատրաստ է (2). եկայք 'ի հարսանիս։ Եւ նոքա յուլացեալ գնացին՝ ոմն յանգարակ է-ր, և ոմն է վաճառ է-ր (3), և այլք կալան զծառայս նորա՝ թշնամանեցին և սպանին։ Իսկ թագաւորն իբրև լուաւ՝ բարկացաւ, և առաքեաց զզօրս իւր և սատակեաց զսպանողսն զայնոսիկ, և զքաղաքն նոցա այրեաց։ Յայնժամ ասէ ցծառայս իւր. Հարսանիքս պատրաստ են, և հրաւիրեալքն չէին արժանի։ Արդ երթայք յանցս ճանապարհաց, և զորս միանգամ գտանիցէք կոչեցէք 'ի հարսանիս։ Եւ երեալ ծառայքն 'ի ճանապարհս ժողովեցին զամենեսեան զոր և գտին՝ զչարս և զբարիս, և լցան հարսանիքն բազմականօք։ Եւ մտեալ թագաւորն հայել ըզ բազմականօքն՝ ետես այր մի՝ որոյ ոչ էր զգեցեալ (որ չէր հագած) հանդերձ հարսանեաց, և ասէ ցնա. Ընկեր, զիարդ

(1) Անցեալ դերբայներն երբեմն իբրեւ ածական գործածուելով՝ իրենց բային պահանջած հոլովովը խնդիր կ'առնուն։

(2) Տես 9 էջ 3 կանոն։

(3) Հոս երկու տերբայիներուն առջեւ բայը որ է գնաց՝ զեղչեալ է. Օր. Ոմն գնաց յագարակ իւր եւ ոմն գնաց 'ի վաճառ իւր։

մտեր այսր, զի ոչ ունէիր հանդերձ հարսանեաց. և նա պապանձեցաւ։ Յայնժամ ասէ թագաւորն ցսպասաւորսն. Կապեցէք զոտս և զձեռս (4). և հանէք 'ի խաւարն արտաքին, անդ եղիցի լալ և կրճել ատամանց։ Զի բազումք են կոչեցեալք՝ և սակաւք ընտրեալք։ Մատթ. Իբ. 2-14

16

ԱՂՕԹՔ ՏԷՐՈՒՆԱԿԱՆ

Կայք, կայարան, բնակարան	Նոյն, (ակ.) նոյնպէս
Եղէր, եղէնոտ	Ի բաց կացուցանել, հեռացնել
Երանաւետել, երջանիկ ընել	Ամէն (ակ.) նո՛ղ ամենայն ըլլայ
Համայն, բոլոր	Յաւիտեան, դար
Ստորին, բնակիչ երկրի	

Ո՛ Հայր մեր գերթած,
Որ զկայս երթերաց
Երանաւետես
Փառաց տոց 'ի տես (1).
Անուն քո լիցի
Սուրբ և պաշտելի,
Եւ ծանիցեն զայն
Տիեզերք համայն,
Զարքայութիւն քո
Մեզ երեւեցո.
Եւ աստուածային
Կամք քո եղիցին՝
Որպէս 'ի յերկինս
Նոյն և 'ի ստորինս։

Զհաց մեր առօրեայ
Եւ այսօր շնորհեա.
Թող զպարտիս մեր,
Որպէս և մեք, Տէր,
Տամք ամենեցուն
Պարտեաց թողութիւն։
Մի՛ դոկոր-ռիւն մեր
Ի փորձանս ածեր. (2)
Այլ կացո՛ 'ի բաց
Յամենայն չարեաց.
Զի արքայութիւն
Քո միշտ է մնայուն.
Քեզ փառք վայելեն
Յաւիտեանս ամէն։

(4) Տես 16 էջ 1 կանոն։

(1) Ի տես փառաց տոց. (քու փառքիդ տեսքովը)։

(2) Մի ածեր 'ի փորձանս դոկոր-ռիւն մեր. (Մեր տկարութիւնը փորձանքի մի տանիր)։

17

ՄԵԾԱՏՈՒՆՆ ՅՈՒՍԱՅԵԱԼ ՅԻՆՉՍ ԻՒՐ

Անդ (յդ.) անդաստան, (Ռուբլ)
Տոհմականք, ազգէ՜ն, ցեղեան
Հորհիլ, հպածել
Շտեմարան, (ամպար)
Համբարել, դիզել

Բարութիւնք, ինչ, սպասնուածք
Անմիա, անիծեալ
Ո՞ւմ լինիցի, որո՞ն պէտք ըլլայ
Գանձել, ժողվել
Մեծանալ, հարստանալ

Առն ուրուն ճեշտոան եղուան անդ՝ պոհմականս (1), և խորհէր 'ի միտս իւր և ասէր. Զի՞ գործեցից՝ զի ոչ գոյ տեղի ուր ժողովեցից զարդիւնս իմ։ Եւ ասէ. Գիտեմ զինչ արարից, քակեցից զշտեմարանս իմ՝ և եւս ճեշտեշտս շինեցից (2) և անդր ժողովեցից զցորեան և զամենայն բարութիւնս իմ, և ասացից ցանձն իմ, Անձն, ունիս բազում բարութիւնս համբարեալ ամաց բազմաց. հանգիր, կեր, արբ և ուրախ լեր։ Ասէ ցնա Աստուած. Անմիա, յայսմ գիշերի զոգիդ 'ի քէն 'ի բաց պահանջիցեն. իսկ զոր պատրաստեցերն ո՞ւմ լինիցի։ Նոյնպէս և որ գանձէ անձին, և ոչ յԱստուած մեծանայցէ։

Ղուկ. ԺԲ. 16-21

---

(1) Շատ բառերու սեռականն ու տրականը միևնոյն ձևով ըլլալով՝ պէտք չէ շփոթել զանոնք։ Տրականը միշտ որո՞ (էնդ) հարցման կը պատասխանէ եւ բայի կը վերաբերի, իսկ սեռականը ուրէ՞ն (էնդ՞ն) հարցման կը պատասխանէ եւ գոյական բառի կը վերաբերի։ Արդ, այս խօսքին մէջ կը հարցնեմք. Որի՞ն անդաստաններն տոհմական տուին, — Առն ուրուն ճեշտոան (հարուստ մարդումը). ուրեմն հոս Առն բառն սեռական ըլլալով՝ յատկացուցչի պաշտօն կը վարէ, ինչպէս սեռական են նաեւ իւր հետ հոլովուած ուրուն եւ ճեշտոան ածականներն։

Սոյն այս խօսքը Ներսէս Շնորհալի ոտանաւորով շարադրած է այսպէս.

«Ըստ մեծատանքն յիմարին,
ուրո՞մ ետուն անդք տոհմային։»

Հոս առն բառին տեղ դրուած ուրո՞մ դերանունն տրական գործածուած է. այսպէս մեր հարցման ձեւն փոխելով կրնայինք առն բառն տրական իմանալ, եթէ իւր քով գտնուած ուրուն ածականն իւր գոյականին սեռական ըլլալուն ստոյգ նշան մը չլիներ։

(2) Հոս ճեշտեշտ բառը գոյականաբար գործածուած ածական մ'է. (Տես 15 էջ 2 կանոն)։ Եւ իւր մէջ լռելեայն կը պահէ լրեմբուն բառը, փոխանակ ըսելու, Եւ եւս մեծամեծ շտեմարանս շինեցից։ (Ալ աւելի մեծ շտեմարաններ պիտի շինեմ)։

18

ՏՐՏՈՒՆՋՔ ՄՇԱԿԱՅՆ

Ընդ առաւօտս, առաւաւան դէմ,
Ի վարձու ունել, վարձով բռնել
Արկանել վարձս, վարձ կորել
Աւուրն դահեկան, օրուան համար դեկ ղուրուշ
Դատարկ, պարապ
Հրապարակ, (հրապարակ դեղ)
Գաւառապետ, (վէտէլուրդ)

Ցեռինք, եռեւներ
Մէն մի դահեկան, դեկ ղուրուշ
Համարել, կրճել
Հասարակորդ առնել, հաւասար բաժին հանել
Տօթ, սապիկ պատուրիչ
Զրկել, էրանուռը յափշտակել
Սակ արկանել, (բաղբուզ ընել)

Թանգի նման է արքայութիւն երկնից առն տանուտեառն՝ որ ել ընդ առաւօտս (1) 'ի վարձու ունել մշակս յայգի իւր. և արկ վարձս մշակացն աւուրն դահեկան, և առաքեաց զընդնոսա յայգի իւր։ Եւ ելեալ զերրորդ ժամս՝ (2) եառես այլս զի կային դատարկք 'ի հրապարակս, ասէ և ցնոսա. Երթայք և դուք յայգի իմ, և որ ինչ արժան իցէ ասց ձեզ. գնացին և նոքա։ Եւ դարձեալ ելեալ զվեց ժամու, և զինն ժամու՝ արար նոյնպէս։ Եւ զմեռասանելորդ ժամու ելեալ, եգիտ այլս՝ զի կային դատարկք, ասէ ցնոսա. Ընդէ՞ր կայք առտ զօր ցերեկ (3) դատարկք։ Ասեն ցնա. Զի ոչ ոք կալաւ զմեզ 'ի վարձու. ասէ ցնոսա. Երթայք և դուք յայգին, և որ ինչ

---

(1) Ընդ նախադրութիւնը անորոշ հայցականով դէպ այս ինչ տեղն կը ցուցնէ. Օր. Ընդ առաւօտս (առտուան դէմ). ընդ սուրբն ընդ այնոսիկ (այն օրերուն մէջ)։

(2) Զ նախդիրը գործիական հոլով երբեմն անորոշ ժամանակ կը ցուցնէ. Օր. Զերրորդ ժամս, զվեց ժամս, զինն ժամս, զմեռասանելորդ ժամս եւայլն (ժամը երեքին, վեցին, իններին, տասն եւ մէկին) եւայլն։

(3) Հայցական հոլովներ կան՝ որ չորս պարագայի մէջ բնութիւն ինդիր կըլլան. 1. ժամանակի տեւողութիւն. 2. ճամբայ. 3. Զափ. 4. Զեր կամ օրինակ ցուցնող հայցականներն։ Օր. Ընդէ՞ր կայք առտ զօր ցերեկ դատարկք, հոս կայք բայը չէզոր ըլլալով՝ արդէն հայցական խնդիր չառնուր, վասն զի չէզոր բային տէր բային ընելիք առարկայ մը չունենար. Ուստի զօր հայցական հոլով բնութեան խնդիր մ'է ժամանակի տեւողութիւն ցուցնող։

արժան է՝ առնուցուք։ Եւ իբրև երկոյ եղև՝ ասէ տէր այդ-
ոյն ցգաւառապետ իւր. Կոչեա զմշակսն՝ և տուր նոցա վար-
ձըս, սկսեալ 'ի յետնոցն մինչև ցառաջինսն։ Իբրև եկին որք
զվեցասանելորդ ժամուն, առին մէն մի դահեկան. եկեալ
և առաջինքն՝ համարէին թէ աւելի առնուցուն. և առին մէն
մի դահեկան և նոքա։ Իբրև առին՝ դրդռնջէին ընդդեմ տանն (4)
և ասէին. Թէ դոքա յետինքդ մի ժամ (5), գործեցին և հա-
սարակորդս մեզ արարեր զդրոսա որ զծանրութիւն աւուրն
բարձաք և զտօթ։ Նա պատասխանի ետ միոմ 'ի նոցանէ
և ասէ. Ընկեր, չզրկեմ զքեզ. ոչ դահեկանի մի՞ (6) սակ արկեր
ընդ իս. առ զքոյդ և երիթ։ Մատթ. Ի. 1-14

19

ՍԵՐՄԱՆԱՅԱՆՆ

Սերմանայան, սերմ ցանող	Լսել, հասկընալ
Խառնիլ, բազմանիմբ ժողովել	Հիւթ, նիւթ (եօղ)
Ունել զցամաք, եղէրէզ բռնել	Զեռնուլ, պատնալ
Վարդապետութիւն, տարող	Հեղձուցանել, խեղդել

Դարձեալ սկսաւ Յիսուս ուսուցանել առ ծովեղերքն (1). և
խառնեցան զնովաւ ժողովուրդք բազումք, մինչև 'ի նաւ տա-
նել նմա և նստել (2) 'ի ծովուն և ամենայն ժողովուրդն զծովե-
զերքն՝ զցամաքն ունէին. և ուսուցանէր զնոսա առակօք
բազում մինչ։

(4) Տրտնջել բայն զ ով առանց է ի բացառական ընութեան խնդիր կառնու։
(5) Տես 3 կանոն սոյն դասին մէջ։
(6) Դնելու, առնելու, վաճառելու եւ այլն բայերը ոչ-ոչն հոլով ընութեան խնդիր կառնուն։ Հոս դահեկանի սեռական հոլով ընութեան խնդիր է ոչ=ոչիւր բային։
(1) Ս.- նախադրութիւնը գործիական խնդրով կը նշանակէ տուէը. տուն 'ի վեր, վրայ։
(2) Անորիշ դերբայներու տէրբային սովորաբար տրական կը դրուի. բաղդատէ (13 էջ 2 կանոն)

Եւ ասէր նոցա 'ի վարդապետութեան իւրում. Լսէք, ա-
հաւասիկ եկ սերմանող սերմանել. և եղև 'ի սերմանելն, ոմն
անկաւ առ ճանապարհաւ, և եկն թռչուն և եկեր զնա։
Եւ այլն անկաւ յապառաժի՝ ուր ոչ գոյր հող բազում, և
վաղվաղակի բուսաւ՝ քանզի ոչ գոյր հիւթ երկրի (3), և յորժամ
ծագեաց արև՝ ջեռաւ, և զի ոչ գոյին արմատք՝ ցամաքեա-
ցաւ։ Եւ այլն անկաւ 'ի մէջ փշոց. եկին փուշքն և հեղձուցին
զնա, և պտուղ ոչ ետ։ Եւ այլն անկաւ յերկիր բարւոք, և
եկեալ աճեցեալ տայր պտուղ, և բերէր ընդ դէմ երեսուն, և ընդ
դէմ վաթսուն։ և ընդ դէմ հարիւր (4)։ Եւ ասէր. Որ ունիցի ականջս
լսելոյ՝ լուիցէ։ Մատթ. Դ. 1-6

20

ԱՂՕԹՔ ԵՐԵԿՈՐԻՆ

Օրըստօրէ, (ած.) ամենօրեայ	Ցանկ, դիւր
Ապաշնորհ, ապերախտ	Զարթնուլ, արթնանալ
Զուարթուն, արթուն	Ցայգուն, առաւօտուն

Երկրպագեմ քեզ և օրհնեմ զքեզ Տէր,
Որ զիս 'ի ժամ երեկոյիս հասուցեր,
Տալով այսօր զբրբաթօրէն ինձ ընդոյ (1)
Եւ փրկելով զիս յամենայն փորձանաց.
Որ և զՀոգեաց պարգեւեցեր ինձ զընդրհ (2),

(3) Էական բայ ըսեռական հոլով ընութեան խնդիր առնելով՝ ունենալ կը նշանակէ։ Ուստի Ոչ գոյր հիւթ երկրի կը թարգմանուի. երկրը հիւթ չունէր։
(4) Ընդ նախադրութիւնը սեռական խնդրով գործածուի, դէպ կը նշանակէ. օր. Եւ բերէր ընդ դէմ երեսուն, եւ այլն. (մէկին տեղ երեսուն հատ կուտար, եւ այլն)։
(1) Տես 8 էջ 2 կանոն։
(2) Փոխանակ ըսելու. զընդրհ Հոգեաց։ Տես 16 էջ 4 կանոն։

Առ էրէկ-ՐԻՆ հոգւոյ իմոյ կոչեաց (3)
Որ է պարգեւ եթէ այսօր ինչ բարի
Գործով՝ բանիւ կամ խորհրդով արարի.
Իսկ եթէ չար, յինէն է այն, թող ինձ ցէր,
Որ ապաշնորհ դեղջ աս Քոյդ ճշդոյ սէր (4)
Քեզ ըզմարմինս իմ յանձն առնեմ և զհոգիս,
Պահել ամբողջ յառաջիկայ գիշերիս։
Եւ դու զուարթուն հոգիդ որ կաս ցանկ առ իս,
Լէր պահապան ինձ 'ի հանդիստ գիշերիս.
Խաղաղութեամբ նընջել ինձ յայսմ և 'ի սոյն,
Եւ զարթուցեալ օրհնել ըզՏէր 'ի յայգուն։

21

ՄՇԱԿԲ ԱՅԳԻՈՅՆ

Էր, կաց
Տար, հեռու
Մերձենալ, մօտենալ
Քարկոծել, քարով ծեծել
Ասել ընդ միտս, ենթադրել ըսել
Ժառանգութիւն, ժառանգինկածը

Այր մի էր տանուտէր, որ անկեաց այգի, և եկա զնա ցմշակս. և գնաց 'ի տար աշխարհ։ Իբրև մերձեցաւ ժամանակ պտղոյ, առաքեաց զծառայս իւր առ մշակսն՝ առնուլ զպտուղս նորա։ Եւ կալեալ մշակքն (1) զծառայս նորա, զոմն տանջեցին, զոմն սպանին, զոմն քարկոծեցին։ Դարձեալ առաքեաց այլ ծառայս բազմս քան զառաջինսն (2), և արարին նոցա նոյնպէս։ Յետոյ առաքեաց առ նոսա զորդի իւր և ասէ. թերեւս ամաչեսցեն յորդւոյ տատի իմմէ։ Իսկ մշակք

(3) Կարէ-որ ածականն իւր էրէ-ՐԻՆ գոյականէն հեռի դրուած է։
(4) Կարդա՛ այսպէս. Եթէ որ դեղջ ապաշնորհ գոյ աս սէր քս (Եթէ որ իմ մեղքերովս քու սիրոյդ զէմ ապերախտ գտնուեցայ)։
(1) Տես 14 էջ 1 կանոն։ (2) Տես 10 էջ 5 կանոն

իբրեւ տեսին զորդին. ասեն ընդ միտս. Սա է ժառանգն, եկայք սպանցուք զսա, զի մեր լինիցի ժառանգութիւնն։ Եւ հանին զնա արտաքոյ քան զայգին և սպանին։ Արդ զինչ արասցէ ընդ նոսա (3) (անոնց ի՞նչ ընէ) տէր այգւոյն, ոչ ապաքէն դայցէ և կորուսանիցէ զչարն զայնոսիկ, և տայցէ զայգին այլոց հաւատաց (4), որք տայցեն նմա զպտուղս 'ի ժամու իւրեանց։ Մատթ. ԻԱ. 33-41

22

ԱՆԱՌԱԿ ՈՐԴԻՆ

Կրտսեր, փոքր
Ցեռ (նխ.) ետք
Կեալ, կենդանի անցընել, ապրիլ
Անառակութեամբ, գեղեցիկացուով
Վատնել, հատցընել, ցրուել
Ցարիլ, գնալ, բարեկամ ելլել
Գալ 'ի միտս, խելքը գլուխը գալ
Վարձկան, վարձուվ բանեցուած մարդ
Հացալից, գորը կուշտ, հացով լէր
Սովամահ կորնչիլ, անօրուքենէ
Եղջիւր, (փեղի պտղոյն-ղի) [ծառենէ
Անկանել զպարանոցաւ, ճիւրը
Ոչ բաղում, քիչ [ալեր
Ադուցանել, հաճցնել

Առն ոմն էին երկու որդիք (1)։ Ասէ կրտսերն 'ի նոցանէ ցհայրն՝ Հայր տուր ինձ բաժին՝ որ անկանի յընչից դ. և նա բաժան. եաց նոցա զկեանսն։ Ցետ ոչ բաղում աւուրց (2) ժողովեալ զամենայն կրտսերոյն. գնաց յաշխարհ հեռի, և անդ վատնեաց զինչս իւր, զի կեայր անառակութեամբ։ Իբրև սպառեաց զամենայն, եղև սով սաստիկ յաշխարհին յայնմիկ և սկսաւ ինքն չքաւորել։ Գնացեալ յարեցաւ (*) 'ի մի ոմն քաղաքացւոյ (3) աշխարհին այնորիկ. և յղեաց զնա յագարակ իւր՝ արածել խոզս։ Եւ ցանկայր լնուլ զորովայն իւր

(3) Առնել բայը ընդ նախդրով հայցական խնդիր առնլով՝ ինչպէս կը տեսնուի այս օրինակէն՝ իբր վարուել, գործել զբան զբան, կը նշանակէ։
(4) Տես 22 էջ 1 կանոն։ (1) Տես 25 էջ 3 կանոն
(2) Ցետ նախադրութիւնը սեռական հոլով խնդիր կ'առնու։
(*) Ցարիլ բայն հոս ծառայութեան մտնել կը թարգմանեն ոմանք։
(3) Թուական ածականը իրենց ետեւէն առած բացառական խնդրոյն տեղ երբեմն սեռական ալ կառնուն։ Օր. Մէ ոմն 'ի քաղաքացոյց՝ ըսելու տեղ կրնանք ըսել Մէ ոմն քաղաքացոյ 'ի մեծ յաւուրց ըսելու տեղ կրնանք ըսել 'ի մեծ աւուրց։

յեղջերէն՝ զոր խոզքն ուտէին, և ոչ ոք տայր նմա։ Եւ եկեալ 'ի միտս իւր՝ ասէ. Քանի՞ վարձկան հայրն 'ի տան հօր իմոյ հաց առեալ (4), և ես սատ սովամահ կորնչիմ։ Յարուցեալ գնացից (5) առ հայր իմ։ Եւ ասացից ցնա, Հայր, մեղայ յերկինս և առաջի քո, և ոչ եւս եմ արժանի կոչել որդի քո, արա զիս իբրեւ զմի 'ի վարձկանաց քոց։ Եւ յարուցեալ եկն առ հայր իւր։ Եւ մինչդեռ հեռագոյն էր, եռեսս զնա հայրն եւ գթացաւ, յարեաւ և ընթացաւ ընդ առաջ, անկաւ զպարանոցաւն նորա և համբուրեաց զնա։ Ասէ ցնա որդին. Հայր, մեղայ յերկինս և առաջի քո, ոչ եւս եմ արժանի կոչել որդի (6) քո։ Ասէ հայրն ցծառայսն իւր, վաղվաղակի հանէք զպատմուճանն առաջին և ագուցէք նմա, և տուք զմատանին 'ի ձեռն նորա և կօշիկս յոտս նորա. և ածէք զեղն պարարակ, զենէք, կերիցուք և ուրախ լիցուք՝ զի այս որդի իմ մեռեալ էր և եկեաց, կորուսեալ էր և գտաւ։

Ղուկ. ԺԵ. 11-24

23

ԶՂՋՈՒՄՆ ԱՌ ԱՍՏՈՒԱԾ

Զիր, պարբէս	Զգաստանալ, խելօքանալ
Հետեւիլ, երթալ	Գգուանք, փայփայելը. շոյելը
Ուղի, ճանբայ	Գանակոծ առնել, ծեծել
Ցարդ, մինչև հիմայ	Շատ է, բաւական է
Տարագիր, հեռու ճանապարհ (ոչ-բնիկ)	Մերժել յերեսաց. երեսէ յիջել

(4) Հացուկ բառն թէ՛ իբրեւ ածական եւ թէ՛ իբրեւ ստորոգելի հեռացած է իրեն վերաբերող վարձկանէն։

(5) Անցեալ դերբայներն ընդհանրապէս կը կապուին իրենցմէ վերջը եկող դիմաւոր բային հետ։

(6) Անուանական, նուէր, արանէմ, դանէմ, նուրբէմ, նացուանէմ եւ ուրիշ ներգործական բայերու սեռի խնդիրներն իրենց ստորոգելին անորոշ հայցական հոլովով կ'առնուն, Ցուով իրարու համաձայնելով։ Իսկ այդ բայերն երբ կրաւորական (կամ կրաւորակերպ չէզոք) գործածուին, այն ստորոգելին որ ներգործականին սեռի խնդրոյն կը վերաբերէր կրաւորականին տէրբայինն կը վերաբերի. ուստի այս խօսքին մէջ նուէր (կոչուիլ) կրաւորական բային եթէ լուելեայն դերանուն տէրբայի մը տանը, անոր իբրեւ ստորոգելի կը տրուի որդի բառն, իբր թէ գրուած լիներ. Զիմ որդիդ զի նուէր ոչ նուիրեալ (ես) որդի է։ Կրնանք նաեւ որդի բառն իբրեւ սպասաւոր խնդիր տալ նուէր բային։

Հայր, ես որդի քոյին եմ այն,
Որ ընչաց քոց վատնեալ յէր (1)
Եւ ընդ աղէն հետեւեալ լայն (2),
Կեցի 'ի քէն ցարդ տարագիր։
Այլ զգաստացեալ արդ վերըսալն,
Դառնամ առ քեզ հայրըդ գըթած,
Ընկալ զիս մի ընդ որդիս քոյին,
Այլ իբր ըզմի 'ի վարձկանաց։
Զեմ արժանի քոց դըգուանաց.
Հար զիս, արա զիս գանակոծ,
Շատ է զի մի՛ 'ի սպառ 'ի բաց
Զիս մերժեսցես յերեսաց քոց։

24

ՍԱՄԱՐԱՑԻՆ

Վէրս 'ի վերայ դնել, վիրաւորել	Գրասա, բեռ կրող անասուն
Կիսամահ, կէս մեռած	Պանդոկի, (խան)
Դէպ լինել, պատահել	Դարմանել, խնամք տանիլ
Զանց առնել, բանի տեղ չդնել	Ծախել, ծախք ընել
Արկանել, ձգնել	Հատուցանել, վճարել տեղը տալ

Այր մի ելանէր յԵրուսաղեմէ յԵրիքով, և անկաւ 'ի ձեռս աւազակաց, որք մերկացուցին զնա, և վէրս 'ի վերս (1) եդին, թողին կիսամահ և գնացին։ Դէպ եղեւ քահանայի մի ոչ

(1) Այսպէս կարդա՛. Որ վատնեալ էր ընչից քոց։ (Տես. 16 էջ 1 կանոն)։

(2) Ընդ նախադրութիւնը երբեմն անորոշ հայցականով բառի մը դիմաց անցնիլ կը նշանակէ, եւ աշխարհաբարի մէջ բացառականով կը թարգմանուի. Օր. Հետեւիլ ընդ ուղին լայն. (լայն ճամբէն երթալ)։

(1) Նախադրութիւններէն ոմանք եթէ խնդիր չունենան՝ մակբայ են։

էլանել (2) ընդ նոյն ճանապարհ, և տեսեալ զնա զանց արար։ Նոյնպէս եւ Ղեւտացի մի եկեալ ընդ նոյն տեղի (3), եւ տես և զանց արար։ Սամարացի մին ճանապարհորդեալ՝ եկն ընդ նոյն առ նովաւ, և տեսեալ զնա՝ գթացաւ, և մատուցեալ պատեաց զվէրս նորա՝ արկեալ 'ի վերայ ձէթ և գինի, և եդեալ 'ի վերայ գրաստու իւրոյ՝ ած զնա 'ի պանդոկի (4), և դարմանեաց զնա։ Եւ 'ի վաղիւ անդր իբրեւ ելանէր անտի, հանեալ եւ ցպանդոկապետն երկուս դահեկանս և ասէ. Դարմանտար զմա, և զոր ինչ ծախեսցես 'ի դա՝ 'ի միւսանգամ դալըստեան իմում հատուցից քեզ։ Ղ-ուկ. ժ. 30-36

25

ԱՅԼԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ ՅԻՍՈՒՍԻ

Յայլակերպս լինել, կերպարանէը [փոխել
Զորձ, լոն
Թափիչ, լոն լուացող
Ռաբբի, վարդապետ
Զարհուրիլ, սասփիկ վախենալ
Հովանի շուք,
Զայն եղեւ, յայն լուսեցաւ, եկաւ
Այսր անդր, սուրն անդրն
Առնել, շինել

Եւ յետ վեց աւուր առնու ընդ ի-ր (1) Յիսուս զՊետրոս և զՅակոբոս և զՅովհաննէս, և հանէ զնոսա 'ի լեառն մի բարձր առանձինն. և յայլակերպս եղև առաջի նոցա. և ձորձք նորա եղեն փայլուն սպիտակ յոյժ, որպէս թափիչք երկրի ոչ

(2) Փոխանակ ասելու՝ Դէպ եղեւ էլ քահանայ մի ԵԼ եւլն։ (Տես 13 էջ 2 կանոն)։

(3) Տես 29 էջ 2 կանոն։

(4) Բառեր կան որոց ուղղականն Թէ է ով եւ Թէ առանց է ի կը գրուի. Օր. պանդոկ կամ պանդոկի, տամալ կամ տամալի (տանիք), ծօն կամ ծօնի (նուէր), լորամարգ կամ լորամարգի (պըլտըրճին) եւ այլն. Ուստի պէտք չէ շփոթիլ հոս շարժում ցուցնող բայի քով է ով վերջահոլով տրական տեսնել կարծելով։

(1) 15 էջ 7 կանոն։

կարեն ոչ դէպ (2) սպիտակացուցանել։ Եւ երեւեցաւ նոցա Եղիա Մովսիսիւ հանդերձ, և խօսէին ընդ Յիսուսի։ Պատասխանի ետ Պետրոս և ասէ ցՅիսուս. Ռաբբի, բարւոք է մեզ աստ լինել, և արասցո՛ء երեք տաղաւարս՝ զի ի-ւեղ. և զի Մովսէսի, և զի Եղիայի (3)։ Քանզի ոչ գիտէր զինչ խօսէր, զի զարհուրեալ էին։ Եւ եղեւ ամպ մի հովանի 'ի վերայ նոցա, ձայն եղեւ յամպոյ անտի՝ և ասէ. Դա է որդի իմ սիրելի, զմա լուարուք։ Եւ յանկարծակի հայեցեալ այսր անդր, ոչ ետ զոք ուրեք տեսին քայց զՅիսուս (4) ընդ իւրեանս։

Մատ. Թ. 1-7

26

ՈՒՐԱԽՈՒԹԻՒՆ ՅԵՐԿԻՆՍ ԸՆԴ ԴԱՐՁ ՄԻՈՑ ՄԵՂԱՒՈՐԻ

Խնդալ, սրախոնալ
Ապաշխարել, վերջը լաց ղղալ
Պիտոյ է, պէտք է
Ածել աւել, սրել
Տաղաւար, խրճիթ, վրան
Լուծանել հրաց, մոմ վառել

Ո՞վ ոք իցէ 'ի ձէնջ մարդ՝ որոյ էցէ հարիւր ոչխար (1), եւ կորուսանիցէ զմի 'ի նոցանէ, ոչ թողուցու զիննսուն և զինն

(2) Ա.ՅՊԷ բառը --ԷԼՊԷՍ-ՌԷՆ մը կրնայ համարուիլ, այսինքն զարդու կամ զօրութեան համար դրուած, վասն զի «դէպ» ը բաւական է խօսքին իմաստը տալու՝ Բայց երբ Ս. գրոց ուրիշ օրինակաց Թարգմանութեան նայելով «դէպ» ը Թարգմանենք «ՆԱՆ» ը, այն ատեն «ՅՊԷ» ի պէտքն զգալի կ'ըլլայ շարադրութեան մէջ, եւ խօսքն ամբողջ կը Թարգմանուի այսպէս. իւր լաթերն խիստ փայլուն կ'երպով ներմկցան, «ՆԱՆ» ը երկրի Թափիչներն չեն կրնար «ՅՊԷ» ներմկցնել։

(3) Ա.ՐԱՍՑՈՒ՝ ԵՐԵՔ ՏԱՂԱՒԱՐՍ (երեք բնակարան շինենք), ՄԷ ԻՒ, ՄԷ ՄՈՎՍԷՍԻ եւ այլն՝ (մէկ հատ մը քեզի, մէկ հատ մը Մովսիսին եւ այլն). Այս խօսքին մէջ զեղչում մը կայ. փոխանակ ասելու ՄԷ ԻՒ ԱՐԱՍՑՈՒ, ՄԷ ՄՈՎՍԷՍԻ ԱՐԱՍՑՈՒ, եւ այլն։ Մէ ածականը լռելեայն իմացուող ՏԱՂԱՒԱՐ գոյականին տեղ դրուած ըլլալով՝ «ԻՒ» ԷՆԴԷՐ է։

(4) Բայց ՄԷՆ ՁՅԻՍՈՒՍ լռելեայն իմացուող բայն է ԻՒՆ։

(1) Տես 25 էջ 3 կանոն։

յանապատի, և երթիցէ զնա՝ (2) մինչեւ գտանիցէ զնա։ Եւ իբրեւ գտանէ՝ դնէ զնա 'ի վերայ ուսոց իւրոց խընդալով, և երթայ 'ի տուն, կոչէ զբարեկամս և զդրացիս և ասէ ցնոսա. Ուրախ եղերուք ընդ իս, զի գտի զոչխարս (3) կորուսեալ։ Ասեմ ձեզ, զի այսպէս է ուրախութիւն յերկինս վասն միոյ մեղաւորի որ ապաշխարիցէ, քան վասն ինն արդարոյ՝ (4) որոց չիցէ պիտոյ ապաշխարութիւն։ Կամ ո՞վ իցէ կին, որոյ իցեն դրամք տասն, և եթէ կորուսանիցէ դրամ մի, ո՞չ լուցանիցէ ճրագ, և ածիցէ աւել 'ի տան, և խնդրիցէ ստէպ՝ մինչեւ գտանիցէ, եւ իբրեւ գըտանէ, կոչէ զբարեկամս եւ զդրացիս, եւ ասէ. Ուրախ լերուք ընդ իս, զի գտի զդրամն իմ զոր կորուսի։ Այսպէս, ասեմ ձեզ, ուրախութիւն եղիցի առաջի հրեշտակաց Աստուծոյ 'ի վերայ միոյ մեղաւորի որ ապաշխարիցէ։

Ղ-Կ. ԺԵ. 4-10

27

ՎԱԽՃԱՆ ԱՄՊԱՐՇՏԱՑ

Ուղեկից, ճեկուեղ ճամբորդող
Ժանտ, ցեղ, ընտանի,
Հաճ եւ գոհ, ախորժած ու գոհ
Ի բուն (մկ.), ամբողջ
Անդուլ, անդադար
Նորաբողջոջ, նոր ծլած
Առու, վաղող ջուր
Խոխոջ, ջրի ձայն
Մշտատաղարթ, միշտ թարմ
Պճնիլ, զարդարուիլ [ուռենոց
Հողմավար, հովին հարուած
Հոսիլ, մղուիլ, հարիլ
Ցար, միշտ
Հանդէս, ժողով

(2) Զհեր նախադրութիւնն սեռական խնդիր կ'առնու։ Օր. զհեր էրդուելոյն (կորսուածին ետեւէն)։

(3) Զոչխարս բառին - գիրը յոգնակիի նշան չէ. վասն զի երբեմն՝ ինչպէս աշխարհաբառի անանկ ալ զրաբառի մէջ - գիրը է՝ ի տեղ կրնայ գործածուիլ։ Հոս - գիրը իբրեւ -ս ցուցական ածականին տեղ ալ կրնայ առնուիլ։

(4) Եբէս, երեւ, ուրեւ էն վեր բոլոր թուական որոշեալ ածականներու հետ գործածուած զոյականներէն թէ՝ եզակի եւ թէ յոգնակի կրնան դրուիլ։

Եբանեալ այբ (1) որ ոչ գնաց
Ի ճանապարհս ամբարշտաց.
Զեղեւ ջրէն նա ուղիղ (2),
Եւ ոչ յաթոռս նստաւ ժանտից։
Այլ 'ի հրամանս աստուածատուր
Հաճ են և գոհ միտք և կամք իւր.
Եւ ընթերցեալ զրէն (3) 'ի բուն
Խորհի անդուլ յօրէնս 'ի նոյն։
Զի որպէս ծառ (4) նորաբողբոջ
Տընկեալ զառուիւ ջուրցն 'ի խոխոջ,
Տայցէ ըստիրդ իւր 'ի ժամու
Մշտատաղարթ պճնեալ զարդու.
Եւ զամենայն գործս նորա
Յաջողեսցեն երկինք նըմա։
Ոչ այսպէս ո՛չ է ամպարիշտ,
Այլ երերեալ 'ի յերկրի միշտ,
Որպէս փոշի զի հողմավար
Այսր անդր հոսեալ հալածի յար։
Վասն այսորիկ 'ի յահուր
Դատաստանին մեծի ուր (5),
Մի յարիցէ զբարեթերես
Ընդ արդարոց ջրէն ընդ հանրես (6),
Զի Տէր ծանեաւ զարդարոյն ուահ,
Զարատն ուղիղ ածցեն 'ի մահ։

(1) Է բայը զեղչեալ է։

(2) Տես 7 էջ 3 կանոն. Էնդրուրուս բառից մէջ ածականը՝ Օր. Ուղիղ ջրէն, հոս ջրէն խնդիր է ուղիղ ածականին։

(3) Տես 23 էջ 3 կանոն։ Ժամանակ դեռուղրէն ցուցնող հայցական։

(4) Որպես նախադրութիւնն հայցական հոլով խնդիր կ'առնու։

(5) Այս խօսքին մէջ՝ 'ի յահուր ածականին կրած կրկին նախդիրներն ուր բառին կը վերաբերին. ուստի պէտք է կարդալ 'ի ծեծ ուր ահուր դատաստանին (սարսափելի դատաստանին մեծ օրուան մէջ։)

(6) Հոս յատկացուցիչը՝ ինչպէս պատահեցանք (Տես 16 էջ 1 կանոն), յատկացեալէն առաջ դրուելով՝ անոր նախդիրն իւր վրայ ալ առած է. պէտք է պարզապէս գրել. Մի՝ ընդ արդարոց ջրէն ընդ հանրես արդարոց (արդարոց ժողովոյն հետ զուարթերես չպիտի ելնէ չար մարդը)։

28

ՄԵԾԱՏՈՒՆՆ ԱՆՈՂՈՐՄ

Բեհեզ, բարակ ալէ- կտաւ
Ծիրանի, ծովաներկական գէշտ (գէշ-
ղեցիկ կարմիր գեղջուկով խառն)
Ցանկալ, փափուէլ
Լիզուլ, լեզ
Ի հեռաստանէ (մկ), հեռուէն
Գոգ, ծոց, գիրկ
Թանալ, ընջել
Ծագ մատին, մատի ծայր
Պապակիլ, իւոր ծարաւել
Տապ, պատուանիւն (հերարիր)
Անդէն, հոն տեղ
Բարիք, հանգստութիւն

Այր ոմն էր մեծատուն, և ագանէր բեհեզս և ծիրանիս, և ուրախ լինէր հանապազ առատապէս։ Եւ ազքատ ոմն անուն Ղազարոս (Ղազարոս անուամբ ազքատ մը) անկեալ դնէր առ դրան (¹) նորա վիրաւորեալ, և ցանկայր ընուլ ղորովայն իւր 'ի փշրանացն՝ որ անկանէին 'ի սեղանոյ մեծատան, այլ և շունք եւս գային և լիզուին զվէրս նորա։ Եղեւ մեռանել ազքատին, և տանել հրեշտակացն (²) զնա 'ի գոգն Աբրահամու, մեռաւ և մեծատունն և թաղեցաւ, և 'ի դժոխսն՝ ամբարձ զաչս իւր մինչ 'ի տանջանսն էր, եռեսս զԱբրահամ 'ի հեռաստանէ, և զՂազարոս 'ի գոգ նորա հանգուցեալ։ Եւ նա աղաղակեաց և ասէ. Հայր Աբրահամ, ողորմեաց ինձ, և առաքեա զՂազարոս զի թացցէ զծագ մատին իւրոյ 'ի ջուր. և զովացուցցէ զլեզու իմ; զի պապակիմ 'ի տապոյ սոսի։ Եւ ասէ ցնա Աբրահամ. Որդեակ, յիշեա զի ընկալար անդէն զբարիս քո 'ի կեանսն քում, և Ղազարոս նոյնպէս զչարչարանս (³), արդ սա ասա միխիթարի, և դու այդր պապակիս։ Ղուկաս. Ժ.Զ. 19-25

(¹) Առ նախադրութիւնը վերջահոլով տրականով տալ կը նշանակէ. Օր. առ դրան (դրանը քով). առ նմա (անոր քով) իբր (տունը)։

(²) Տես 13 էջ 2 կանոն։

(³) Չեղչում մը կայ բայի՝ որ է ընալու (ընդունեց)։

29

ԸՆԹՐԻՔ ԲԱՂՏԱՍԱՐԱՑ

Ընթրիս առնել, երեկոյեան ճաշ տալ
Մեծամեծք, իշխանք, նախարարք
Ընդ գինիս մտանել, գինոնալ
Սպաս, կահ, գործիք
Բռեալ, ձեռնոց
Որմ, պատ
Ցօդ, անդամ
Լուծանել, տակուիլ
Բաբախել, ալրիլ (սիրտը Լայնը)
Մեկնել, բացատրել
Բարձրանալ, հպարտանալ
Վախճանել, վերջացնել

Բաղտասար արքայ արար ընթրիս մեծամեծաց իւրոց հազար ոմն (¹)։ Եւ իբրեւ ընդ գինիս եմուտ, հրամայեաց բերել զսպասս արծաթոյ և զոսկւոյ, զոր եհան Նաբուգոդոնոսոր հայր նորա (²) 'ի տաճարէն՝ որ յԵրուսաղէմ։ Բերէին, և ըմպէին նոքօք թագաւորն և մեծամեծք իւր. ըմպէին գինի և օրհնէին զաստուածս ոսկեղէնս և արծաթեղէնս և պղնձեայս և երկաթեայս և զքարեղէնս (³), և զԱստուածն յաւիտենից ոչ օրհնեցին։ Ի նմին ժամու ելին մատունք ձեռին մարդոյ, և գրէին 'ի վերայ բռելոյ որմոյ տաճարի թագաւորին, և թագաւորն տեսանէր զթաթ ձեռին՝ որ գրէր։ Յայնժամ հատան գոյնք թագաւորին (թագաւորին գոյնը նեռեց) և յօդք միջոյ նորա լուծանէին, և ծունկք նորա զմիմեանս բաբախէին։ Աղաղակեաց և ասէ. Որ ոք ընթերցցի զգիրդ զայդ և զմեկնութիւն դորա ցուցանէ ինձ, ծիրանիս զգեցցի և երրորդ 'ի թագաւորութեան իմում տիրեսցէ (և թագաւորութեանս մէջ երրորդ տիրող պիտի ըլլայ)։ Մատանէին ամենայն իմաստունք Բաբելացւոց, և ոչ կարէին զգիրն ընթեռնուլ, և ոչ (⁴) զմեկնութիւն նորա ցուցանել թագաւորին։ Յայն-

---

(¹) Տես 32 էջ 4 կանոն։

(²) Բոյ-յարէլ կը կոչուին այն բառերը՝ որ ուրիշ բառի մը քով դրուելով՝ անոր հետ միեւնոյն բանը կը նշանակեն. բայց աւելի որոշ կերպով կը յայտնեն զայն։ Ուստի Նաբուգոդոնոսորի հայր նորա ըսած ատենս, բացայայտիչ է հայր նորա, վասն զի Նաբուգոդոնոսորին ո՞վ ըլլալը կ'իմացնէ։

(³) Այս ածականներն իրենց մէջ լռելեայն կը պահեն զանազան զոյականը։

(⁴) Ոչ մակբային քով զեղչուած բայն է՝ կարէին։

ժամ ածին 'ի ներքս զԴանիէլ. և ասէ թագաւորն ցԴանիէլ. Ես լուայ զքէն թէ կարող ես մեկնել մեկնութիւնս. և արդ եթէ կարիցես զգիրդ ընթեռնուլ և զմեկնութիւն դորա ցուցանել ինձ, ծիրանիս զգեցցիս և երրորդ 'ի թագաւորութեան իմում տիրեսցես։ Ասէ Դանիէլ. Արքայ, Աստուած բարձրեալ զմեծութիւն և զթագաւորութիւն և զպատիւ և զփառս ետ Նաբուգոդոնոսորայ հօր քում, և յորժամ բարձրացաւ սիրտ նորա, անկաւ յաթոռոյ թագաւորութեան իւրոյ, մինչեւ ծանեաւ թէ տիրէ բարձրեալն թագաւորութեան մարդկան։ Եւ դու, որդի նորա Բաղտասար (5), ոչ խոնարհեցուցեր զսիրտ քո առաջի Աստուծոյ։ Վասն այսորիկ յերեսաց նորա (անոր կողմէն) առաքեցաւ թաթ ձեռին, և զգիրդ զայդ գրեաց։ Եւ այս ինչ է գիրդ՝ որ գրեալ է. Մանէ, Թէկէլ, Փարէս։ Մանէ, չափեաց Աստուած զթագաւորութիւն քո և վախճանեաց զնա. Թէկէլ, կշռեցաւ 'ի կշիռս և գտաւ պակասեալ. Փարէս, բաժանեցաւ թագաւորութիւն քո և տուաւ Մարաց և պարսից։ Եւ 'ի նմին գիշերի սպանաւ Բաղտասար արքայ Քաղդէացւոց, և Դարեհ արքայ առ զթագաւորութիւնն, որ էր ամաց վաթսուն և երկուց (6)։

Դանիէլ Ե.

30

ՈՂՈՐՄԱԾՈՒԹԻՒՆ ՏՈՎԲԻԹԱՅ

Քաղցեալ, անօրէն
Ընկենուլ, ներսել, յիբել
Մնալ, սպասել
Առնել ճաշ, ճաշ տալ (ճկոս մը)
Ճնճղուկ, ընչաւն մը (սերչէ)
Թափել, եղծուլ, փրթիլ
Այպն առնել, ծաղր ընել
Առաստաղ, տան ծածկը
Ծրտել, աղբ յիբել (ընչոց)
Ջերմաջերմ, տաք տաք

(5) Տես 2 կանոն սոյն դասին մէջ։

(6) Տարիք ցուցնող բառերը սեռական հոլով բնութեան խնդիր կ'ըլլան։ Հոս ամաց բնութեան խնդիր է եւ բային. Որ էր ամաց վաթսուն եւ երկուց (որ վաթսուն երկու տարու էր)։

Ես Տ-բէր (1) ողորմութիւնս բազումս արարի եղբարց իմոյ՝ որ ընդ իսն էին՝ 'ի Նինուէ։ Զհաց իմ տայի քաղցելոց, և զձորձ իմ՝ մերկաց։ Եւ զոր (զով որ) տեսանէի ես յաղդէն իմմէ թէ մեռեալ էր, և ընկենուլին զնա աբարոյ պարարդին (2), ես թաղէի։ Եւ կամ թէ յորժամ սպանանէր զոք Սենեքերիմ արքայ դողանայի և թաղէի։ Եւ 'ի տօնին մեծի արարին ինձ ճաշ մեծ, և բազմեցայ ուտել և ըմպել։ Ասեմ ես ցորդին իմ. Ե՛րթ ած դու քեզ յեղբարցն մերոց աղքատաց՝ զորս և գտանես, և ես մնամ քեզ։ Եկն և ասէ. Հայր, մի ոմն յաղդէս մերմէ՝ որոյ ընչեալ են տաք նորա, (3) կայ 'ի հրապարակի անդ մեռեալ։ Եւ էմ գնալոյ էր ճաշկեալ (4) չոգայ առի զնա և բերի 'ի տուն իմ մինչեւ եմուտ արեգակն, փորեցի և թաղեցի զնա։ Եւ մերձաւորքն իմ այպն առնէին և ասէին. Արդ ո՞չ ես երկնչի (ալ չը՞ վախնար) մեռանել վասն իրացս այսոցիկ (այս բաներուն համար). զի վասն որոյ հալածեցաւն (ինչ բանի համար որ հալածուեցաւ), դարձեալ եկեալ թաղէ զդիակունսն։ Ի նմին գիշերի դարձայ՝ երբեւ թաղեցին, և ննջեցի ես պղծեալ առ որոյ (3) գաւթին և զերեսս իմ ոչ ծածկեցի։ Ոչ գիտէի թէ ճնճղուկք նստէին յառաստաղս անդ, և աչօք բացօք (բաց աչքերով) 'ի վերս հայէի, և ծրտէին ձագքն ջերմաջերմ յաչս իմ։ Եւ երթեալ իմ առ բժիշկս, ոչինչ օգնէին ինձ։

Տ-վբէր Ա.-Ր

(1) Տ-բէր բացայայտիչն է Ե-ին։ (Տես. 35 էջ 2 կանոն։)

(2) Աբարոյ նախադրութիւնն սեռական խնդիր կ'առնու։

(3) Այս խօսքին մէջ Նոր աւելադրութիւն է, որոյ յարաբերական դերանուան տեղ կրկնուած իրրեւ զարդ. որոյ ընչեալ են տաք նորա, կը թարգմանուի, որոյ ոտքերն փրթած են։

(4) Ինչպէս անցեալ դերբայներու՝ նոյնպէս եւ բայի մը յարակատար, գերակատար եւ ստորադասական անցեալ ժամանակաց եզակի Դ. դէմքին բով՝ տէր բային սեռական կը դրուի։ Ուստի այս խօսքին մէջ էմ տէրբայի է գնալոյ էր ճաշկեալ։ ին, իբր թէ ըսուած լինէր. Մինչչեւ ճաշակեալ էի Ե։

(5) Տես 34 էջ 1 կանոն։

31

ԵՐԳ

Ի ՆԱԽԸՆԾԱՅ ԱՐՏԱՍՈՒՍ ՅԻՍՈՒՍԻ ՄԱՆԿԱՆՆ

Նախընծայ, ո՜՜աջ ընծայած՝ պո՜՜ած
Արփիագեղ, ա՜ւե՜՜ս պէս գեղեցիկ
Ցոլա նալ, դո՜՜ւ ցո՜ւել (լո՜՜ւս պէս)
Շիթ, կո՜ւել
Վերասլանալ, վեր ելա՜՜ւել
Սերարփին, սե՜՜ր արփիէ

Երկնաբնակ, երկնից մէջ բնակող
Մթագնիլ, մթնանալ
Զօնել, նո՜՜ւրբել
Փրկանակ, փրկո՜՜ւթեան գործի՝ պարգևո՜՜
Քաւութիւն, մեղաց ներո՜՜ւթիւն

Արտասուէ Յիսուս
Մայրենին է ծոց (1),
Մթագնի զուարթ
Երեսաց իւրոց
Արփիագեղ լոյս։
Ցոլացեալ յերկնէ
Սերարփին հրեշտակ,
Զարդասաստաց նորա
Յուղեղեն բաժակ
Ընդեռ ամփոփէ (2).

Եւ վերասլացեալ
Նըւիրէ հոր զայն,
Արդ սովաւ, ասէ,
Լիցի փառաւորեան
Մահացուաց յաւուրս (3)
Իսկ հայրն երկնաբնակ (4).
Բաւէր արդեօք դա,
Այլ որդեակն իմ ինձ
Զարիւն իւր ցանկայ
Զօնել փրկանակ։

---

(1) Ի ծոց մայրենի (մօրենական ծոցին մէջ)։

(2) Այսպէս շարադրելով կարդա՛. Ամփոփէ ընդեռ ստացուածոց նորա յուղեղեն բաժակ կամ յուղեղեն բաժակի։

(3) Այսպէս կարդա՛, Մահացուաց լիցի յաւուրս փառաւորեան կամ Բաւաւորեան յաւուցն մահացու (մարդի)։

(4) Ջեղչուած է աւելի կամ պարտաւորեալ եւ բայը։

32

ՍՈՂՈՄՈՆ ԽՆԴՐԷ ՅԱՍՏՈՒԾՈՅ ԶԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

Փոխանակ, տեղը
Խելամուտ լինել, խելք հասնել
Հաճոյ թուել, ազնիւ երեւալ

Բան, բան (գէր)
Փոխանակ զի, որովհետեւ
Յետ քո, քոյ էրեւէր

Երեւեցաւ Տէր Սողոմոնի 'ի քուն գիշերոյ, և ասէ. Խնդրեա՛ դու քեզ խնդիր ինչ։ Եւ ասէ Սողոմոն. Տէր Աստուած իմ, դու եղուր զծառայ քո փոխանակ Դաւթի հօր իմոյ (1). և ես եմ մանուկ փոքր։ Տացես ծառայի քում սիրտ լսելոյ և դատելոյ զժողովուրդ քո արդարութեամբ, խելամուտ լինել 'ի մէջ բարւոյ և չարի։ Եւ հաճոյ թուեցաւ բանն առաջի Տեառն, զի խնդրեաց Սողոմոն զայն բան։ Եւ ասէ ցնա Տէր. Փոխանակ զի խնդրեցեր յինէն զբանդ զայդ, և ոչ խնդրեցեր քեզ աւուրս բազումս, և ոչ խնդրեցեր քեզ մեծութիւն, և ոչ խնդրեցեր զանձինս թշնամեաց քոց. ահա եղաս քեզ սիրտ իմաստուն և հանճարեղ, իբրեւ զքեզ ոչ ոք եղեւ յառաջ քան զքեզ և յետ քո ոչ ոք յարիցէ նմանող քեզ։ Եւ զոր ոչն ես խնդրեցեր՝ եղոյ քեզ, զմեծութիւն և զփառս (2)։

Գ. Թագ. Գ. 5-13

---

(1) Փոխանակ Դաւթի հօր իմոյ (իմ Դաւիթ հօրս տեղ)։ Այս խօսքին մէջ պէտք է որոշէ աշակերտը բացայայտիչն ու բացայայտեալը, գիտնալով միանգամայն թէ բացայայտիչ եւ բացայայտեալ շատ անգամ միեւնոյն հոլովով կը դրուին։

(2) Յարաբերականը շատ անգամ յարաբերեալէն առաջ ալ կրնայ դրուիլ։ Այս խօսքին մէջ զոր յարաբերական դերանունը իւր յարաբերեալներէն՝ այսինքն զմեծութիւն և զփառս-էն առաջ դրուած է։ Պարզ կերպով պէտք էր ըսել. Եղոյ քեզ զմեծութիւն և զփառս՝ զոր ոչն ես խնդրեցեր։ Իսկ թէ այս խօսքը թարգմանենք այսպէս. Ինչ որ չուզեցիր դու՝ զայն տուի քեզ, այսինքն՝ մեծութիւն եւ փառք, այն ատեն զփառս և զմեծութիւն բառերն բացայայտիչ կը ճանչցուին զոր ին։

33

ԳՈՒԹ ՄԱՅՐԵՆԻ

Ցիս (մշ.), կ'ուզէր
Ի հասարակ գիշերի, կէս գիշերուն
Դիւեցուցանել, կորով ուսուցանել
Այգուն, առաւուն կանուխ

Ստնդիաց, կոմ սուրբ
Կարել յերկուս, երկուքէ կուրել
Խառվեցան աղիք նորա, քուրը
Առնուլ, բերել [շրջեցու-

Երեւեցան երկու կանայք Սուլտանէ (¹), և ասէ մի կինն. Ցիս, Տէր իմ, ես և կինս այս էաք 'ի միում տան, և ծնայ ի տանն։ Եւ եղեւ յաւուրն երրորդի ծնաւ և կինս այս. և մեք առանձինն էաք, և ոչ ոք դոյր ընդ մեզ ի տանն՝ բայց ի մէնջ երկոցունց (մեր երկուքէն զատ)։ Մեռաւ որդի սորա 'ի գիշերի, քանզի ննջեաց 'ի վերայ նորա, և յարեաւ 'ի հասարակ գիշերի, և առ զմանուկն իմ՝ 'ի գրկաց իմոց, և աղախին քո 'ի քուն էր, և ննջեցոյց զնա 'ի ծոց ի-ւրում (²), և զորդին իւր զմեռեալ ննջեցոյց 'ի ծոց իմում։ Յարեայ ընդ առաւօտն դիւեցուցանել զորդին իմ, և նա էր մեռեալ. և հայեցայ ընդ նա այգուն, և ահա չէր որդին իմ՝ զոր ծնայ։ Եւ ասէ միւս կինն. Ոչ, այլ որդի քո մեռեալն, և որդի իմ կենդանին։ Ասէ ցնոսա արքայ. Դու ասես թէ՝ Այս որդի իմ է՝ որ կենդանիս է, և որդի դորա մեռեալն. և դու ասես. Ոչ, այլ որդին քո մեռեալն, և որդին իմ կենդանին։ Եւ ասէ արքայ. Առէք առ իս զսուրն։ Եւ բերին զսուրն առաջի արքայի, և ասէ արքայ. Կարեցէք զմանուկն ընդ երկուս (³)

(¹) Հոս Սուլտանէ բառը սեռական չէ՝ ուստի եւ ոչ յատկացուցիչ, վասն զի կիներն Սողոմոնին չեն, այլ երկու կիներ երեւցան Սուլտանէն։ Ուստի Սուլտանէ տրական հոլով բնութեան խնդիր է երեւեցան բային։

(²) Փոխանակ ըսելու 'ի ծոցէ ի-ւրում, 'ի ծոցէ իմում, կրնանք ըսել. 'ի ծոց ի-ւրում, իմում եւ այլն, վասն զի է ով անորոշ հայցականը երբեմն է ով վերջահոլով տրականի տեղ կը գործածուի։

յերկուս, և տուք զկէսն նորա դմա, և զկէսն նորա նմա։ Եւ պատասխանի ետ կինն՝ որոյ որդին կենդանին էր, և ասէ ցարքայ, քանզի խառվեցան աղիք նորա 'ի վերայ որդւոյն իւրոյ, և ասէ. Ցիս, տէր, տուք նմա զմանուկն կենդանի, և մահու մի սպանանէք զնա։ Եւ միւսն ասէր. Մի՛ իմ լիցէ՝ և մի՛ դորա (⁴), կարեցէք ընդ մէջ (մէջքէն կորեցէք)։ Պատասխանի ետ արքայ և ասէ. Տուք դմա զմանուկն կենդանի, որ ասաց թէ տուք զդա նմա՝ և մահու մի՛ սպանանէք զդա, նա է մայր դորա։ Գ. Թագ. Գ. 16-28

34

ԱՆԱՆԻԱ ԵՒ ՍԱՓԻՐԱ

Խորել, ծէջէն գուշալ
Ո՞չ ապաքէն, չէ՞ մի՞ ոչ
Հանել զոգի, հոգէն փչել

Զի՞ է զի, ի՞նչ կայ ոչ, ի՞նչ-
Ահ, վախ
Ցոսն կալ, ոտէ եկել

Այր ոմն Անանիա անուն հանդերձ կնա-ւ ի-ւրով Սաֆիրա- (¹), վաճառեայ ագարակ, և խորեայ 'ի գնոյ անտի, գիտելով և կնոջն (²), և երեր մասն ինչ, եդ առ ոտս առաքելոցն։ Ասէ Պետրոս. Անանիա, ընդէր ելից սատանայ զսիրտ քո սուտել հեղ Հոգւոյն սրբոյ և խորել (³) 'ի գնոյ գեղջն. ո՞չ ապաքէն մինչ կայրն (կեցած ատենը)՝ քո էր, և 'ի վաճառելն ընդ ո՞ւ ելեւ-ուրեամբ էր (⁴), զի՞ է զի եդիր 'ի սրտի քում զ�զայս, ոչ

(³) Սրտէն և ելեւմուտ ածականները իրենց զոյականին նախդիրն առած են։

(⁴) Իմ եւ դորա սեռական բնութեան խնդիր են լիցէ էական բային, թէպէտ վերջի լիցէ բայը լրելեայն կ'իմացուի։ Պէտք է գիտնալ որ ո՛չ ամէն ատեն էական բայն սեռական խնդիր առնլով ուներ կ'նշանակէ, մանաւանդ երբ այդ սեռական խնդիրը բայէն առաջ դրուած ըլլայ։

(¹) Բացայայտիչը՝ որ է Սաֆիրա՝ իւր կնա- բացայայտեալին հոլովովն դրուած է։

(²) Գործիական հոլով անորեւոյթներու քով տէր բային սեռական կը դրուի։

(³) Փոխանակ ըսելու՝ զէ սուտես դա- Հոգւոյն Սրբոյ և խորեցեր եւ այլն։ (Տես 13 էջ 2 կանոն։)

(⁴) Ընդ նախադրութիւնը գործիական խնդրով դուռը կը նշանակէ։ Օր. Ընդ ելեւմուտ-ուրեամբ էր (քու իշխանութեանդ տակ էր)։

ստեցեր մարդկան այլ Աստուծոյ։ Եւ լուեալ Անանիա զբանս զայնոսիկ, անկաւ և եհան զոգի. և եղեւ ահա մեծ 'ի վերայ ամենեցուն՝ որ լուան զայն։ Յոտն կացին երիտասարդքն և ամփոփեցին զնա և տարան թաղեցին։ Իբրեւ ժամք երեք անցին, և կին նորա ոչ գիտէր զինչ եղեալն էր, եմուտ 'ի ներքս։ Պատասխանի ետ Պետրոս և ասէ ցնա. Ասա դու ինձ թէ՞ Յնչափ փնոց զգիւղն վաճառեցէ։ (5)։ Եւ նա ասէ. Այո՛, այնչափ (6)։ Ասէ ցնա Պետրոս. Զի՞ է զի միաբանեցէք դուք փորձել զՀոգի Տեառն. Ահա ոտքն՝ որ թաղեցին զայրն քո 'ի դրան՝ հանցեն և զքեզ։ Եւ անկաւ անդէն առ ոտս նորա և եհան զոգի։ Մտին երիտասարդքն, գտին զնա մեռեալ, և հանին թաղեցին զնա առ առն իւրում։ Գործ. Ե. 1–11

35

ԻՂՁԲ ԱՌ ԱՍՏՈՒԱԾ

Ընտրել, լաւ սեպել
Բնակակցել, ժեկոեղ բնակել
Լքանել (ելիք), երեսի յիել
Տատրակ, աղաւնոյ պեսակեն ինչանմը (գոմրոս)
Ոսկեձեղուն, յեղանը ոսկէ
Խնամարկել, խնամէ պանել
Բոլորանուէր, բոլորովեն նուէրոած
Օրհաս, դեռնելու օր (եծել)
Յարատեւ, դեղ պեսոդ
Այց առնել, այցելութիւն ընել, [սեղրմել
Յարկ, պուն
Երանիլ, երանելի ելու

Ընտրեցի այո՛,
Ընտրեցի յաղք կալ
Ի տան Աստուծոյ՝
Քան յոսկեձեղուն
Յարկս ամպարիշտաց
Բնակակցել նոցուն (1)։
Որպէս սիրելիք
Են յարկք քո, Աստուած,
Որոմ զի՞ր ելէ (2)։
Փափաքէր անձն իմ

(5) Տես 24 էջ 6 կանոն։
(6) Պէտք է ըլլայ. Այնչափ փնոց վաճառեցար։
(1) Նոցուն դերանունն ամպարիշտաց բառին համար դրուած է։
(2) Կարդա՛ այսպէս. Ասորոյ, զ՚բազեր յարէ՝ ի սիրելիք են զանմ՝ զ՚ելիք զի՞ր։ (Ի՞նչպէս սիրելի են քու յարկերդ անոր համար՝ որ իրենը Թողուց)։

Ի դաւիթըս քո.
Արդ 'ի նմա հանդչիմ։
Սիրա իմ և հոգի
Ցընծասցեն առ քեզ,
Աստուած կենդանի.
Զի եդիտ զիւր տուն
Տառապեալ ճընճղուկ,
Եւ տատրակ զիւր բոյն,
Երանելի՛ են
Որ է պան տոմ ասոր
Ծառայ՝ ի բնակեն (3).
Յաւիտեանս յաւէտ
Օրհնեսցեն ըզքեզ,
Ոչ թէ աստ եւ եթ։
Երանեալ է այր՝
Ում դու խնամարկես,
Որ որբոց ես հայր։
Արդ ընկալ զիս տէր,
Որ քեզ ընծայիմ
Բոլորանուէր։
Ի դաւիթըս քո
Լաւ է ինձ մի օր,
Քան քէ՞ր (4) արտաքոյ.
Ընտրեցի այո՛,
Ընտրեցի յաղք կալ
Ի տան Աստուծոյ,
Քան յոսկեձեղուն
Յարկս ամպարիշտաց
Բնակակցել նոցուն։
Ըստրուկ և դերի
Կեցից 'ի տան քում
Քան թէ տէր յերկրի։
Աստ վերջինն արեւ
Օրհաս ցանկալի
Ծագեսցէ զինեւ։
Յերկիր՝ յոր կոխեմ,
Ընդ յարկաւ տան քո
Ծածկեսցէ զիս վէմ։
Դու զողորմութիւն
Եւ զճշմարտութիւն
Ի սպառ սիրես դուն։
Քո է ձրի պարգեւ՝
Ի շընորհս քոյին
Մընալ յարատեւ.
Եւ 'ի քոց ձըրկց
Ոչ մերժես 'ի բաց
Որք գընան անբիծ։
Մի՛ առներ անտես
Զիս, տէր զօրութեանց,
Զյաւացեալս 'ի քեզ(5)։
Եւ երանեցայց
Այժմ և յաւիտեան
Յառնել քո ինձ այց։

(3) Այսպէս կարդա՛. Երանելի են ծառայ՝ ի՝ որ բնակեն ասոր 'ի պան տոմ. վերի խօսքին մէջ որ յարաբերական դերանունը իւր ծառայ յարաբերեալին յառաջ դրուած է։ (Տես 39 էջ 2 կանոն)։
(4) Քէր՝ ածականին հետ լռելեայն կ'իմացուի աւուրք բիւր)։
(5) Բայ մը ի՞նչ հոլովով խնդիր որ պահանջէ, նոյն հոլովով խնդիր կ'առնու նաեւ նոյն բային սրմոդը կամ բայանունը, եւ կամ անոր անցեալ դերբայն (Տես 20 էջ 1 կանոն)։ Ուստի Յաւացեալ բայը նախդրիւ տրական խնդիր պահանջելուն, ըստ յաւացեալս ը նոյն հոլով խնդիր առած է այսինքն 'ի քեզ։

36

ԵՂԻԱ ԵՒ ՈՂՋԱԿԷԶ ԻՒՐ

Կաղալ յերկուս հեաս, երկո՝ կողջ
Հեղուլ, ԲՈՓԷԼ [ԴՆ ԿՈՂ ԵՐԵՆԱԼ
Ցօշել, կոր կոր ընել
Կարդալ, օրենք-ԲԵՆ կանչել պոռալ
Միջօրէ, կէս օր
Ողջակէզ, ամբողջ ըստ

Շերտ, ճեղքուած փայտ
Դիզանել, (ԵԼԸՆԵԼ)
Երեքկնել, երեք անգամ (ԸՆԵԼԸՆԵԼ,
Գարշելի, կորուստ [Լայնը)
Մերձենալ յընդերեկս, երեկոան
[մօտենալ

Մերձեցոյց Եղիա զամենայն ժողովուրդն և ասէ ցնոսա. մինչեւ ցե՞րբ կաղայք յերկուս հեաս, եթէ տէր է Աստուած, երթայք զհետ նորա։ Եւ մնացեալ եմ մարգարէ Տեառն միայն, և մարգարէք Բահաղու՝ արք չորեք հարիւր և յիսուն։ Տացեն մեզ երեսուն եղինս, և ընտրեսցեն իւրեանց զմին, և յօշեսցեն և դիցեն 'ի վերայ փայտից. և հուր մի՛ դիցեն և ես արարիցս զմիւս եղնն և եդիցս 'ի վերայ փայտից. և հուր ոչ մատուցից։ Եւ կարդասջիք զանուն աստուածոյն ձերոյ, և ես կոչեցից զանուն տեառն Աստուծոյ իմոյ, և Աստուած՝ որ լուիցէ հրով, նա է Աստուած։ Եւ առին (Մարգարէքն Բահաղու) զզուարակն՝ զոր ետ նոցա. և արարին և կարդացին զանուն Բահաղու յայգուէ մինչեւ ցհասարակ օր, և ասէին. Լուր մեզ, Բահաղ, լուր մեզ։ Եւ ոչ գոյր բարբառ, և ոչ ունկնդրութիւն։

Եւ այպանեաց 'ի միջօրէին զնոսա Եղիա և ասէ. Մեծաձայն կարդացէք, զի Աստուած է. թերեւս զբօսանք ինչ իցեն նմա, կամ թէ 'ի քուն իցէ և յառնիցէ։ Եւ իբրեւ մերձեցան յընդերեկսն, խօսեցաւ Եղիա ընդ մարգարէս գարշելեացն և ասէ. 'ի բաց կացէք, արդ ես արարիցս զողջակէզն իմ։ Եւ 'ի բաց կացին և գնացին։ Եւ առ Եղիա երկոտասան քար և շինեաց զքարինսն յանուն Տեառն. և եդէզ զշերտսն 'ի վերայ սեղանոյն՝ զոր արար, և յօշեաց զողջակէզն և եդէզ 'ի վերայ շերտիցն։ Եւ ասէ. Առէք ինձ չորս

սափորս ջրոյ և հեղէք 'ի վերայ ողջակիզիդ և 'ի վերայ շերտիցդ։ Եւ ասէ. Կրկնեցէք. և կրկնեցին։ Եւ ասէ. Երեքկնեցէք և երեքկնեցին։ Գնայր ջուրն շուրջ զսեղանովն։ Եւ աղաղակեաց Եղիա յերկինս և ասէ. Լուր ինձ, Տէր, լուր ինձ հրով, և ծանիցէ ժողովուրդ թէ դու ես Տէր Աստուած։ Եւ անկաւ հուր յերկնից և եկեր զողջակէզն և զշերտսն։ Իբրեւ եդեսս ամենայն ժողովուրդն, անկան (¹) 'ի վերայ երեսաց իւրեանց, և ասեն. Արդարեւ Տէր՝ նա է Աստուած, Տէր՝ նա է Աստուած։

Դ. Թագ. ԺԸ. 21-40

37

ԱՊԱՇԽԱՐՈՒԹԻՒՆ ՆԻՆՈՒԷԱՑԻՈՑ

Ցառնել (արի), ելել, (ՈՒԼԷ՝ ՀՈՒ-
Ի վաղիւ անդր, հեռաւորագոյն [ՆԷՆ)
Վիճակ արկանել, վիճակ ձգել
Վիշապ, ահագին, խոշոր յոյն, օձ

Ի վաղիւ անդր, հեռաւորագոյն
Քաղել ոգւոց, հոգւոյն փաղաքիչ
Երկայնամիտ, համբերող
Որդն, որդան, որդ

Եղեւ բան Տեառն առ Յովնան և ասէ. Արի և գնա 'ի Նինուէ, և քարոզեսջիր անդ, զի ել աղաղակ չարութեան նոցա առ իս։ Յարեաւ Յովնան փախչել յերեսաց Տեառն, էջ 'ի Յոպպէ, եգիտ նաւ՝ որ երթայր 'ի Թարսիս, և եմուտ 'ի նա, և Տէր յարոյց հողմ. եղեւ մրրիկ մեծ, և նաւն 'ի վտանգի կայր 'ի խորտակել։ Երկեան նաւավարքն երկիւղ մեծ (¹), և ասին էրբոյանք էրբ (²) ցընկեր իւր. Եկայք արկցուք վիճակս

(¹) Երբ տէր բային եզակի բառ մը ըլլայ՝ իսկ իմաստը յոգնակի, բայը թէ եզակի եւ թէ յոգնակի կրնայ դրուիլ, ինչպէս հոս կը տեսնուի։

(¹) Բայերն շատ անգամ իրենց արմատը կամ արմատին մօտ բառը հայցական հոլովով կ'առնուն՝ գործիականի տեղ. ինչպէս Երկեան երկիւղ մեծ (մեծ վախով վախցան)։ Հոս երկիւղ հայցական ընութեան խնդիր է։

(²) Ի՞բրոյանքէ՞ բառն եզակի ձայնիւ իբրեւ յոգնակի ուղղական գործածուելով՝ բայն ալ յոգնակի կ'դրուի։ Իւր սեռական եւ տրական հոլովներուն տեղ ալ կը գործածուի էրբոյանքէ՞ն, յանախ եզակի ուղղականի ձեւն պահելով, եւ դուն ուրեք յոգնական հոլովով կը տեսնուի։

գիտասցուք վասն ոյր են չարիքս այս։ Արկին վիճակս, և եկ վիճակն Յովնանու։ Առին զՅովնան և ընկեցին 'ի ծովն, և դադարեաց ծովն 'ի խռովութենէ իւրմէ։ Հրաման եւս Տէր կիտին մեծի կլանել զՅովնան, և էր Յովնան 'ի փոր կիտին ՁԷՒ-ՕՐ-Ս ԵՒ ՁԷՒ-ԳԻՇԵՐ-Ս (3)։ Հրամայեցաւ 'ի Տեառնէ վիշապ յԸ-նան (4), և եթուք զնա 'ի ցամաք։ Յարեաւ Յովնան և գնաց 'ի Նինուէ, քարոզեաց և ասէ. Այլ ևս երեք աւուրք, և Նինուէ կործանեսցի։ Հաւատացին արք Նինուէացիք յԱստուած. զգեցան քուրձ, և դարձան յիւրաքանչիւր ճանապարհաց իւրեանց չարաց. Եւ տես Աստուած և զգՀացաւ 'ի վերայ չարեացն՝ զոր խօսեցաւ և ասէ. Ո՛վ Տէր, գիտէի թէ դու ողորմած ես և գթած, երկայնամիտ և բազումողորմ, և զգՀանաս 'ի վերայ չարեաց։ Եկ 'ի քաղաքէ անտի և նստաւ յանդիման քաղաքին։ Եւ հրաման եւս Աստուած դդմենեւոյն, Եւ եկ 'ի վերայ գլխոյն Յովնանու՝ լինել նմա հովանի, և ուրախ եղեւ Յովնան 'ի վերայ դդմենեւոյն։ Եւ հրաման եւս Աստուած որդան առաւօտուն 'ի վաղիւ անդր. Եհար զդդմենին և ցամաքեցաւ։ Անկաւ արեւն զգլխովն Յովնանու և քաղէին ոգիք նորա, և ասէր. Լաւ էր ինձ մեռանել քան զայս կեանս իմ։ Եւ ասէ Տէր. Դու խնայեցեր 'ի դդմենին՝ յոր ոչ եղեր աշխատ (որուն համար չաշխատեցար). ես ոչ խնայեցից 'ի Նինուէ, յորում բնակեալ է աւելի քան զերկոտասան բիւր մարդիկ՝ որ ոչ ծանեան զաջ և զահեակ իւրեանց։

Յովնան

(3) 23 էջ 3 կանոն։

(4) Երբեմն գոյական բառ մը՝ ածական կ'ըլլայ ուրիշ գոյական բառի մը։ Հոս ՁԷՒ ածական է ՅՈՆ։ Կրնայինք ըստ ոմանց ՁԷՒՈՒ բացայայտիչ տալ ՅՈՆ եթէ ՁԷՒ ՅՈՆ միայն ուղղակի ՁԷՒ (ՁՈՒԼԻՆ) ձկան համար ներելի ըլլար ըսել, եթէ այդպէս իսկ ըլլար՝ բանաւոր էր խորհիլ թէ՝ որովհետեւ ՁԷՒԻՆ համար կ'ըսուի նաեւ ՁՈՒԼԻՆ ՄԵԾ, ուրեմն ՄԵԾԸ բացայայտիչ է ՁՈՒԼԻՆ ին եւ ոչ ածական. բաց աստի ՁԷՒՈՒ ՕՅ ալ կ'ընենք առանց որոշելու թէ ո՛րն է այն ՕՅԸ։

Եզնիկ եւ Գէորգ Սկիւռացի կը հաստատեն թէ՝ Ս. Գիրքն ՁԷՒՈՒ կը կոչէ յաղթանդամ օձերն՝ կամ ծովածին գազաններն իրենց անճոռնի եւ խիստ մեծ հասակին համար, այս տեսութեամբ ՁԷՒՈՒ բառը աւելի ճիշտ կ'ըլլայ ածական տալ ՅՈՆ՝ քան թէ բացայայտիչ։

38

ԱՌԵՂԾՈՒԱԾ Ի ՅՈՎՆԱՆ

Առեղծուած, հանելուկ	Յատակ, խորը, փոկը
Ընթանալ, վազել, փոքել	Առասպել, հանելուկ
Անողոք, դրջոյծ	Գիտակ, գէտցող

Առանց քայլելոյ
Ընթացա՝ ընդ ծով (1),
Եւ չունէր նաւակ.
Անողոք 'ի ջրոյ (2)
Թաղեցաւ ընդ ջրով
Ի ծովուն յատակ։
Զո՞ւրկ էր նա յորոյ (3)
Մեռեալ ոչ գոլով՝
Եւ՝ շնչէր յոտոյ (4)
Ո՞վ էջե այս հրդ (5)
Ասա դու ինձ արդ,
Եւ առասպելիս
Իմ գիտակ լինիս։

(1) Տես 22 էջ 1 կանոն։

(2) Ածականներն այլ եւ այլ հոլովով խնդիր կ'առնուն։ (Տես 7 էջ 3 կանոն)։

(3) Զո՞ւրկ ածականը՝ որ հոս ստորոգելի եղած է՝ իւր խնդիրն բացառական հոլով կ'առնու։

(4) Շնչէր յոտոյ (աղուոր շունչ կ'առնուր). յոտոյ (մաքուր) բառը որ ածական մ'է, հոս իբրեւ ՀԼԷՈՅ գործածուած է. վասն զի ածականներէն ոմանք իբրեւ մակբայ երբեմն կը գործածուին։

(5) Ո՞Վ բառը ստորոգելի է հրդ ոյն։ Պէտք է գիտնալ որ խօսքի մը մէջ անծանօթ բառ մը գտնելու համար գործածուած հարցական բառերն՝ (ո՞վ, ի՞նչ, որ՞ու, որմէ՞, եւայլն) այն անծանօթ բառին հոլովն ու պաշտօնը կ'ունենան։

39

ԵՕԹՆ ԵՂԲԱՐՔ ՄԱԿԱԲԱՅԵՑԻՔ

Նահատակիլ, տալով-ինքնամբ կռուիլ
Անցանել ըստ օրէնս, օրէնքէ [դուրս անցնիլ
Սակնք, ձեռ
Սրտմտութիւն, բարկութիւն
Կենդանւոյն (մկ), ոգի ոգի
Տապակ, պապկեալ-ատան
Ջեռուցանել, պատնել
Արգանդ, տղայ փորք
Փոխիլ յաշխարհէ, մեռանիլ
Վախճանիլ, մեռանիլ
Խորհրդական, խորհուրդ պատոյ
Անարատ, մաքուր
Զարաշուք, անբարի, անպատիւ
Ցապաղել, սառանալ
Սրտաբեկ լինել, վհատիլ
Կատարել, մեռանիլ,

Դեպ եղեւ եղբարս Եօթն՝ մարքն հանդերձ կալեալս՝ ածել յապետն Բաբելացւոցն (1)։ Մի 'ի նոցանէ Նահատակեցաւ յառաջագոյն, ըսկըսաւ խօսիլ և ասէ. Մեք պատրաստ եմք 'ի մեռանել՝ քան անցանել ըստ օրէնս (2) հայրենիս։ Սրտմտութեամբ լէ (3) եղև թագաւորն. հրամայէր կենդանւոյն 'ի տապակն ջեռուցեալս ի՛ջուցանել։ Իբրեւ առաջինն փոխեցաւ յաշխարհէ, զերկրորդն 'ի տեղի տանջանացն մատուցանէին, և անդէն հարցանէին. Կերի՞ցես խոզենի միս։ Նա պատասխանի ետ և ասէ. Ոչ։ Վասն այսորիկ և սա 'ի նոյն տանջանս տանջեալ՝ վախճանէր։ Յետ նորա զերրորդն ածին և զլեզուն խնդրէին։ Նա վաղվաղակի մատուցանէր, և զձեռսն քաջասիրտս տարածանէր, զի և թագաւորն ինքնին իսկ զարմացեալ լինէր զնա պատանւոյն սրտին տանջանաւ (4), զի առ ոչինչ զցաւսն հա-

(1) Այսպէս կարդա՛. Դեպ եղեւ ածել յապետն Բաբելացւոցն եղբարս Եօթն հանդերձ մարքն իւրեանց։ Հոս յալեալս (բռնուած) ածական է եղբարս ին։

(2) Ըստ նախադրութիւնը անորոշ հայցականով դեղեր հը, սահմաներ հը դուրս կը նշանակէ։

(3) Լէ ածականը գործական հոլով խնդիր կ'առնու։

(4) Վասն տանջանաւն սրտի պատանւոյն, կամ վասն տանջ սրտի պատանւոյն։ Առաջնոյն մէջ տանջանաւնը յատկացուցչի ձեւով դրուած ածական մը կ'ըլլայ սրտին ին։ (Տես 12 էջ 3 կանոն)։

մարեցաւ։ Եւ սա իբրեւ փոխէր, չորրորդն 'ի տեղի մատուցեալ, 'ի նոյն տանջանս չարչարէին։ Մինչդեռ ոգիքն կըրտերոյ մանկանն առ իւր կային (երբ դեռ պզտիկ տղուն հոգին վրան էր) կոչեաց թագաւորն զմայրն, և աղաչէր լինել պատանւոյն կենաց նորին խորհրդական (5), զի փրկեսցի։ Իբրեւ կարի շատ սաստկեաց, յանձն առ խօսել ընդ որդւոյն, և ասէ. Ողորմեաց ինձ, որդեակ իմ, յուշ լեսցի քեզ (միտքդ ըլլայ, յիշէ) զի կրեցի զքեզ ինն ամիս յարգանդի, և սնուցի զքեզ զերիս ամս 'ի դիրկս ստեամբք։ Արդ՝ աղաչեմ զքեզ, որդեակ, մի զարհուրիր դու 'ի չարաշուք դահճէ այսի. այլ եղբարցն արժանի եղեալ, ընարեա զմահ՝ քան զկեանս աշխարհի։ Եւ մինչդեռ մայրն զայս միսիթարութիւնս մատուցանէր, սկսաւ խօսել պատանեակն և ասէ. ՈՒմ կայք (որո՞ւ կեցեր էք), զի՞ յապաղէք, ելո՛ ինքն ըստ (6) հրամանի թագաւորիդ, այլ հրամանաց հնազանդեալ եմ՝ օրէնաց հարցն մերոց (7)։ Յայնչափ քաջութեան սրտի մանկանցն եօթանեցունց սրտաբեկ լիներ թագաւորն։ Առաւել 'ի վերայ կրտսերոյն դառնապէս տանջանս մատուցանէին, սակայն և սա անարատութեամբ և սրբութեամբ՝ յուսացեալ 'ի Տէր՝ մեկնեցաւ յաշխարհէ։ Զհետ որդւոյն և մայրն երանելի 'ի նոյն օրէնս կատարեցաւ։

Բ. Մակ. Զ.

---

(5) Խորհրդական լինել կենաց պատանւոյն։ Վերոյգրելոյն մէջ նորին աւելաղրութիւն է պատանւոյն համար դրուած։

(6) Երբոր ըստ (մտիկ ընել) նշանակէ չէզոք բայ է, եւ վերջահոլով տրական բնութեան խնդիր կ'առնու։ Այսպէս կան բանի մը բայեր՝ որ իրենց նշանակութիւնը փոխելով երբեմն ներգործական են եւ երբեմն չէզոք։ Օր։ Տանել բայը երբ բուն իւր նշանակութիւնն պահէ՝ ներգործական է, իսկ երբ նշանակէ հմբերել՝ չէզոք է։ Նոյնպէս Բերել բայը երբ նշանակէ ՅԷԵԼ՝ տուել եւայլն ներգործական է, իսկ երբ նշանակէ ՆԵՐԵԼ անձի միայն վերաբերելով՝ չէզոք կ'համարուի։

(7) Կարդա՛. Այլ հնազանդեալ եմ հրամանաց օրէնաց հարցն մերոց (այլ հնազանդած եմ մեր հարց օրէնքի հրամաններուն)։ Այս խօսքին մէջ հրամանաց տրական բնութեան խնդիր է հնազանդեալ եմ բային. օրէնաց յատկացուցիչ է հրամանաց ին, եւ հարցն յատկացուցիչ է օրէնաց ին։ Վասն զի պիտի հարցնէ աշակերտը, որի՞ն հրամաններուն — օրէնաց։ Որի՞ն օրինաց — հարցն մերոց (մեր հայրերուն)։

40

ԴԱՒԻԹ ԵՒ ԱԲԻՍՈՂՈՄ

Երիվար, յէ
Պատուիրակ, պապիճառոր
Եղջեր (ած.), եղջէ-րէ շինուած (փող)
Հեռիոտս (մկ.), ոտով
Զառ 'ի վեր, դէպ վէր
Պարսիկ, յաղթո-էլ

Հանդէս առնել զօրուն, զբրէը [հարբել, ուլէ անցընել
Զօրի, (փոխբէր)
Թաւ, սապերը շատ (ոբէ)
Վիհ, անդունդ, մեծ փոս
Բոկ, բոպէն

Արար Աբիսողոմ կառս և երիվարս, և առաքեաց պատուիրակս յամենայն ցեղս Իսրայելի, և ասէ. 'ի ըեւ յեր (¹) ըղձայն եղջեր փողոյ. ասասջիք եթէ թագաւորեաց Աբիսողոմ։ Եւ եղեւ ժողովուրդ բազում երթեալ ընդ Աբիսողոմայ։ Ասէ Դաւիթ ցամենայն ծառայս իւր. Արիք և փախիցուք։ Եկ արքայ և ամենայն տուն նորա հետիոտս, երաներ ընդ զառ 'ի վերն Զիթենեաց, երաներ և լայր, և ինքն երթայր բոկ։ Եւ Աբիսողոմ և ամենայն Իսրայէլ մտին յԵրուսաղէմ։ Եւ Դաւիթ եհաս 'ի բանակս, և հանդէս արար զօրուն՝ որ ընդ նմա, և կացոյց 'ի վերայ նոցա հազարապետս և հարիւրապետս։ Պատուէր եա արքայ և ասէ. Խնայեսջիք 'ի պոռնիկ իմ Աբիսողոմ (²)։ Եղեւ կռիւ յանտառին Եփրեմայ, և պարտեցաւ անդ զօրն Իսրայելի առաջի ծառայիցն Դաւթի։ Դիպեցաւ Աբիսողոմ առաջի ծառայիցն Դաւթի, և էր հեծեալ 'ի ջորւոջ իւրում. եմուտ ջորին ընդ թաւ կաղնեաւ մեծաւ, պատեցաւ գլուխ նորա ընդ կաղնեաւն, և կախեցաւ ընդ երկինս և ընդ երկիր (³), և ջորին անց 'ի ներքոյ նորա (անոր տակէն)։ Եւ եհաս այր մի և պատմեաց Յովաբայ։ Առ Յովաբ երիս նետս և եհար զնոսա 'ի սրտի Աբիսողոմայ,

(¹) Տես 16 էջ 4 կանոն։
(²) Տես 35 էջ 2 կանոն, բաղդատէ նաեւ (39 էջ 1 կանոն)։
(³) Ընդ նախադրութիւնը և շաղկապով կապուած երկու անորոշ հայցականներու առջեւ դրուելով կը նշանակէ (երկու բանի) դէջ տեղը։

և ընկէց զնա 'ի վիհ մեծ յանտառին։ Եւ եհաս Քուսի և ասէ ցարքայ. Աւետիք պեռան էմոյ ոբէոյէ (⁴), զի արար Տէր իրաւունս։ Ասէ արքայ. Եթէ ողջոյն իցէ մանկանն իմոյ Աբիսողոմայ։ Եւ ասէ Քուսի. Եղիցին իբրեւ զմանուկն թշնամիք աւետարանն իմոյ արքայի։ Խռովեցաւ արքայ և ելաց, և այսպէս ասէր 'ի լալ իւրում. Որդեակ իմ Աբիսողոմ, Աբիսողոմ որդեակ իմ. ո՞ տայր զմահ իմ փոխանակ քո, ես փոխանակ քո, Աբիսողոմ որդեակ իմ, որդեակ իմ Աբիսողոմ։

Բ. Թագ. ԺԵ-ԺԸ

41

ԵՐԳ

ԻԾՆՈՒՆԴ ՓՐԿՉԻՆ

ՎՐՈՑՐ ԵՒ ԱՌԱՆ ՀՈՎԻՒՔ Ի ԲԵԹՂԵՀԷՄ

Նորանշան, զարմանալի
Վարսամ, գլխաւոր սպոր
Գերապանծ, խիստ պանծալի
Օ՛ն տանուլ, տալերուել
Երկնահանգէտ, երկինքս նման
Ածել զմտաւ, մտածել, խորհիլ
Վարանիլ, անձրկիլ, շուարիլ

Մանկացեալ, էբրէ մանուկ ծնած
Աղքատին, խեղճ, ապէտ
Ներկուտ, գլխուն, վարժ
Օձասպան, օձը՝ ոտքանն սպանող
Հարկանել նուագ, երգ ղրնել
Մեծարգոյ, պատուաւոր
Աւետարանել, աւետել, տարոզել

(⁴) Տես 37 էջ 2 կանոն։
(⁵) Երբ ողջո՞ն էրէ մանկանն էմոյ Աբիսողոմայ։ Այս խօսքին մէջ մանկան տրական բնութեան խնդիր է էրէ բային. պէտք է թարգմանել. Մի՞թէ կենդանի՞ (ողջ առողջ) է Աբիսողոմ զաւակս։

ՎՐՈՅՐ

Գիտիցես, Առան,
Զի ծնաւ մեզ արքայ,
Լոյս նորանշան
Զիւրեւ ցոլանայ։
Վարսամ'ի յերկնէ
Զեռքեալն 'է հրոյէ (¹)
Սուեաւարանէ
Փրկիչ աշխարհի.
Արքայք գերապանծ
Առ նա խոնարհին,
Եւ զօրք 'ի բարձանց
Նո-էրաքեբէ նմին (²)։
Օն առեալ Ա ծէր (³)
Նոցին արդ ըղձեա,
Մ-պո-սցո-ւ նը-էր
Ցայրն երկնահանդէս (⁴)

ԱՌԱՆ

Ըզդոյն իսկ և իմ
Ածեալ ըմբռաւ՝
Այլ յոյժ վարանիմ
Եթէ զինչ բընաւ
Հովիւք չքաւորք
Տանել կարիցեմք
Առ որ թագաւորք
Ի յայց դան վրսեմք։

ՎՐՈՅՐ

Մի՛ ինչ վարանիր.
Ոչ դանձս 'ի հովուաց
Խընդրեսցէ 'ի ձիր
Մանկացեալն Աստուած։
Այլ մեր աղքատինք
Այս լիցին նըւէրք.
Առնում ես սրբինդ.
Դու ներկուռ 'ի յերդ՝
Երգեա զյաղթանակ
Դառինն օձասպան,
Մինչ ես ըղնբուդ
Հարից հովուական։
Եւ քան զամենայն
Նըւէր մեծարգոյ,
Լիցի մանկանն այն,
Երգըս մեր հաճոյ։

(¹) Տես 43 էջ 5 կանոն։ (²) Լէրէն կամ Խոնարհէն բայը զեղչեալ է։
(³) Անցեալ դերբայներու քով տէր բային սեռական հոլով կը դրուի։ (14 էջ 1 կանոն)։
(⁴) Մ-պո-սցո-ւ նո-էր յայրն երկնահանդէս (նուէր տանինք դէպ 'ի այն երկնանման այրը)։

42

ԴԱՆԻԷԼ ԵՒ ԹՇՆԱՄԻՔ ՆՈՐԱ

Ձիւթ, (ղէֆր)
Ճարպ, (իչէ-ղը)
Գնտակ, կլոր (ղանքո-ճ), քնդէկ
Հարկանել, ղարնել, խոռնել
Կուտիլ, քաղմո-ղնեամբ ժողվո-ել
Տալ 'ի ձեռս, յանձնել, մատնել
Տագնապել, նեղո-ղնէն՝ վոր պա-ել
Հարկաւ, (մկ.) սոքպո-ելով
Պատրուճակ, ղահի կամ սոքելո-կենդանի
Վաղվաղակի, ղո-պով
Աշխարել, ղա, սղքա-ել
Գէշ գէշ պատառիլ, կոր կոր ելլա-ել

Էր վիշապ մի մեծ, և պաշտէին զնա Բաբելացիքն։ Ասէ Թագաւորն ցԴանիէլ. Միթէ զդմանէ՞ ասիցես թէ պղնձի է. ահաւադիկ կենդանի է, ուտէ և ըմպէ. արդ եկ պագ դմա երկիր։ Ասէ ցնա Դանիէլ. Ես Տեառն Աստուծոյ իմոյ երկիր պագանեմ, զի նա է Աստուած կենդանի։ Բայց դու, ա՛ր քայ, տուր ինձ իշխանութիւն, և սպանից զվիշապդ առանց սրոյ և գաւազանի (¹)։ Եւ ասէ Թագաւորն. Տո-ել ինչ (²)։ Եւ առ Դանիէլ իւղ, ձիւթ և ճարպ և մազ, և եփեաց 'ի միասին և արար գնդակս, և եհար 'ի բերան վիշապին, և իբրեւ կերաւ՝ պայթեաց վիշապն։ Իբրեւ լուան Բաբելացիքն, բարկացան յոյժ, և կուտեցան 'ի վերայ Թագաւորին և ասեն. Հրեայ եղեալ Ցոսէ-ղն (³). ԶԲէլ կործանեաց, և զվիշապն սպան, զքուրմն կոտորեաց։ Եւ ասեն ցԹագաւորն. Տուր մեզ 'ի ձեռս զԴանիէլ, ապա թէ ոչ՝ սպանանեմք ըզքեզ և զտունս քո։ Իբրեւ եաթս Թագաւորն եթէ կարի տագնապեն զնա, հարկաւ 'ի ձեռս եառ նոցա զԴանիէլ։ Եւ նոքա արկին զնա 'ի գուբն առիւծուց, և անդր էր զվեց օր (⁴)։

(¹) Առանց նախադրութիւնը սեռական հոլովով խնդիր կ'առնու։
(²) Զեղչում կայ. պէտք է ըսել. Տուեալ մեզ քեզ (ը-ոնդիր պէ- ելլա- կամ ինդրանդ կը ընդհեմ)։
(³) Տես 9 էջ 3 կանոն։ (⁴) Տես 23 էջ 3 կանոն։

էին 'ի գրին եօթն առիւծք, և տային նոցա հանապազ երկուս մարդս և երկուս պատարուճակս. բայց յայնժամ ոչինչ արկին նոցա, զի վաղվաղակի կերիցեն զԴանիէլ։ Եւ թագաւորն եկն յաւուրն եօթներորդի աշխարել զԴանիէլ։ Իբրեւ եկն 'ի բերան գրոյն, և հայեցաւ և ետես զի նոսաւ զԴանիէլ, աղաղակեաց 'ի յոյն ձեռ (5) և ասէ. Մեծ ես, Տէր Աստուած Դանիէլի, և չիք այլ ոք քոց 'ի քէն (6)։ Եւ առ զնա 'ի վերս։ Եւ զՍատանակարս կորընտեան նորա արկին 'ի գուբն. և գէշ գէշ պատառեցան նոյն ժամայն առաջի նորա։

Դան. ԺԴ. 22-41

93

ԳՈՂԻԱԴ ԵՒ ԴԱՒԻԹ

Այլազգի, օտար ազգ	Մախաղ, (ջանկա)
Ճակատել, պատերազմի շարել	Պարս (սափան)
Ճակատ, պատերազմական զօրաց շարք	Վահանակիր, վահան կրող՝ առնող
Մենամարտել, երկու մարդ առանձին կռուել	Խարտեաշ, (գունդաբել)
	Գեղարդն, նիզակ
Հարկանել, խոցել, ծեծել, նիզել	Ասպար, վահան
Ցուպ, (գեղնեկ)	Պարսաքարել, պարսով տար նետել
Ողորկ, քայլան (գի-մարգ)	Սաղաւարտ, պատերազմի գլխանոց
Հեղեղատ, յորի մեջէ անցնող ջուր	Զահի հարկանիլ, վախնալ

Ժողովեցին այլազգիքն զբանակս իւրեանց 'ի պատերազմ (պատերազմի համար), և Սաւուղ և արք Իսրայելի ճակատեցան 'ի պատերազմ ընդդէմ այլազգեացն։ Եւ էր այր զօրաւոր 'ի ճակատէ այլազգեացն՝ Գողիադ անուն նորա. Եկն եկաց, ձայն ետ 'ի ճակատն Իսրայելի և ասէ ցնոսա. Ընդէ՞ր ելանէք ճակատել 'ի պատերազմ ընդդէմ մեր։ Հնարեցէք

(5) Նախդրիւ տրականը երբեմն կը գործածուի գործիական հոլովի տեղ։ Հոս Աղաղակեաց 'ի յոյն ձեռ ըսուած է փոխանակ ըսելու՝ Աղաղակեաց յոյնէ ձեռս։

(6) Քոց կամ քոյոց նախադրութիւնը բացառական հոլովով խնդիր կ'առնու։

դուք ձեզ այր մի, և ես և նա մենամարտեսցուք (1) երկոքեան. եթէ կարասցէ հարկանել զիս, եղիցուք մեք ձեզ 'ի ծառայս (2). ապա թէ ես յաղթեցից, եղիջիք դուք մեզ 'ի ծառայս։ Իբրեւ լուաւ Սաւուղ և ամենայն Իսրայէլ (3) զբանս այլազգւոյն, ահի հարան (4) և երկեան յոյժ։ Եւ ասէ Դաւիթ ցՍաւուղ. Ծառայ քո երթիցէ և մարտիցէ ընդ այլազգւոյն ընդ այնմիկ (5)։ Տէր Աստուած՝ որ ազատեցոյց զիս 'ի ձեռաց առիւծուն և 'ի ձեռաց արջոյն, ազատեցուցանէ զիս 'ի ձեռաց այլազգւոյն այնորիկ։ Ասէ Սաւուղ. Երթ, և Տէր եղիցի ընդ քեզ։ Եւ առ զզուսպն իւր 'ի ձեռին իւրում, և ընտրեաց իւր հինգ քարինս ողորկս 'ի հեղեղատէն և եդ զնոսա 'ի հովուական մախաղին, և զպարսն 'ի ձեռին իւրում, և մերձեցաւ առ այրն այլազգի։ Եւ գնայր և գայր այլազգին և մերձենայր առ Դաւիթ, և այր վահանակիր առաջի նորա։ Իբրեւ հայեցաւ և ետես զԴաւիթ՝ արհամարհեաց զնա, զի էր պատանեակ խարտեաշ և աչօք գեղեցիկ, և ասէ. Զի՞արդ, շո՞ւն եմ ես, զի ցպով և քարամբք դաս 'ի վերայ իմ։ Եկ առ իս, և տաց զմարմին քո թռչնոց երկնից և գազանաց երկրի։ Եւ ասէ Դաւիթ ցայլազգին. Դու դաս 'ի վերայ իմ սրով և գեղարդեամբ և ասպարաւ, և ես դամ 'ի վերայ քո անուամբ Տեառն զօրութեանց։ Եւ ճաճանչարձակեաց, ձգեաց զձեռն իւր 'ի մախաղն և առ անտի քար մի, և պարսաքարեաց և եհար զճակատ

(1) Եթէ խօսքի մը մէջ տէր բայները տարբեր դէմք են, բայը յոգնակի կը դրուի, ու դէմքով՝ Ն-Ե-Պ-Ռ- դէմքի տէր բային հետ կը համաձայնի։ Ինչպէս, Ես Ե- Նա մենամարտեսցուք խօսքին մէջ երկու տարբեր դէմքի տէր բայիներ գտնուելով՝ մենամարտեսցուք բայը յոգնակի դրուած է՝ համաձայնելով Ե- դերանուն տէր բայիին դէմքին։ Պէտք է գիտնալ որ Առաջին դէմքը որ է (ԵՍ) նախապատիւ է Երկրորդ դէմքէն որ է (ԴՈՒ), եւ, Երկրորդն ալ նախապատիւ է Երրորդ դէմքէն որ է (ՆԱ.)։

(2) Երբ գոյական բառ մը ՊՈՐՔԷԼ ըլլայ, կրնայ նախդրիւ տրական կամ է ով անորոշ հայցական հոլովով դրուիլ։

(3) Տես 19 էջ 4 կանոն։

(4) Հարէ-ՆԷԼ բայը Ը նախդրով վերջաւորուած տրական ԲԱ-ՐԵՆ ԽՆԴԷՐ կ'առնու։

(5) Ածականը իր գոյականին նախդիրն իր վրայ ալ առած է։ (Տես 48 էջ 2 կանոն)։

(6) Տես 29 էջ 2 կանոն։

այլազգւոյն. և եմուտ քարն ընդ սաղաւարտն (6) 'ի ճակատն, և անկաւ 'ի վերայ երեսաց իւրոց յերկիր։ Ընթացաւ Դաւիթ, առ զնորին սուսերն, և սպան զնա և եհատ զգլուխ նորա։ Իբրեւ տեսին այլազգիքն թէ մեռաւ զօրաւորն նոցա, փախեան. և արք Իսրայելի յարձակեցան զհետ նոցա և կոխեցին զբանակս նոցա։

Ա. Թագ. ԺԷ.

44

ԵՐԿԱՅՆՄՏՈՒԹԻՒՆ ՅՈԲԱՅ

Ուսար, մանչ ղաւակ
Լուծք եղանց } ջուխտ մը եղ
Հարկիք եղանց }
Մատակ, էգ (տէղի)
Արօտական. արածողաց
Սպաս, կարասի+ տան
Վարել, հողը հերկել, վարուցան ընել
Գերեվար, գերի տանող՝ բռնող
Զաղրութիւն, աղքատութիւն
Բացական, հեռու, քաց տեղ կեցող
Պատիլ, պաշարիլ
Ասպատակաւոր, յափշտակիչս յարձակող (ղերտ)
Օթագանալ, գիշերը ճամբայ անցընել
Ասպատակել, յափշտակիչս կամ
Անկանիլ, վրայ [սերիս յարձակիլ
Վարս, մաղ
Անդրէն, դարձեալ, հան
Կեղ, խոց, սուրեցտ
Աղբեւք, աց, (ղեօփլի+)
Ժուժկալել, դիմանալ
Զարաչար (ած.) խիստ գէշ
Հարկահար, ծառայ կամ աղախին
Ամեցուցանել, ծերցընել
Յամախութիւն, շարունակ, սա-
[գիլը

Ա.յր ոմն էր յԱւսիդ աշխարհի, որում անուն էր Յոբ, և էր այրն այն ատուածապաշտ։ Եղեն նորա (1) ուսերք եօթն և դստերք երեք, և էին խաշինք նորա եօթն հազար, ուղտք երեք հազար, լուծք եղանց հինգ հարիւր, էշք մատակք արօտականք հինգ հարիւր, և սպասք բազում յոյժ։ Հարկիք եղանցն վարէին և էշքն մատակք արածէին առ նոսօտ (2), և եկին գերեվարքն և գերեցին զնոսա և զմանկտին կոտորեցին սրով։ Հուր անկաւ յերկնից և այրեաց զհօտսն, և

(1) Տես 25 էջ 3 կանոն։

(2) Տես 24 էջ 1 կանոն։

զհովիւսն քան նոքն օրինակէ (3) եկեր։ Ասպատակաւորքն ասպատակեցին և պատեցան զուղտսքն և գերեցին զնոսա և զմանկտին կոտորեցին սրով։ Մինչդեռ ուստերքն և դստերքն ուտէին և ըմպէին առ երիցս եղբօրն (4) իւրեանց, յանկարծակի հողմն մեծ եկն յանապատէ և եհար զչորեսին անկիւնս տանն, և անկաւ տունն 'ի վերայ որդւոցն, և վախճանեցան։ Յարուցեալ Յոբ՝ պատառեաց զհանդերձս իւր, և կըրեաց զվարսս գլխոյ իւրոյ, և անկեալ 'ի գետին՝ երկիր երպագ տեառն և ասէ. Մերկ եկի ես յորովայնէ մօր իմոյ, և մերկանգամ դարձայց անդրէն։ Տէր ետ և Տէր առ, որպէս Տեառն հաճոյ թուեցաւ՝ նոյնպէս և եղեւ, եղիցի անուն Տեառն օրհնեալ։ Եւ սատանայ եհար զՅոբ չարաչար կեղով յոտից մինչեւ ցգլուխ (5). և նստէր յաղբեւս արտաքոյ քաղաքին։ Իբրեւ բազում ժամանակ անցանէր 'ի վերայ (վրան շատ ժամանակ անցաւ), ասէ ցնա կինն իւր. Մինչեւ ցե՞րբ ժուժկալեալ ասիցես թէ ահա համբերեցիս ատկաւին։ Դու ինքնին 'ի զաղրութիւն որդանց նստիս օթագայեալ բացական. և ես մոլորեալ և հարկահար, տուն 'ի տունէ ես տեղէ 'ի տեղէ (6), սպասեմ թէ երբ մտանիցէ արեգակն, զի հանգեայց 'ի տառապանաց իմոց՝ որ այժմ պատեալ են զինեն (7)։ Աղէ, ասա բան ինչ 'ի Տէր, և վախճանեաց։ Եւ նորա հայեցեալ ընդ նա՝ ասէ. Եթէ զբարիսն ընկալաք 'ի ձեռանէ Տեառն, չարեսցս ո՞չ համբերիցեմք։ Եւ յայսմ ամենայնի՝ որ ինչ անցք անցին ընդ նա (ինչ անցքեր որ գլխէն անցան),

(3) Ըստ նախադրութիւնը վերջահոլով տրական խնդրով հանդերձ (կէօրէ) կը նշանակէ։

(4) Տես 34 էջ 1 կանոն։

(5) Մինչեւ նախադրութիւնը ց կամ է նախդրիւ հայցական խնդիր կ'առնու։

(6) Երբ բառ մը երկու անգամ կրկնել պէտք ըլլայ՝ (ոչ թէ զօրութեան կամ զարդու համար)՝ երբեմն զատ եւ երբեմն մի եւ նոյն հոլովով, անոնցմէ մին միայն պահանջուած նախդիրը կ'առնու։ Ուստի, Տուն 'ի տունէ ես տեղէ 'ի տեղուչէ խօսքին մէջ՝ կը տեսնեմք որ տուն եւ տեղէ բառերն նախդրիւ տրական ըլլալով՝ իրենց է նախդիրը չեն պահած՝ ու միայն բացառականներու վրայ դրուած է այն։

(7) Զ նախդրով գործիական հոլովը բուրդիւ, ովս կը նշանակէ։

ոչ մեղաւ Յոբ առաջի Տեառն։ Եւ Տէր աճեցոյց զՅոբ, և եւ կրկին քան որչափ ինչ էր յառաջագոյն Յոբայ (8) 'ի յաճախութիւն. Ծնան նմա ուսաներք եօթն և դստերք երեք. եռեսս զարդիս իւր և զարդիս որդւոց իւրոց, և վախճանեցաւ ծերացեալ և լցեալ աւուրքք (լցուած օրերով)։

Յոբ. Ա.-Բ. ԻԲ.

45

ԶԳԱՐՈՒՆ ԵՒ ԶԱՄԱՌՆ ԴՈՒ ՍՏԵՂԾԵՐ

Լիր, բովանդակութիւն
Հաստել, ամրացնել
Դիրկ, ծոց ուսել
Երկնառատ, երկնից առատ եկած
Ոռոգիլ, ջրել
Անհատ, անհատնում
Վաղորդայն, (մկ.) վաղն (առաւօտ)
Ատոք, լեցուցանէր (յորէն)
Ծածանիլ, շարժել ղեղմ հողմ
Վարսագեղ, գեղեցիկ ծիւղերով
Կողմ, երք, տոպ (տալ)
Որոտընդոստ, որոտմամբ վեր ցատ-
Զեռեղիլ, հատատուել [կեցնող
Շանթ, կայծակ
Մայրի (ջամ ապաշի)
Բարձրոստ, ամբարձ բարձր
Շնչել, փչել
Հիւսիսի, հիւսիսային հովը
Համասփիւռ, ամէն կողմ սփռուած
Մէգ, մառախուղ (բուռ)
Ականակիտ, գայլառ, մատուր
Կայլակել, բղխել, վազել (ջրի)
Վճիտ, յստակ. մատուր
Ծաւալիլ, տարածուիլ
Եղտիւր, ջրոտ տեղ
Ամենածիր, երկրի շրջապատուած

Քո, Տէր, քո է տիւ
Եւ քո է գիշեր.
Դու զաշխարհ լրիւ
Իւրով հաստեցեր։
Ամառն և գարուն
Հաստատեալ կան քեզ,
Քեզ շրջան առնուն
Լուսին և արեւ։
Ոչ ծագկունք գիւն
Ի ցօղ երկնառատ,
Ոչ բոյսք ոռոգին
Ցանցրեալ 'ի յանհատ (1)։

(8) Քան որչափ ինչ էր Յոբայ (Տես 25 էջ 5 կանոն)։
(1) Տես 54 էջ 5 կանոն։

Եթէ ոչ դու զայն
Իբր ըզմարդարիտ
Սրբիցես վաղորդայն
Ընդ լեռն ընդ հովիտ (2)։
Քեզ յորեան ատոք
Ծածանի 'ի հերկ,
Ծանրանան մրրգօք
Վարսագեղ կողերք։
Ի հրամանաց քոց
Շանթ որոտընդոստ
Ճայթէ 'ի յամպոց
Ի մայրիս բարձրոստ։
Մերթ շընչէ զեփիւռ,
Մերթ խիստ հիւսիսի (3).
Ծածկէ համասփիւռ
Մէգ զերեսս երկրի։
Ասա ականակիտ
Կայլակէ աղբիւր,
Անդ վրտակ վրճիտ
Ծաւալի յեղտիւր։
Ամենածիր 'ի քէն
Փակեալ Ովկիան,
Եւ ոչ անցանեն
Այլքն ըստ սահման (4)։
Ի քէն ամենայն
Զափով և թըւով
Զեռեղեալ եղան
Ընդ ցամաք՝ ընդ ծով։

45

ԶՐՀԵՂԵՂ

Սարջանալ, դղջալ
Զնջել, սրբել, կորուսանել
Ապականութիւն, գեղջութիւն
Ապականել, եղծանել, ծուցնել
Տասան, Նոյն նաւ
Խորշ, ծակ, խոռոչ
Նաւթ, (նէֆթ եաղլի)
Հասակ, մարդեկ, բնակիչ
Սահանք, ջրի սուղեկ հոսանք
Վերացուցանել, վեր հանել
Ոնգունք, փրի ծակ
Զորեքկուսի, (տեսրի գեշելի)

Իբրեւ եռեսս Տէր Ասաուած եթէ բազմացան չարիք մարդկան 'ի վերայ երկրի, սարջայաւ զի արար զմարդն՝ և ասէ. Զնջեցից զամենայն մարմին՝ զոր արարի. մի միասցէ ոգի իմ

(2) Տես 10 էջ 4 կանոն։
(3) Հիւսիսի բառն ուղղական է՝ կը գրուի նաեւ հիւսիս (Տես 30 էջ 4 կանոն)։
(4) Տես 48 էջ 2 կանոն։

'ի մարդկանդ յայդմիկ, վասն լինելոյ դոցա մարմին։ Բայց Նոյ՝ այր արդար կատարեալ, հաճոյ եղեւ Աստուծոյ։ Ասէ Տէր Աստուած ցՆոյ. ժամանակ ամենայն մարդոյ հասեալ է, զի լցաւ երկիր ապականութեամբք 'ի նոցանէ. և ահա ես ապականեցից զնոսա և զերկիր։ Արդ արա դու քեզ տապան 'ի չորեքկուսի փայտից, խորշս խորշս դործեսցես զտապանն, և նաւթիւ ծեփեսցես զնա ներքոյ և արտաքոյ։ Եւ մտցես 'ի տապանն, դո՛ւ և որդե՛ք քո և կի՛ն քո և կանայ՛ք որդւոց քոց ընդ քեզ (¹)։ Եւ ածից ես անձրեւ 'ի վերայ երկրի զքառասուն տիւ և զքառասուն դիշեր, և ջնջեցից զամենայն հասակ՝ զոր արարի։ Արար Նոյ զամենայն՝ զոր միանդամ պատուիրեաց նմա Տէր Աստուած. և եմուտ 'ի տապանն վասն ջուրցն հեղեղի։ Եւ յետ եօթն աւուր սահմանք երկնից բացան, և եղեւ անձրեւ 'ի վերայ երկրի զքառասուն տիւ և զքառասուն դիշեր, և բազմացաւ ջուրն և վերացոյց զտապանն. և շրջէր տապանն 'ի վերայ ջրոց, և սաստկանայր ջուրն յոյժ յոյժ 'ի վերայ երկրի և ծածկէր զամենայն լերինս բարձունս։ Եւ մեռաւ ամենայն մարմին շարժուն 'ի վերայ երկրի, ամենայն մարդ և ամենայն՝ որ ունէր շունչ կենդանի յռնդունս իւր։ Եւ մնաց միայն Նոյ և որ ընդ նմա էին 'ի տապանի անդ (²)։

Ծննդ. Զ. Է.

47

ԴԱՒԻԹ ԵՒ ՄԱՆՈՒԿ ՆՈՐԱ

Հարկանել, ծեղել, ջրջրել	Խմանալ, հաւնալ
Խնդրել, ուղղել	Օծանիլ, ի-ղով տուել
Շնչել, փոփոալ	Տքնիլ, ջնանալ, աքնոտ մնալ
Պահել, ձամ քաշել	Այսրէն, նորէն, եւ, հոս

(¹) Տես 21 էջ 4 կանոն։

(²) Ասա, անդ մակբայներն՝ է նախդրիւ վերջանոլով տրականի քով կը դրուին այս, այն ցուցական դերանուանց տեղ՝ եւ ածական են։

Օր. 'է տապանէ անդ կ'ըսեմք փոխանակ ըսելու 'է տապանէն յայնմէ
» » » » յերկրէս յայսմէ

Եհար Տէր զմանուկն և հիւանդացաւ։ Խնդրեաց Դաւիթ յԱստուծոյ վասն մանկանն, պահեաց պահս և անկաւ 'ի վերայ գետնոյ։ Եւ յարեան 'ի վերայ նորա (անոր վրայ եկան) ծառայք տանն յարուցանել զնա (¹), և ոչ կամէր յառնել 'ի գետնոյն, և ոչ եկեր ընդ նոսա հաց։ Եւ եղեւ յաւուրն եօթներորդի մեռանել մանկանն (²). և երկեան ծառայքն Դաւթի պատմել նմա։ Եթես Դաւիթ եթէ չշնչեն ծառայք նորա և իմացաւ եթէ մեռաւ մանուկն. յարեաւ 'ի գետնոյն, և լուացաւ և օծաւ, փոխեաց զհանդերձս իւր, և եմուտ 'ի տունն Աստուծոյ և երկիր երպագ նմա. եմուտ 'ի տուն իւր և խնդրեաց հաց ուտել, և եդին առաջի նորա հաց և եկեր։ Ասեն ցնա ծառայքն իւր. Զի՞նչ է բանդ այդ զոր արարեր վասն մանկանն, մինչդեռ կենդանի էր, պահէիր և լայիր և տքնէիր, և իբրեւ մեռաւ մանուկն, յարեար կերար և արբեր։ Եւ ասէ Դաւիթ. Մինչդեռ կենդանի էր մանուկն, պահէի և լայի, քանզի ասէի՝ Ո՛ դիտէ, ողորմեսցի Տէր և կեցցէ մանուկն։ Արդ որովհետեւ մեռաւ մանուկն, ես ընդէ՞ր պահիցեմ, միթէ կարո՞ղ իցեմ դարձուցանել զնա այսրէն. ես առ նա երթալոց եմ, և նա առ իս ոչ դարձցի։

Բ. Թագ. ԺԲ. 15-23

(¹) Երբեմն անորոշ դերբայ մը առանց իր վրայ է կամ ու է նախդիրներն ունենալու՝ եթէ իրմէ առաջ գտնուող դիմաւոր բայի մը հետ կապուած ըլլայ, հոմանիշով կը թարգմանուի։ Ուստի օրինակին մէջ յարուցանել զնա կը թարգմանուի (զանի ոտք հանելու համար)։ Իբրեւ թէ գրուած ըլլար՝ վասն յարուցանելոյ, 'է յարուցանել կամ ու 'է յարուցանելոյ եւայլն։

(²) Տես 13 էջ 2 կանոն։ Նաեւ (24 էջ 2 կանոն)։

48

ՁՈՐԵՑՈՒՆՑ ԵՂԱՆԱԿԱՑ ԸՆԴ ԻՐԵԱՐՍ ՎԷՃ

Նաժիշտ, աղախին
Արփի, արէ-
Ճեմ, տալ-ածէ
Արօտ, խոտ-էս դաշտ
Երփն, գոյն (պէսպէս)
Շող, ճառագայթ
Բոցակէզ, բոցէ պէս այրող
Սիգաճէմ, հպարտութեամբ տալով
Նորափետուր, նորէ պէս եղած
Հասկ, ցորենի՝ գրիչի գլուխ
Վայր, տեղ, դաշտ

Անդուստ, անդրէն
Վէճ տալ, վիճաբանել
Զուարթաբար, ուրախացնող
Դաշն (մկ.) ռեղմ յայնով
Արմոլիք, երէրէ քերէ (ցորեն, գարի
Ոսկեձեւ, ոսկիի յեւով Լայն)
Կութք, կթոց (պաղ պղտզոտ)
Նախամեծար առնել, պատուաւոր
Զայնել, կանչել խօսիլ [տեսնել
Արհամարհ, անարգ, անպիտան
Սառամանիք, (պուղ)

Նաժիշտք արփւոյն չորեքին
Որ իշխեցողք են տարւոյն
Մին որ 'ի ճեմ (1) իւր ոտին
Պրճնէ զարօտ երփն 'ի գոյն։
Երկրորդն ի շող բոցակէզ,
Միւսն ոսկեզով սիգաճէմ,
Զորրորդն 'ի յեռոց բազմեալ դեղ (2),
Տային դիմանց վէճ ընդդեմ (3),
Նորափետուր՝ ոչ ինչ-
Ասէր, երէրէ ղարդարէ (4),
Մէ՛ն այն (5)՝ թէ զհասկ ոսկեձեւ
Ես ներկանեմ 'ի վայրի։

(1) Ի ճեմ բառը նախդրիւ տրական դրուած է փոխանակ գործիականի։ (Տես 64 էջ 5 կանոն)։
(2) Փոխանակ ըսելու. Զորրորդն բազմեալ 'ի դեղ յեռոց։ (Տես 16 էջ 1 կանոն)։
(3) Մէ՛ն-ոց խնդիրն հեռացած է ընդդեմ նախադրութենէն։
(4) Այսպէս կարդա՛. Ասէր մին, ինչ նորափետուր զարդարի երկիր։

Նախանձընդդէմ երկոցուն՝
Անդուստ և միոքն պանծայր
Գոլ լուսատու յիմենոյն
Ե՛ զուարթաբար ոսկեոյ մայր (6)։
Զորրորդն յայնժամ դաշն և հեղ
Զայնեալ առ քրան իւր ասէր.
Թող արմլիք կացցեն ձեզ
Մաղկունք և կութք այգեբեր
Այլ Տէրն 'ի գալ իւր յաշխարհ
Առ 'ի ծնանել տղայաբար,
Նախամեծար զարհամարհ
Սառամանիքն ի՞մ արար (7)։

49

ՀԱՒԱՏՔ ԱԲՐԱՀԱՄՈՒ

Մխել զձեռն, յեռ-ի դպցնել
Զգել, երդնցնել
Ամն, եղէր
Հանել յողջակէզ, ըստ ընել

Փարձեաց Աստուած զԱբրահամ և ասէ. Ա՛ռ դու զորդեակ քո սիրելի՝ զԻսահակ (1), և հանցես զդա յողջակէզ։ Յարեաւ Աբրահամ, առ զվայրն ողջակիզին և եդ 'ի վերայ Իսահակայ, առ 'ի ձեռն զհուրն և զսուրն, և գնացին երկոքեան 'ի միասին։ Եկին 'ի տեղին՝ զոր ասաց նմա Աստուած։ Անդ շինե-

(6) Այսպէս կարդա՛. Միւսն պանծայր թէ մայր էր լուսատու ծիթենւոյն եւ զուարթաբար որթոյ։
(7) Նախամեծար արար զարհամարհ սառամանիսն իմ։
(1) Բացայայտիչ եւ բացայայտեալ մի եւ նոյն հոլովով դրուած են։ Տես 39 էջ 1 կանոն, նաեւ (41 էջ 1 կանոն)։

եաց սեղան Աբրահամ, եդ 'ի վերայ զփայան, կապեաց զի-սահակ զորդի իւր, և եդ զնա 'ի սեղանն 'ի վերայ փայտին։ Եւ ձգեաց Աբրահամ զձեռն առնուլ զսուրն և զենուլ զորդին իւր։ Կոչեաց զնա Հրեշտակ Տեառն յերկնից և ասէ. Մի մատր զձեռն քո 'ի պատանեակդ, զի այժմ գիտացի թէ երկիւղած ես դու յԱստուծոյ (2), և ոչ խնայեցեր յորդիդ քո սիրելի։ Համբարձ Աբրահամ զաչս իւր և տեսս խոյ մի կախեալ զջուռն Սաբեկայ ընդ ընդերս (3)։ Առ զխոյն և եհան զնա յողջակէզ։ Կոչեաց Հրեշտակ Տեառն զԱբրահամ յերկնից և ասէ. Ցանձն իմ երդուայ, ասէ Տէր, փոխանակ զի ոչ խնայեցեր յորդիդ քո սիրելի վասն իմ, օրհնեցից զքեզ և բազմացուցից զզաւակ քո՝ որպէս զաստեղս երկնից և որպէս զաւազ առ ափն ծովու, և օրհնեսցին 'ի զաւակի քում ամենայն ազգք երկրի,

Ծննդ. ԻԲ.

50

ՅՈՎՍԵՓ ԵՒ ԵՂԲԱՐՔ ԻՒՐ

Զրոյց, ը՞ր
Խորհուրդ 'ի մէջ առնուլ, խոր-[հուրդ ընել
Զգել, վեր փաղել
Մերկանալ, հանել (հանդերձյք)
Թաթաւել, ներներել
Առաքել, (մարդ) ղրկել
Շնորհս գտանել, պարգև գտնել,
Ուլ, այծու յոգ [ներելի ընել
Կացուցանել, հաստատել
Ընկենուլ, յգետնդնել

Իսրայէլ սիրէր զՅովսէփ առաւել քան զամենայն զորդիսն իւր։ Եւ նախանձեցան ընդ նմա եղբարքն իւր։ Եւ գնացին արածել զխաշինս հօրն իւրեանց։ Եւ ասէ Իսրայէլ ցՅովսէփ. Երթ, տես եթէ ողջ իցեն եղբարքն քո և խաշինք, և բեր ինձ զրոյց։ Տեսին զնա եղբարքն յառաջագոյն 'ի հեռաստանէ,

(2) Տես 43 էջ 5 կանոն։

(3) Կ-ԻԵԼ, Ի-ՊԵԼ, Ա-ՆԵԼ, ԲՈՒՆ ՀՈՒԼԱՆԵԼ (բունել) բայերն Ը նախդրով առանց է ի բացառական ԲՆՈՒՆԻՆ ԽՆԴԻՐ Կ'ԱՌՆՈՒՆ։

խորհուրդ վատ 'ի մէջ առին՝ սպանանել զնա։ Եւ իբրեւ եկն Յովսէփ, մերկացին զպատմուճանն նորա 'ի նմանէ, և առին ընկեցին զնա 'ի դուրն, և նստան ուտել զհացն։ Եւ անցանէին արք Մադիանացիք վաճառականք։ Ասէ Յուդա ցեղբարսն իւր. Զի՞նչ օգուտ է եթէ սպանանիցեմք զեղբայրն մեր. եկայք վաճառեսցուք զնա Իսմայելացւոց։ Եւ լուան նմա եղբարքն իւր, ձգեցին հանին զՅովսէփ 'ի գբոյ անտի, և վաճառեցին Իսմայէլացւոցն քսան դահեկանի (1)։ Եւ առեալ զպատմուճանն Յովսեփայ, զենին ուլ այծեաց, թաթաւեցին զպատմուճանն յարեանն, և առաքեցին առ հայրն իւրեանց և ասեն. Զայդ գտաք, ծանիր եթէ որդւոյ քոյ իցէ։ Եւ ծանեաւ զնա և ասէ. Պատմուճանս որդւոյ իմոյ է. գազանն չար եկեր զնա։ Պատառեաց զհանդերձս իւր և սուգ ունէր 'ի վերայ որդւոյն իւրոյ։ Իսկ Մադիանացիքն վաճառեցին զՅովսէփ յԵգիպտոս՝ Պետափրեայ դահճապետի Փարաւոնի։ Եւ էր Տէր ընդ Յովսեփայ, և եղիտ շնորհս առաջի Տեառն իւրոյ, և կացոյց զնա 'ի վերայ տան իւրոյ և զամենայն ինչ նա 'ի ձեռս Յովսեփայ։ Եւ եղեւ օրհնութիւն Տեառն 'ի վերայ ամենայն ընչից նորա 'ի տան և 'ի յանդի։

Ծննդ. ԼԷ-ԼԹ

Տես 24 էջ 6 կանոն։

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ

Մինչեւ ցայսր նախընթաց Օրինակաց ներբեւ Քերականութեան Համամայնութեան այնչափ ինչ կանոններն աւանդել հարկ համարեցի, որչափ կարեւոր էր աշակերտի մը եւ միանգամայն կարելի ուսանել Ա. Տարւոյ շրջանին մէջ։

Թէպէտ աստի եւ անդր գտնուած հատուածք քերականական բացատրութենէ զուրկ են, բայց աւելորդ է ըսել թէ դասախօսը պէտք է որ իբրեւ քաղուած հետագայ դասուց մէջ ալ պահանջէ նախագրեալ կանոններն՝ որպէս զի ուսանողք կարող ըլլան քաջ ըմբռնել։

Աշակերտք կրնան ի բերան ուսանել գրքուկիս մէջ ամփոփուած չափաբերեալ առակներն, եւ երբեմն փոխել զայնս յարմակ բան։

1

ԾԵՐՈՒՆԻՆ ԵՒ ՄԱՀ

Ի միում աւուրց, օրէն ելեալ
Պարտասիլ, յոգնիլ
Հարկիլ, սոխոս-էլ
Դնել յերկիր, գեղջնը դնել
Ցընդերկար ընթացին, երկաթ —
Յանդիման, դէմ-դէմ [պէն տալ-ելեն
Զարաբաստիկ, դժբախտ
Եղկելի, ընչաց—

Ի միում աւուրց Ծերունի ոմն հատեալ փայտ յանտառէ և բարձեալ 'ի յուս բերէր զայն 'ի տուն, այլ յընդերկար ընթացիցն պարտասեալ հարկեցաւ դնել յերկիր զբեռն իւր, և սկսաւ յոգնութիւն կարդալ զՄահ։ Եւ ահա յանդիման եկն ել երեւեցաւ նմա Մահ, և եհարց ցնա թէ առ ինչ կոչէր զնա։ Յայնժամ Ծերունւոյն զահի հարեալ՝ պատասխանի ետ նմա և ասէ. «Զի տացես յուս զբեռն իմ»։

Բարոյական. Յուցանէ առակս զի ամենայն ոք սիրէ զկեանս, թէպէտև իցէ չարաբաստիկ և եղկելի։

2

ԲԱԴ ԵՒ ԽՂՈՒՆՋՆ

Ողբքել, աղաչել, սէրոք ելնել
Խղնջիւն, (սայլանկեօղ)
Ցօղել, ցօղէ պէս ելնել
Ցօղագին, ցով
Պատուասէր, պատիւ ընող
Ստասլատիր, սուտ և խաբեբայ
Ի՞բր, ի՞նչպէս
Ցառուկ, հէր
Կափկափել, երբոր ցրնել
Ամրանալ, ապահով պահուիլ
Զրահամորթ, մորթը երկաթի նման
Շողոմք, կեղծաւոր խօսքեր

Ողբքեր Բադ ըզխըղընջիւն ասելով.
«Արի՛ եկ ո՛վ խըղընջունի, ցօղէ անձրեւ ցօղագին,
Եկ դու արտաքս 'ի ճեմ զի զքեզ պատուեցից»։

Իսկ նա ասէ. «Զիք իմ առ այլս ըզքեզ տեսեալ պատուասէր
Եւ թէր առ իս յանկարծակի լինիցիս,
Բայց թէ զյըռուկ քո կալիկափեսս արեան իմոյ ծարաւի»:
Ասաց և խոյս ետ ամրացաւ 'ի զրահամորթի պատենին:
Խրատէ առակս ըզգուշանալ 'ի սատապատիր շողոմից:

3

ԱՌԻԻԾ, ԷՇ ԵՒ ԱՂՈՒԷՍ

Ընկերշակել, ընկեր ըլլա՝ ժողովել
Երէ վայրի, վայրէ որսի անասուն
Աղէտք, չարիք, թշուառութիւն
Բրդիլ ի զայրոյթ, բարկանալ
Բաժանարար, բաժին ընող [բերել
Դիշատել, բզկտել

Առիւծ, էշ և Աղուէս ընկերշակեալ ընդ միմեանս՝ ելին յորս: Յըմբռնելն իւրեանց երէ վայրի, հրամայեաց Առիւծ Իշոյ՝ առնել զբաժին աւարին: Սորա յերեսին հաւասար մասունս կոտորեալ զայն՝ հրաւիրեր զնոսա յընարութիւն: Բայց Առիւծու բրդեալ 'ի զայրոյթ դիշատեաց զնա:

Ապա յանձն արար Աղուէսու բաժանել զայն. իսկ նա զամենայն ժողովեալ 'ի մի մասն և եթ, դոյզն ինչ եթող իւր 'ի բաժին: Յայնժամ ասէ ցնա Առիւծ. «Եւ ո՞ ուսոյց քեզ, սիրեցեալդ իմ, այդպէս լինել բաժանարար»: Նա պատասխանի ետ և ասէ. «Անցք որ ընդ Էշ անցին»:

Բարոյական. Վկայէ առակս զի աղէտք դրացեաց խմաստուն խրատք են մարդկան:

4

ՆԱՍՐԷՏՏԻՆ ԵՒ ՊԱՐՏԱՏԷՐՆ

Զգենուլ, հագնել
Պատառատուն, պատռոտած
Բոլորք, ամէն ոք
Ցղել եկակոչ, գոռալ կանչել
Ակմբահոյլ, բոլորը մէկտեղ ժողովել
Զէր վայել, չէր վայէր [ոտած
Յամօթ լինել, ամչնալ
Աղագաւ, (նխ.) համար

Լաւ է զգենուլ աղքատ քան զոլ պարտապան:
Խրատեալ երբեմն յիւրոյ անտի բարեկամաց Նասրէտտին,
Զի չէր վայել շրջել նմա պատառատուն ըզգեստուք,
Որ հանճարովն էր բոլորից մեծարոյ.
«Բարեւոք խրատէք» ասաց, և ել 'ի շուկայն՝
Առնուլ իւր ձորձքս վայելուչքս պարտեօք:
Յետ ոչ բաղում աւուրց մինչ կայր յակըմբահոյլ ժողովի,
Գայ պահանջել դերձակն ըզգինս ըզգեստուն,
Ըսպառնալով յըղել առ նա եկակոչ:
Յայնժամ յամօթ լեալ Ծերունին՝ «Ո՞չ, ասէ, այսր աղագաւ
Պատառատուն յանձն առնուի շրջել քան զոլ պարտապան»:

5

ԱՅԳԻ

Պարզել ոգւոց, հոգին տալը
Հիւղ, խրճիթ
Ուրանօր, օր պէտք
Խարխարել, պանդխտել (հոգը)
Պատառել յակօսս, ակօս ակօս ընել
Ի միտ առնուլ, հասկնալ
Տալ իմանալ, հասկցնել

Ի պարզել ոգւոցն ասէր հայր մի ցերեսին որդիս իւր.
«Սիրեցեալ որդեակք իմ, չունիմ այլ ինչ թողուլ ձեզ բայց

միայն զՀիւղս զայս՝ և զայդին որ շուրջ զնովաւ, ուրանօր է գանձ ծածկեալ։ Սկսարուք վարել զերկիրն անդուլ, և անշուշտ լիցի ձեզ գտանել զայն»։

Ցեռ մահուան հօրն, որդիք նորա փութացան յառաջ քան զամենայն խարխարել զայդին բովանդակ, և չգտին անդ ոսկի կամ արծաթ. այլ զի չէր նոցա երբէք պատառեալ յակօսս զայդին այնքան խնամովք, 'ի նմին ամի եբեր առատ ողկոյզս խաղողոյ, որ 'ի զարմացումն եղեւ նոցա և յերկնաւորութիւն միանգամայն։

Յայնժամ 'ի միտ առին թէ զինչ հայր իւրեանց տայր նոցա իմանալ գանձիւն ծածկելով։

6

ԵՍՈՎՊՈՍ ԵՒ ՍՏԱՀԱԿ

Յոգն, ունք, շոգ	Մարթ է, կարելի
Հրապուրել, հմտանել (քեզ բանի)	Պատրել, խաբել
Դանկ, սպակ	Պատուհաս, պապիժ
Փարթամ, հարուստ	Կաղախան, մարդ կոխելու տարածի
Ժպիրհ, քուռ, յանդուգն	Վրէժ տալ, պապիժը կրել

Յաջողութիւն զյոգունս 'ի վնաս հրապուրէ։

Ոմն ըստահակ եհար քարամբ զԵսովպոս.
Իսկ նա՝ «Կեցցէս» ասէ, տրեալ նրմա դանկ,
Եւ յաւելու. «Աւելի ինչ ոչ ունիմ,
Բայց ուստուցից ուսամ քեզ մարթ է առնուլ։
Ահա հրզոր ոք և փարթամ հասեալ դայ,
Ընդնա նոյնպէս հար քարիւ,
Եւ զարժանին ընդունիցիս փոխարէն»։
Հաւանեցաւ նա և արար ըստ խրատուն,
Այլ ընժրպիրհ յանդրգնութիւն պատրեաց յոյս,
Քանզի ածեալ 'ի պատուհաս կախաղանաւ եհա վրէժ։

7

ԳԱՅԼ ԵՒ ԿՌՈՒՆԿ

Մխիլ, ծեղք տրոնել (պղինձ)	Շարժիլ 'ի ծիծաղ, ենդալ
Մուծանել, տրցնել	Ատամն, ակոյ
Երկայնաձիգ, երկայն	Զերծուցանել, ազատել
Պայմանեալ, պայմանով հասարակաց	Ակնարկել, նայել, դէտել

Շնորհապարտութիւն, երախտագիտութիւն

Մխեալ կայր ոսկը 'ի կոկորդ Գայլոյ՝ որ վարձս խոստացաւ Կռնկան եթէ կամէր մուծանել զկտուց իւր 'ի ներքս՝ հանել զոսկը յորկորոյն։ Երկայնաձիգ ուլամբն յայղուեաց նմա խլել զայն 'ի բաց, և խնդրէր 'ի նմանէ զպայմանեալ վարձս։ Շարժեալ նորա 'ի ծիծաղ՝ և ապա կրճտեալ զատամունս իւր, ասէ ցնա. «Շատ իսկ համարեսցիր քեզ վարձ զերծուցանել յորկորոյ և յատամանց Գայլոյ զգլուխ քո ողջ և անվնաս և առանց ինչ չարի»։

Բարոյական. Ակնարկէ առակս 'ի նենգամիտս՝ որ զերծեալք 'ի վտանգաց՝ այսպէս ինն յայտ առնեն զշնորհապարտութիւն առ բարերարս իւրեանց։

8

ԱՐՋ ՍՈՎԵԱԼ

Ճարակ, սոպելի	Նենգախուչ, խաբեբայաբար
Ժայռուտ, տարոտ	Ժժմակ, ճճի (պեօճեի)
Զկայ առնուլ, կալնել	Հուն, ջրի անցի, ջրին երեսի պեղը
Մխրճել, խորել (ջրոյն ծեղ)	Կռուել, փայտել
Աւարառեալ, կողոպտուած	Հաս եւ խած լինել, ափանարեամբ
Ընմբոշխնել, ճաշակել, համբ առնուլ	Ընդոստնուլ, ցատկել

Արջ 'ի մայրիս եթէ երբէք ոչ գըտանէ իւր ճարակ,
Ի ծովափն ուրեք դիմեալ 'ի ժայռուտ՝
Եւ զկայ առեալ 'ի վիմի,
Տակաւ ըզսրունսըն մխիրճէ անդր 'ի հուն.
Եւ 'ի գալ խեչափառից կըռուել յոտիցն 'ի մուշտակ.
Անդէն ընդոստ 'ի ցամաք
Զաւարառեալ ժըժմակսն 'ի բաց թօթափէ,
Եւ ըմբոշխնէ նենգախոշոշն եղեալ նոցին հաս և խած։
Այսպէս քաղցոյ և զանմտին սրելով զուշ։

9

ԿՐԻԱՅ ԵՒ ԱՐԾԻՒ

Ի դէմս ածել, ՝ՐՉԷՐ դնել, ՝Ր[ՐՎԷԼ
Յոգնաթախանձ, շատ աղաչանօք
Յանձն գլել, էր վրայ ՅՓԷԼ՝ ԲԷՐԷԼ
Մագիլ, ՃԷՐՈՒ (ՓԷՆՂԷ)
Ի դէպ ելանել, յարմար գալ
Ի պայքար մտանել, կռուիլ (ԽՕՐ[ՀՈՎ)

Աղաչէր Կրիայ զԱրծիւ զի ուսուցանէ նմա թռանիլ ընդ օդս։ Եւ մինչդեռ 'ի դէմս ածէր Արծիւ եթէ անհնար էր աղդի կրիայից յաջողել յայնպիսի ինչ, նա առաւել եւս յոգնաթախանձ աղերսէր։ Յայնժամ արծուոյ կալեալ 'ի մէջ մագլայն՝ ամբարձ զնա յօդս 'ի վեր և ապա ընկէց 'ի վայր։ Անկաւ Կրիայ 'ի վերայ ժայռոյ, և ջախջախեցաւ պատեան նորա։

Բառդյական. Ի դէպ ելանէ առակս այս բազմաց՝ որ ոչ լսեն բանից իմաստնոց, և 'ի պայքար մտեալ՝ յանձինս գլեն զվտանգ։

10

ԱՆՄԻՏ ԻՆՔՆԱՄԱՏՆ

Հաւաստիք, փորձ, ճշմարտութիւն
Կղակ, ծնօտ
Հուր առնուլ, բռնկիլ
Ալիք, ճերմակ մազեր
Ի ստորեւ, տակը, վար
Ինձէն, (մկ.) իմ ՅԵՐՈՎ

Զանմիտութեան իւրոյ ինքնին իսկ տայ անմիտն հաւաստիս։
Ի մատենի ուրեմն անմիտն ընթերցեալ,
Զի կարճամիտ յաճախ դատանին որոց երկայն է կըղակ,
Ա՛ռ հայելի, և զի գիշեր էր մըթին
Կալեալ միւսով ձեռամբ ըղճրագ, մինչ ըզկըղակ իւր զընէր.
Յանկարծակի հուր ի ճրագէն առեալ ալիքքն կիզան։
Յայնժամ յաւել նա ի ստորեւ մատենին.
«Այո՛, այդպէս է, վրկայեմ, զփորձ առեալ և ինձէն»։

11

ԳԱՅԼ ԵՒ ՊԱՌԱՒ

Բռնադատիլ, ստիպուիլ
Արդ եւս, հիմա
Կուր, կերակուր
Գգուել 'ի գիրկս, գրկոցը դնել՝ ա[ռաջ տիրել
Այլազգ, ուրիշ տեսակ
Իրք, փորձ
Հանդէպ, դէմն, հանդիպաբար

Գայլ 'ի սովոյ բռնադատեալ այսր և անդր գնայր 'ի խնդիր սնդեան։ Հասեալ 'ի տեղի ուրեք՝ լուաւ զի մանուկ ոմն լայր և կին մի Պառաւ ասէր ցնա. «Դադարեա՛ց 'ի լալոյդ, եթէ ոչ արդ եւս արկից զքեզ կուր գայլոյ»։

Համարելով սորա զի ճշմարտութեամբ ինչ ասէր Պառաւն, ընդ երկար սպասեալ մնայր անդ։ Այլ 'ի հասանել երեկոյի, լուաւ դարձեալ զի Պառաւոյն գգուեալ 'ի գիրկս զմանուկն ասէր ցնա. «Սիրեցեալդ իմ թոռնեակ, եթէ ե-

կեսցէ այսր գայլ, մեք սպանցուք զնա» ։ Ի լուր բանից այսոցիկ 'ի բաց գնաց Գայլ ասելով. «Այլազգ բանք և այլազգ լինին երբ 'ի տանս յայսմիկ» ։

Բարոյական. Առակս այս այնոցիկ է՝ որոց գործք ոչ հանդէպ գտանին բանից նոցա ։

12

ԽՈՋ ԵՒ ՔԱՂԴԵԱՅ

Քաղդեայ, ասպղաբաշխ	Ուլն, ան. ծիր, վեղ
Արփ, ասպղ	Անշրջելի, դադարող
Երկնապիշ, աչեբք երկնից դնկած	Ակահ, տեղեակ
Խոյգ, ֆնդուելք	Ի ճահ (մկ.), յարմար
Բուտ, ճաշակ	Երկրաքարշ, ախոռուէր, մոլի
Երկրաբիր, հող բրող	Անճաշակ, համբ դառնող

Բնաւորիլ, բնութիւն ելեալ

Խոզի յուսումն երթեալ առ ոտս քաղդեայց,
Դիտել զարփից շրջան, լինել աստղաբաշխ,
Հրամայեցաւ դիտել զաստեղս երկնապիշ.
Եւ 'ի չկարելն հայել 'ի վեր ընդ երկին,
Զի ցուցուկ 'ի խոյգ և եթ բրատոյ տրաւ նմա երկրաբիր,
Ուլանն 'ի վեր անշրջելի բնաւորեալ,
Պատգամ նրմին եւ վարժապետն քաղդեայ.
«Երկրաւորին գոլով քո յար 'ի խընդիր,
Երկնաւորաց վասն այնորիկ չես ակահ» ։
Ի ճահ առակս այս այնոցիկ պատահէ,
Որոք երկրաքարշ վարեն կենցաղ՝ երկնաւորաց անճաշակք ։

13

ԵՂՆ ԵՒ ՈՐԹԱՏՈՒՆԿ

Եղն, (կեղեկ)	Տատանումն, շարժելք
Վարիլ, ելանել, հալածել	Սաղարթ, տերեւ
Որթատունկ, (ասմ)	Ղօղեալ, պոհուեալ
Ոչ ինչ անտի 'ի բացեայ, անկէ [ոչ հեռու, այսինքն՝ մօտէն	Զայս օրինակ, այսպէս, այս օրէ- [նակ
	Յեսակոյս, (նախ.) եթէ

Եղն հալածական վարեալ յորսորդաց ոմանց թաքեաւ ընդ միով յորթատնկոց։ Եւ իբրեւ անցին նոքա ընդ այն՝ ոչ ինչ անտի 'ի բացեայ, յապահովի և 'ի թաքստեան համարեալ նա զանձն իւր 'ի ժամէ անտի՝ սկսաւ ճարակել զտերեւս որթատնկոյն, բայց 'ի տատանմանէ սաղարթուցն՝ յետս դարձան որսորդքն, և կարծէին՝ որպէս և էր իսկ՝ զի անասուն մի ղօղեալ կայր յեսակոյս տերեւոցն, և սպանին զեղնն 'ի հարուած նետից ։ Ի մեռանել իւրում զայս օրինակ բարբառէր նա և ասէր. «Արդարագոյն կրեմ պատուհաս, զի չէր պարտ չար առնել այնմ՝ որ փրկեացն զիս» ։

Բարոյական. Խրատեաց այսու առակաւ, զի պատուհասէ Աստուած զայնոսիկ՝ որ առ բարերարս իւրեանց գտանին ՁՆասակարք ։

14

ՆԱՍՐԷՏՏԻՆ ԵՒ ԿՈՋՆԱԿԱՆՔ

Ճոխութիւն, հարստութիւն	Համեմք, կերակրոյ համ տուողք բաներք
Առաջիկայ, ներկայ, ուրեք կեցողք	Պաշտիլ, պատրաստուիլ
Ընծայել 'ի ճաշակ, ուտելու համ [համ տալ	Համադամ, ընդէր կերակուր
Ա.յլուր, ուրիշ տեղ	Ելեւեալս առնել զիրերօք, երբուհ [հետ մրցել
Սամոյր, ասմուռ (էրբ)	

Ի սպաս նորին, անոր ծառայելու համար

Զի ճոխութիւն յաճախ ուրեք քան ըզհանճար մեծարի,
Վկայէ այսմիկ առաջիկայս քեզ առակ։
Երթեալ երբեմն Նասրէտտին
Հրաւիրանաւ ի ճաշ ընդ այլ կոչնականս,
Եւ զի չէր ճոխ հանդոյն այլոց ըզգեցեալ,
Ոչ ոք ըզնա պատուասիրեալ մեծարէր,
Ոչ ընծայէր ինչ ոք նմա 'ի ճաշակ։
Իսկ միւսանգամ այլուր 'ի ճաշ հրաւիրեալ։
Զոգաւ հանդերձս 'ի փոխ առեալ, արկեալ սամոյր մեծագին։
Պըսակէին բաժակք, պաշտէր համադամ,
Եւ ելեւելքս զիրերօք մինչ առնէին կոչնականք
Ի սպաս նորին և համեմոյ 'ի հրաւէր։
Ինքն առ նոսա ըզձորձս յառաջ մատուցեալ,
«Կերայք, ասէ, ձորձք իմ, սամոյր իմ դու կէր».
Յայտ եմն այսպէս արարեալ,
Զի ոչ վասն իւր ինչ մեծարէր 'ի նոցունց,
Այլ վասն ընչից՝ ճոխ 'ի ձեւոյն կարծեցեալ։

15

ԷՇ ԵՒ ԱՂՈՒԷՍ

Արկանել զանձամբ, հոգնել
Ողջոյն, բարի
Ահ արկանել, վախցնել
Յականջալուրս հասանել, լսել
Խանչիւն, ղինի
Մնասարծութիւն, փոխ պարձանք
Ծաղր կալ, խաղք ելանել

Մորթ առիւծենի արկեալ զանձամբ էշ, ընթանայր ընդ գաւառն ողջոյն՝ ահ արկանելով այլոց կենդանեաց։

Եռեսս 'ի հեռուստ զԱղուէս, և փորձ փորձեաց 'ի նա եւս աղդել երկիւղ. բայց սա, զի լուեալ էր յառաջագոյն զձայն նորա՝ ասէ ցնա. «Սակայն լեր դու վստահ, զի և ես զարհուրեալ փախչէի եթէ չէր ինձ յականջալուրս հասեալ քոյդ խանչիւն»։

Բարոյական. Վկայէ առակս զի ագէտք ոմանք մնասարծութեամբ իւրեանց պատրեն զանծանօթս, այլ ծաղր կան ծանօթից։

16

ԱՂՈՒԷՍ ԵՒ ԱՐԱԳԻԼ

Զքնաղագիւտ, հազուագիւտ
Տուժել, վնաս ընել
Ասի, կարող է ըլլալ, կը պատմուի ըլլալ
Լոյծ, հալած (սուրբ)
Ումպ, խմելիք
Ի մէջ մատուցանել, ծեղրեղ բերել
Յագուրդ, կշտանալը
Սովալլուկ, անօրնութենէ ջրջրուող

Խրատէ առակս երբէք ումեք մի՛ զնասել,
Իսկ որ զնասէն՝ արդարապէս տուժեսցի։
Աղուիսու ասի 'ի ճաշ նախ հրաւիրեալ զԱրագիլ,
Պատրաստելով նըմա ումպ լոյծ 'ի պնակի,
Զոր ճաշակել երբէք նըմա չէր հընար։
Հրաւէր ապա արար և ինքն արագիլ,
Եւ մատուցեալ լի փըշրանօք չիչ 'ի մէջ,
Կըտուց 'ի ներքս արկանէ ինքն 'ի յագուրդ,
Սովալըլուկ ըզճաշակից իւր թողեալ։
Եւ մինչ 'ի զուր լիզոյր նա զուրն անօթոյն,
Աւանդի չըքնաղագիւտ հաւոյն այսպէս խօսեցեալ.
«Համբերութեամբ պարտի կըրել որ ինչ այլում ոք արար»։

17

ՇՈՒՆ, ԱԳԱՂԱՂ ԵՒ ԱՂՈՒԷՍ

Դաշն կռել, խոսոսոմ ընել
Ցուղի անկանել, ճամբայ ելնել
Փապար, խոռոչ, ծակ
Զհասարակ գիշերաւ, կէս գիշերուն
Ցեղակարծ, յանկարծ
Զրձել ատամնացի, ակռայովքնօրնել
Բարապան, պռնապան
Ցանկալի էր նմա, կը փափաքէր
Ոսոխ, ընծամ
Գիրկս արկանել (սուրբ), գրկել (ծիկը)
Ցեղանակել, երգել
Խոյանալ, վազել, վրան յարձակիլ
Ի կիր արկանել, գործածել
Ճարտարամիտ, խելացի
Գուն գործել, ջանալ

Շուն և Ագաղաղ դաշն բարեկամութեան ընդ միմեանս կռեալ՝ անկան յուղի։ Իբրեւ 'ի վերայ եհաս գիշեր, երկաքանչիւրն 'ի քուն մտին. հանգեաւ Ագաղաղ 'ի վերայ միոյ ի ծառոյ և Շուն առ արմին նորա՝ յորում գտանէր փապար մի։ Ի խօսել Ագաղաղին զհասարակ գիշերաւ՝ որպէս սովորն էր, լուաւ Աղուէս զձայն նորա, և գիմեաց յայնկոյս, և 'ի ներքոյ ծառոյն կացեալ՝ աղաչէր զնա զի իջցէ 'ի վայր, և յաւելոյր թէ յոյժ ցանկալի էր նմա գերկոս արկանել կենդանւոյ՝ որ այնպէս քաղցրաձայն յեղանակէ։ Ասաց ցնա Ագաղաղ՝ զարթուցանել նախ զդռնապանն՝ որ ննջէր առ ստորոտով ծառոյն, զի կարասցէ իջանել, եթէ բանայր նմա։ Եւ մինչդեռ գուն գործէր Աղուէս արտաքս զբարապանն կոչել, խոյացաւ Շուն յեղակարծ 'ի վերայ նորա և գիշատեաց զնա ձրձեալ ատամնացի։

Բարոյական. Յուցանէ առակս զի արք զգուշաւորք 'ի կիր արկանեն բանս ճարտարամիտս, առ 'ի հանել ընդդէմ ոսոխաց իւրեանց՝ զօրաւորագոյն թշնամիս։

18

ԴԱՄՈՆ, ԾԻՐԱՆ ԵՒ ՄԱՐԴԻԿ

Դամոն, սալը (պարարաղ երէյէ)
Հարկանել, առնուլ զատամունս,
[ակռան առնել
Թանչք, փորհարուրիւն
Լորձել, ակռան առնել
Ելով, իբր փուլմ լինելով
Տարապարտուց, պարապ տեղը
Դատափետ լինել, խիստ դատա-
[դատի ենթարկուել
Բերկրութիւն, ուրախութիւն
Զառաածանիլ 'ի չարիս, ուրուրիւն
[ռեալ ընթիսուել
Դժնդակ, գեղ, ծանր

Ամբաստանեալ յոմանց դամոն և ծիրան
Զի զատամունքս կերողաց հարկանեն,
«Գիտեն հրմուտք իբրժշկաց զի մեք գրրգռիչք եմք թանչից,
Արդ թէ լորձեմ, և զմեզ մարդիկ սակայն ուտել յաճախեն.
Զինչ առնէին թէ զկերողաց ոչ առնուաք զատամունս։
Շնորհակալեաց ուրեմն ելով արժանիք
Տարապարտուց լինիմք 'ի ձէնջ դատափետք։
Առակս 'ի դէպ գայ բերկրութեանց աշխարհի,
Որոց կրցորդք գոլով աղէտք դրժընդակք
Զառաածանեն միշտ զանրզգոյշս 'ի չարիս.
Զիցէ՞ արժան մեզ գոհանալ զԱրարչէն
Զի զփուշ ընդ վարդ, և զցաւ խառնէ ընդ հաճոյս։

19

ԹՌՉՈՒՆՆ ԿԱՐՄՐԱԼԱՆՋ

Կարմրալանջ, կարմիր կուրծք ունող
Տարափք (սաղանաք) [ջուն (սախա)
Շնչել, փչել
Ընդելանալ, վարժուել
Ունդ, հունդ
Կարկառել, յերկնցնել
Լուծանիլ, հալել
Ցանկ, (չէր)
Կենդանից, ընկեր, ամուսին
Անկերկեւան, անկասկած
Ցածել, պոչուցընել
Խրոչել, (խրտնել)
Թեւածել, ճուռչել
Ցօդել բարբառ, խօսել

"Դրկ դրկ դրկ" գործէր կացաւն իւրով թռչուն մի կարմրալանջ կացեալ առ պատուհանաւ հողագործի ուրումն, և ասէր. «Ցիս, տեր, բաց լինձ, զի անկանին տարափք ձեանց, շընչէ հողմն հիւսիսի, և ես սովամահ կորնչիմ»։

Գթացեալ 'ի նա առնն, երբայ զպատուհան իւր, և թռուչունն եմուտ ընդ այն 'ի ներքս, և սկսաւ ժողովել զփշրանս հացի անկեալս 'ի սեղանոյ։ Եւ յետ սուղ ժամանակի ընդելացաւ մանկանցն՝ որ 'ի տան անդ, մինչեւ գալ նմա և 'ի ձեռանէ նոցին առնուլ զունդն՝ զոր կարկառէին առ նա։

Այլ 'ի լուծանել ձեանց, եհաս գարուն, և ցանկը պարտիզայ ծածկեցան սաղարթագեղ։ Յայնժամ եբաց հողագործն զպատուհան իւր և հիւրն այն փոքրիկ թռեաւ 'ի մերձակայ անտառ ուրեք, և ուրախութիւն մեծ եղեւ ընտանեացն, զի հրճուէին 'ի լուր զուարթարար երգոց նորա։

Այլ 'ի գալ ձմերայնոյ եկն գարձեալ թռչունն՝ զհետ առեալ բերելով զկենակից իւր. սոքա երկոքին աներկեւան վստահութեամբ մտին 'ի խրճիթն յայն, և այսր անդր յածէին զաչկունս իւրեանց առանց ինչ խրատչելոյ։ Երկրագործն և որդիք նորա բերկրեցան 'ի տեսիլ նոցին, և սոքա ասէին. «Թռչունքս այսոքիկ թեւածեալ թռչին մեզ ընդ առաջ, որպէս թէ ունիցին ինչ ասել առ մեզ»։

Պատասխանի ետ հայրն և ասէ ցնոսա. «Եթէ մարթ էր նոցա յօդել բարբառ, ասէին ցմեզ. Ի բարեսիրութենէ ծնանի վստահութիւն աներկեան»։

20

ՆԱՍՐԷՏՏԻՆ ԵՒ ԺՊԻՐՀ

Զուգակշիռ, հաւասար	[ղԴնել	Օրէնագէտ, օրէն+ գէտ=ոց	
Ընդ վայր հարկանել, քանդել տեղ		Պարտաւոր, յանցաւոր	
Զգնալ, պտըտել, տուել	[ղտընել	Ի բաց ելանել, մեկնել, դուրս էնել	
Ածել, հանել ապտակ	ապտակ	Դատախազ, դատ պահանջող	

Զիք ինչ պատուոյ զուգակշիռ 'ի մարդիկ,
Եւ որ գանձուց իսկ վաճառէ զայն, զանձն ընդ վայր հարկանէ։
Ի զգնալն երբեմն Նասրէտտինայ ընդ հրապարակ քաղաքին,
Ոմն յամբոխէն ժանտ և ժըպիրհ ուժգին նըմա հան ապտակ,
Հասին զկնուորք կալան ածին ըզյանցաւորն 'ի յատեան.
Զոգաւ ըզհետ նոցին և ինքն իսկ Ծերունին դատախազ։
Մատեան 'ի վայր առեալ յայնժամ օրէնագէտք տան վճիռ։
Պատասխանին հատուցանել նըմա երիս դահեկանս

Այնքանոյ անարդ դընոց տեսանելով Ծերունւոյն
Զանձին պատիւ վաճառեալ,
Միւսն և ինքն 'ի նոցանէ ած ապտակ,
Եւ զլ 'ի բաց ասելով՝
«Թող ըզպահանջ իմ թողում»։

21

ԸՆԿՈՅԶ

Ճեմ առնուլ, պտըտիլ	Ցուչի կապել, դռոտը պահել
Այն ինչ, դեռ նոր	Սուրալ, վազել
Վիճակել, էնուլ (վիճակաւ)	Ուշ ունել, ուշադրութիւն ընել
Երկուստեք, երկու կողմն	Արշաւանք, վազելը
Ծառուղի, երկու կողմը ծառոյ ճամբայ	Ցուշ արկանել, յիշեցնել
Սպառուած, ծայր	Առիթ, պատճառ

Մինչդեռ Ելիսա և Եւգինէ ճեմ առեալ շրջէին 'ի պարտիզի իւրեանց, գտին ընկոյզ մի այն ինչ անկեալ 'ի ծառոյն։ Ասաի յարեաւ վէճ առ 'ի գիտել թէ ո՞ւմ վիճակեսցի այն։

Պահանջէր զայն Ելիսա զի նախ իւր էր տեսեալ. և Եւգինէ՝ զի ինքն ժողովեալ էր զայն, չկամէր տալ 'ի բաց։

Մինչդեռ երկուստեք այսպէս վիճէին, անդրանիկ եղբայրն նոցա Կարապետ, մատեաւ առ նոսա և ասէ ցԵլիսա. «Զի մի լիցի կռիւ ընդ քեզ և ընդ Եւգինէ, երթ՝այք 'ի ծայր ծառուղւոյն և յորժամ երիցս ծափ զծափի հարիցս, եկեսջիք առ իս։ Որ վաղ եկեսցէ՝ նմա տաց զընկոյզն. այլ պարտ է ձեզ զգուշութեամբ ընթանալ զի ոչ որ արագընթացն է ժամանեսցէ մինչ 'ի կէտ նպատակին»։ Դատերքն մատաղատիք ընկալան զառաջարկութիւն եղբօրն իւրեանց, և չոգան 'ի սպառուած պարտիզին. և 'ի տալ նշանին՝ սկսան ընթանալ։ Եւգինէ յուշի կապեալ զբանս եղբօրն հայրն զգուշութեամբ թէ յո՞ ուրեք հասատաէր զոտս իւր յընթացսն. իսկ Ելիսա դահավէժ սուրայր, ոչ յայլ ինչ ուշ ունելով բայց 'ի պտուղն՝

որ մրցանակ լինելոց էր արշաւանաց նոցա. սակայն զինչ դէպք պատահեցին։ Հարաւ Ելիսա ընդ կոճղ ծառոյ որ կայր զերեսօք երկրին, և անկաւ 'ի վերայ երեսաց իւրոց։

Մինչդեռ յառնէր նա աչք յարտասուս, եհաս Եւդինէ 'ի նպատակ անդր, և ընկալաւ զընկոյզն 'ի ձեռանէ եղբօրն։

Իսկ Կարապետ 'ի դէմս ածէր Ելիսայ զգահավէժ և զանզգոյշ ընթացս նորա, յուշ արկեալ նմա զհինաւուրց առածն՝ որ ունի այսպէս.

«Ցամբընթաց
Միշտ ճեպեպոյ»։

Բայց Եւդինէ՝ զի սիրտ բարի էր նորա, բաժանեաց ընդ քեռ իւրում զընկոյզն՝ որ առիթ խռովութեան եղեւ նոցա։

22

ԳՈՐՏ ԵՒ ԱՐՋԱՌ

Նկրտել, ջանք ընել
Նախանձ բերել, նախանձիլ
Խորշոմեալ, կնճռոտ
Նայապէս, անոր պէս
Դիտապատ անկանել, ճռոտ եղնալ
Ստուարացեալ, հաստացած, ճեծցած

Նախանձաւոր լեալ մեծատան մանկի աղքատն 'ի կորուստ։
Գորտոյ զարկառ տեսեալ ուրեք 'ի դաշտի,
Եւ մեծութեան նորին նախանձ բերելով,
Ուռոյց ըզմարմնին խորշոմեալ, և հարցանէր ցորդիս իւր՝
Արդեօք էր ըստուարացեալ նայապէս։
Ասեն· « Ոչ »։ Եւ ուռուցեալ սաստկագոյն,
Եհարց դարձեալ՝ Ո՞ ստուարագոյն էր յերկուց։
Նոքա եւսուն պատասխանի թէ. « Արջառ »։
Զայրացեալ ապա մինչ դուն գործէր ուժգին եւս ուռնուլ
Դիտապատ անկաւ յերկիր պայթուցեալ։

23

ՃԻՊՈՒՌՆ ԵՒ ՄՐՋՄՈՒՆՔ

Անձրեւաթուրմ, անձրեւ ընդեալ
Անսուաղ, անօրէն
Զեղեւ լինձ պարապ, ժամանակ ընդունեցայ
Քաղցրանուագ, քաղցրիկ երգող
Բրքիկ բառնալ, քաջալերական խնդալ
Բաղ է, շատ ուրախ
Կայթս հարկանել, ցատկել, պարել

Ցաւուրս ձմերայնոյ ցամաքեցուցանէին Մրջմունք զանձրեւաթուրմ հատս ցորենոյ։ Ճիպուռն անսուաղ խնդրեաց 'ի նոցանէ ճարակ առ յուտել, Ասեն ցնա Մրջմունք. «Ընդէր յամարայնի ոչ ժողովեցեր քեզ կերակուր»։ Պատասխանի ետ նոցա Ճիպուռն և ասէ.« Զեղեւ լինձ պարապ առնել զայդ, զի յօրինեալ յայնժամ երգս քաղցրանուագս»։ Յայնժամ բրքիկ բարձին մրջմունք և ասեն.« Բաղ է, որովհետեւ երգեիր յամարայնի, հապա, կայթս հարկիր և 'ի ձմերան»։

Բարոյական. Վկայէ առակս թէ չէ պարտ զանց առնելզլուսիք, զի մի հասցեն վիշտք և վտանգք։

24

ՄԿՈՒՆՔ ԵՒ ԿԱՏՈՒ

Ծերպ, ծակ, ճեղք
Համախմբել, ժողովել
Հրապարակ, ժողով
Հրեշտակ, պարզամաւոր
Հեռ, արեւ-ընդ
Դարմանել, անուշանել
Առանին (մկ.), փոքր մկան
Ի բաց անկանել, գնալով՝ մեկնիլ
Մեղանչել, մեղանչել
Ուխտադրուժ, ուխտը ընդդէմ
Պատճառել, կեղծաւորել
Ընդարձակ, բնական
Խլգմխել, վաղել անվախ
Հաւատս ընծայել, հաւատալ

Մըկունք 'ի ծերպս հալածականք 'ի Կատուոյ
Համախմբեալ հրապարակ,
Ցըղեն հրեշտակ առ նա աղերս առնելով.
«Զի՞ մեղանչեմք քեզ որ այդքան հեռիւ ըղմեզ հալածես.
Զինչ քո ուսեմք»։ Իսկ նա ասէ.« Այլ ճնաստակար էք մարդկան,
Ո՞չ իսկ գիտէք զի առ 'ի պահ ամբարոց
Նոքա ընդդէմ դողոցդ ըղմեզ դարմանեն։
Արդ եթէ դուք ոչ մեղիցէք պաշարոյ,
Տացի շըրջել ձեզ առ արնին համարձակ,
Զի մի՛ ճնասել ինձ ձեզ ահա խոստանամ»։
Ասաց և զալ 'ի ձեւ երդման ած 'ի գլուխ։
Համարձակեալ յայնժամ Մըկանց ելեալ արտաքս 'ի ծերպից
Առ 'ի ճարակ հատից 'ի բաց անկելոց,
Ցեղակարծում հաս ուխտադրուժն 'ի վերայ։
Եւ 'ի բողոք բառնալ նոցին ղերդումն 'էյուշ առնելով,
Նա պատճառէր թաթ ըղդըլխով ոչ առ երդումն ինչ ածեալ
Այլ ընդաբոյս էր իւր 'ի բնէ սովորոյթ։
Որք խիղախեն 'ի վանդ՝ հաւատս ընծայելով սրտերդմանց,
Նոցա առակս այս ասացեալ է 'ի խրատ։

25

Ա Ղ Բ Ե Ր Ա Կ Ն

Տօթակէզ, փոթորիկ այրող
Բոցատիպ, բոցի նման
Առուաբար, վաղը ջուրի պէս
Հէք, խեղճ
Ցայտել, դուրս ցատկել
Ցուրտ, պաղ
Աղիտաբեր, ինս բերող
Ցոգւոց հանել, հառաչել
Ժանտաժուտ, խիստ գեղ, ինստ-
խմբութիւն, հիանդութիւն [կար
Ցեղյեղել, գեղ կրկնել (խօսք մը)
Առնուլ յարբուն, խմել

Ի միում 'ի տօթակէզ աւուրց ամարայնոյ՝ շրջէր Զարեհ ընդ դաշտորայս, այսք նորա բոցատիպք էին, և քիրան հոսէր առուաբար 'ի ճակատուէն։ Մանկիկն հէք կիսամահ 'ի ծարաւոյ, եհաս յանկարծ յաղբերակն մի՝ որ ալիք արծաթափայլք ըղխէին 'ի ներքոյ ժայռի՝ ընդ հովանեաւ վարսագեղ կաղնւոյ։

Յայնժամ Զարեհ դահավէժ խոնարհեցաւ 'ի ջուր անդր՝ որ ցուրտ էր իբրև զսառն, և յըմպելն 'ի նմանէ անկաւ գրեթէ անզգայ։ Զոգաւ հիւանդացեալ 'ի տուն ծնողացն, և կալաւ զնա ջերմն ադիտաբեր։

Յոգւոց հանեալ 'ի մահիճս ցաւոց իւրոց հառաչէր և ասէր. «Եւ ո՞ հաւատայր զի աղբերակն այն վճիտ ունէր յինքեան թոյն ժանտաժուտ»։

Ի լուր բանից նորա ասէ ցնա հայրն. «Ո՛չ աղբերակն այն ականակիտ եղեւ պատճառ խօթութեանդ, այլ անզգուշութիւն քո և եթ։ Պարտ էր քեզ յուշ ածել զոր յաճախն յեղյեղէի առ քեզ, թէ չէ բարւոք 'ի ջերմութեան մարմնոյ ցուրտ ինչ առնուլ յարբուն»։

26

ՆԱՍՐԷՏՏԻՆ Ի ՀԱՐՍԱՆԻՍ

Առ ահին, վախեն, վախուն հոմար
Խուռն, բազմութիւն
Զանկիկ, պղտի ղանգակ
Գարշապար, (էօտէք)
Անկանել 'ի թմբիր, ընդ-ընդեան մեջ
Սթափել, խելքը վրան գալ [էնալ
Անապակ ըստ գինի
Ի վարանս անկանել, փարախուսիլ

Ի հարսանիս ուրեք երբեմն Նասրէտտին հրաւիրեալ,
Սմբոխս բազում կոչնականաց եռեալ անդ.
Եւ առ ահին դուցէ 'ի խռան անդ շրջիմեալ կորիցէ,
Զանկիկ յոտին 'ի գարշապար եդ նըշան։

Արկան աթոռք, ըսկիզբն եղեւ խընճոյկ.
Պրսակեցան բաժակք, արբին արբեցան.
Անկաւ և ինքն իսկ Ծերունին ընդ ճաշակիցս 'ի թըմբիր։
Յայնժամ մի ոմն յոտանէ նորա զշանկիկն լուծեալ,
Կապեաց յոտին այլոյ ուրուք զայն մեղմիկ։
Եւ 'ի սթափել բազմականին յանապակէ և 'ի քնոյ,
Լուաւ ըղձայնն նըշանակ իւր Ծերունին առընթեր,
Եւ 'ի վարանս եղեալ՝ ումեք, որ անդրն կայր՝ հարցանէր.
«Դա աւադիկ ես եմ, այլ ես ո՞ իցեմ»։
Այսպէս նա ցնորըս պատճառէր արբեցելոց առ 'ի խրատ։

27

ԷՇ ԵՒ ՊԱՐՏԻԶՊԱՆ

Հարկանել սպաս ծառայութեան, ծառայել
Դոյզն ինչ, փէշ մը
Վատակել, ուղղել, յուշել
Բրուա, (էօմլէկէ)
Դուրդն, դրդան, բրդի անէ-
Խաղախորդ, կուշի մատրոզ, գործածող
Յոռեգոյն, ասելի գեշ
Եղուկ եմ ես, ըշտա՜ էմ ես
Աշխատ առնել, յուշնեցնել

Էշ՝ որ սպաս ծառայութեան հարկանէր առ պարտիզպանի ումեքն, ճաշակելով դոյզն ինչ և վատակելով յոյժ, աղաչեաց զԱրամազդ տալ նմա զերծանել 'ի ձեռաց նորա, և ածել 'ի վաճառ այլում ումեք տեառն։

Լուաւ Արամազդ աղերսանաց նորա և վաճառեցաւ նա բրտի ումեքն, այլ անդ առաւել չար քան յառաջն ընկճեր 'ի վատակս՝ ընդ ծանրութեամբ բեռանց, դարձեալ ցանելով զդուրդն անօթոց կաւեղինաց։ Ապա անդրէն խնդրեաց իւր այլ տէր, և վաճառեցին զնա ումեքն խաղախորդի։ Անկեալ 'ի ձեռն տեառն յոռեգունի քան զմիւս, և տեսեալ որ ինչ անդք անցանէին, ասէր հառաչանօք «Եղուկ եմ ես, լաւ էր

թէ կայի մնայի ընդ իշխանութեամբ առաջնոց տերանց իմոց, զի սա, որպէս տեսանեմ իսկ զմորթ իմ ես աշխատ արասցէ»։

Բառոյական. Ակնարկէ առակս 'ի սպասաւորս՝ որոց վիշտ լինի ընդ կորուստ առաջին տերոց իւրեանց, մանաւանդ յորժամ զյետնոցն առցեն զփորձ։

28

ՇՈՒՆ ԾՆՆԴԱԿԱՆ

Երկն, երկունք, ողբ-բէր+
Խշտեակ, անկողին, բնակարան
Լսելի լինել, խօսէր ընդոստ-էլ
Տեղի տալ, երթալ, փոխուել
Սուղ ինչ, փէշ մը
Սկսանդ, սկնդուկ, շան յոգ
Ստամբակել, ապոստրոֆել
Զգէմ ունել, դէմ դնել

Բաղմավրատանդ անընդդամայ են հրապոյրք,
Յորոց զդոյզ աղդեն կալ առղքս այսոքիկ։
Շուն 'ի յերկունս աղերս այլում արկեալ չան,
Ի խըշտեակ նորա զշընկունս աւանդել,
Եղեւ դիւրաւ լսելի.
Եւ ապա ստիպեալ տեղի տալ անսի,
Սուղ ինչ այլ ես հայցէր շնորհել ժամանակ,
Մինչեւ սկընդկունքըն զօրացեալ՝ տեղափոխել կարասցեն։
Իսանց և այն, և մինչ ուժգին միւսն ըզխըշտեակն խնդրէր,
Նա ստամբակեալ ասէ. «Այո՛, տաց տեղի,
Թէ զդէմ ունել ինձ և խմցըս զօրես»։

29

ԿԻՆ ԵՒ ԱՂԱԽՆԱՑՔ

Ժրագլուխ, աշխատասէր	Անընդհատ, շարունակ
Հաւախօս, առատաբան դէմ ափաղա- [ղաց խօսելուն ժամանակը	Ածել 'ի կատարումն, լինել
Առաջի դնել, առջեւը դնել	Պայման, վիճակ
Զարաբատ, դժբաղդ	Այնու դի, որովհետեւ
	Կանխայարոյց, կանուխ եկող

Կին ոմն այրի ժրագլուխ ունէր ընդ իւրեւ աղախնայս՝ զորս սովոր էր զարթուցանել յառաջնումն անդ հաւախօսի՝ վաստակ առաջի դնել նոցա 'ի դիշերի։

Զարաբատ զանձինս համարեալ սոցա վասն անընդհատ վաստակոցն՝ 'ի մտի եդին սպանանել զագաղաղ տանն, զի 'ի ձայնէ նորա յառնէր Տիկինն 'ի մէջ դիշերի։ Այլ 'ի կատարումն ածեալ զխորհուրդն զայն, դատն 'ի դժնդակագոյն պայմանի, այնու զի Տիրուհին իւրեանց ոչ եւս կարացեալ դիտել զժամ հաւախօսին, առաւել կանխայարոյց զարթուցանէր զնոսա 'ի քնոյ։

Բառոյական. Վկայէ առակս զի բաղումք ձեռօք իւրեանց զհետ ձգեն զառիւծ չարեաց։

30

ԾԱՌԻՔ ՊՏՂԱՒԵՐՔ ԵՒ ՈՒՂԵՒՈՐ

Դրախտ, պարտէզ	Տալ 'ի ճաշակ, ուտելու համար տալ
Արուգ, ընր, ցամաք	Զամբել, տալ (կերակուր)
Ի նանիր, պարապ տեղը	Կշտամբիլ, յանդիմանուիլ
Դայեկել, պատրաստել	Ինքնակոչ, ինքնիրեն եկող

Ի դրախտ ուրեք 'ի ձմերայնի մտանէ այր ուղեւոր,
Քաղել պըտուղ 'ի ծառոց,
Եւ ոչ տերեւ յայնժամ դըտեալ 'ի նոսին,
Թըշնամանէր ամուլս արուդս ըզնոսա։
Առ որ մի ոմն 'ի նոցանէ պատասխանեաց հեզաբար.
«Մի՛ տըրտմիր, այլ դու, և մի՛ զմեզ 'ի նանիր բամբասեր.
Զի ձմերայնի թէ ոչ հանդչիմք զօրանալ,
Զկարեմք ծաղկել գարնանայնի,
Եւ ոչ ըղմիրդս յամարայնի դայեկել,
Տալ զայնոսիկ քեզ յաշնայնի 'ի ճաշակ։
Ընդէ՞ր ոչ եկիր յայնժամ վայելել,
Յորժամ մարդ և անասուն պըտղովք մերովք կերակրէր։
Թէ դու պատրաստ 'ի ճաշակել իցես միշտ,
Այլ ոչ և մեք՝ միշտ 'ի ջամբել քեզ ճաշակ։
Սոյն առակաւ կըշտամբի հիւր ինքնակոչ,
Որ ճաշ յայլոց դայ պահանջել տարաժամ։

31

ՀԱՍԿՔ ԿՐԿԻՆ

Յոյլ, ծոյլ	Դերանդի, ծեծ մանգաղ
Բարձրամիտ, հպարտ	Ուղղաբերձ, գլուխը ուղիղ
Զկծեցուցանել, սիրտը կոկծեցնել	Խոլ, անգիտ
Յոխորտ, փուռղ	Հակամէտ յերկիր, գլուխը ծուռ
Առակ արկանել, առակ ըսել	Մնամէջ, ծեքը պարապ

Առն միոջ էին երկու որդիք։ Մին 'ի նոցանէ յոյլ էր և սընափառ, միւսն վաստակասէր և հեզ։ Եւ մինչ անդրանիկն բարձրամիտ զկծեցուցանէր յոխորտ բանիւք զսիրտ կրտսերն եղբօրն. լուաւ զայն հայրն նոցա և արկ առակ մի այսպէս։ «Ի ժամանակի յորում հողագործն պատրաստէր դերանդիս 'ի

հունձ, մի 'ի հասկայ՝ ուղղաբերձ ամբարձեալ զգլուխ իւր
'ի վեր՝ խօլմնափառութեամբ ծաղր առնէր զայլովք՝ որոց գը-
լուխք նոցա խոնարհեալ կային յերկիր հակամէտ։ Յայնժամ
ոմն 'ի նոցանէ ասէ ցնա.

«Թէ գլուխ էր քեզ ատաք 'ի ցորեան
Ոչ այնքան 'ի վեր բառնայիր դու զայն»։
Ի սնամէջ գլուխս լայնանիստ բնակէ հպարտութիւն»։

32

ԳԵՂՋՈՒԿ ԸՆԴ ԸՆԿՈՒՋԵՆԵԱՒ

Ընկողմանել, եան գալ
Շինական, գիւղացի
Բարձրաձաղկ, ցիւղբը բարձր
Ծիլ, ծիլ, (ցիւեղ)
Նրբենի, բարակ
Ուր, գնդրեա
Մահաւորիլ, վայելել
Ի միտս գալ, խելքը վրան գալ
Ի բարձու, բարձր տեղը
Բարձրաբերձ, գլուխը բարձր
Արմն, արմատ
Գլխովին, բոլորովին

Խնամութեամբ և խորհրդով արար բնութիւն զամենայն։
Ընդ հովանեաւ ընկուզենւոյ ընկողմանեալ շինական,
Եւ զբարձրաձաղկ ծառոյն ըզմիրդսն դիտելով փոքրիկունս,
Ուր մեծափոր դրդումն 'ի ծիլ նրբենի
Անդ առ արմին նորին աճէր ուռուցիկ։
«Բանի, ասէ, սա առաւել ճահաւորեր 'ի ծառին,
Եւ փոխանակ դրդմոյ ընկոյզն 'ի ծրգին։
Այլ մինչդեռ բանքն դեռ կային 'ի բերան,
Մի յընկուզայ անակ անկաւ յընկողմելոյն 'ի ճակատ.
Յայնժամ 'ի միտս եկեալ՝ «Շինարհ, ասէ, խնամոյ Արարչին,
Որ 'ի բարձու անդ եդ ըզմիրդսն մանրիկ.
Զի եթէ զմիւսն էր անդ եդեալ բարձրաբերձ,
Արդ ըզճակատ իմ յանկանելոն ջախջախէր գլխովին»։

33

ԱՆՁՐԵԻ

Գեղապայծառ, գեղեցիկ՝ պայծառ
Ուղխօրէն, սելի պէս
Թափ անցանել, ճեղքն անցնել
Պարկ, պոպրակ [(բառի մը)
Անհարթութիւնք օդոց, օդին գեղ
Թանձրախիտ, շատ սաք [երիտալը
Փոքր միւս եւս, փէշ ճոց որ....
Հուղկահար, աւազակ
Զգել, փաղել, պարպել (ղենդը)
Մարակ առնել, խարազանով զարնել
Ասել ընդ ինքն, ինքնիրեն ըսել
Զի անմոռացայ, ի՞նչ անիծեալ-ոնիւն
Տանել, հոմբերել [ըրէ
Վերնախնամ տեսչութիւն, Ա-ոդ-
Երաշտ, ցրտ (օդ) [ուած
Զրաւիլ 'ի կենաց, կենդանի վերջ-
նալ (գերանել)

Վաճառական ոմն դառնայր 'ի շուկայէ հեծեալ 'ի ձի, ու-
նելով ընդ իւր պարկ ինչ լի արծաթով։ Տարափք անձրեւաց
իջանէին ուղխօրէն, և ողողէին զնա թափ անցեալ մինչեւ 'ի
մարմին նորա։ Վասն այնորիկ արանչայր զՏեառնէ, զի ան-
հարթութիւնք օդոց ոչ 'ի ճահ պատահեցին՝ խափան ելով ու-
ղեւորութեան իւրում։

Եւ ահա եմուտ յանտառ ուրեք թանձրախիտ, և փոքր
միւս եւս անկանէր նուազեալ 'ի տեսիլ հուղկահարի միոյ՝ որ
կայր մնայր յեղբ ճանապարհին։ Խոնարհեցաւ սա ձգել զՏը-
բաղէն իւր, այլ զի թրմեալ էր վառօղն յանձրեւաց՝ չկարաց
հանել հուր, և վաճառականն մարակ 'ի կուշտ արարեալ
ձիոյն, զերծաւ 'ի փախուստ։

Եւ իբրեւ կայր յապահովի, ասէր ընդ ինքն. «Ո՛հ, զի
անմոռացայ յոյժ, չհանդուրժեալ տանել տեղատարափից
անձրեւաց, որպէս ամենայնի՝ զոր յդէ առ մեզ վերնախնա-
մամ Տեսչութիւն։ Եթէ երաշտ էին օդք և գեղապայծառ,
ա՛րդ եւս դրաւեալ էի 'ի կենաց. և կին իմ և որդեակք 'ի
զո՛ւր մնալոց էին դարձին իմում։ Անձրեւաւն՝ զորմէ տրր-
տունջ բարձի՝ հաս ինձ միանգամայն պահպանել զկեանս իմ
և զինչս»։

34

ԵՂՋԵՐՈՒ ԱՌ ԱՂԲԵՐ

Զկայ առնուլ, կոյնել
Բազմաճիւղ, ծէ՛ղերը շատ
Անգոսնել, աբհամարհել
Նրբութիւն, բարակութիւն
Ահաբեկ, սարսափած
Փախուստ առնուլ, փախչիլ
Բարակ, որոշ շատ
Ի դերեւ առնել, պարապը հանել
Միջամուխ լինել, մէջ մտնել
Կառչիլ, կենալ
Դժնեայ, չար, գեշ
Ցոչիլ, կորը կորը ելլալ

Որ արհամարհ լինչ քեզ թըւի և անարդ ,
Օգտակար քան զոր դուվեսդ է յաճախ ,
Վկայէ այսմիկ առաջիկայս քեզ առակ ։
Եղջերու յլմպելն ըզկայ առեալ յաղբեր ,
Եւ յայիս անդ ըզպատկեր իւր տեսեալ ,
Մինչ ընդ եղջերսին բազմաճիւղս ըսքանչանայր և դովեր ,
Ըզսքրուանցն անգոսնելով նրբութիւն ,
Ի ձայնէ որսորդայ յանկարծակի ահաբեկ ,
Փախուստ ընդ դաշտն առեալ թեթեւ ընթացիւք ,
Ըզբարակացն արար ըզճիղն 'ի դերեւ ։
Ի յանտառ անտի դիմեալ միջամուխ ,
Կառեան եղջերք իւր արգելեալ 'ի կողերս ,
Եւ 'ի դժնեայ շանց խածատեալ յօշեցաւ ։
Աւանդեն 'ի մեռանելն յայնժամ այսպէս բարբառեալ .
«Աւաղ հիւքիս, անագան այժմիկ լինիմ խելամուտ .
Զի՞սր անարդք կարծեցեալ՝ պիտանեդսինք գրատն ինձ ,
Եւ սր թուէին դուվելիք , եղուկ , կորուստ ինձ ածին »։

35

ԲԵԿՈՐ ՓԱՑՏԻ

Արկանել յարեւէ եւ յընչից ,
Նիշ , նշան դնել և կոչպոել
Բուռն հարկանել զհետոց (ուրուք) , (դեկո մը) հետէն եռնէն [երթալ
Զուառական , խեղճ
Ցակն անկանիլ , ոտէն ընկնել ,
Ցերիկէ , ուրջէ օրուընէ [պենուել
Անդապահ , որոշ պահապան
Եղեան , ճրագորդ-ներ
Ոստախիտ , ծէ՛ղերը շատ
Ածել ինչ ընդ բանս , բան տ՛ալ՝ [ուելցնել
Շիղ , կորը
Ունել 'ի դիպահոլ , բանդ դնել
Ցուրատատ կալ , սրբանալ
Ի կիր առնուլ , գործածել
Ի վեր հանել , յայտնել

Ի միում 'ի ձմեռնային սառակաշունչ աւուրց ընդ առաւօտն ուղեւոր սին դառնայր 'ի բնակութիւն իւր բարձեալ բերելով գումար մեծ արծաթոյ ։ Ցանկեան ուրեք յանտառի անդ ըմբռնեցաւ յաւազակէ ումեմնէ՝ որ արկ զնա յարեւէ և յընչից ։

Մի սին ի պահապանաց անտառին մինչդեռ շուրջ զգնայր ընդ այն , նշմարեաց նիշս արեան յեղր ուղւոյն և բուռն հարեալ զհետոցն սկսաւ ընթանալ մինչեւ եդիտ զմարմին չըւառական ուղեւորին ։ Ի նմին դիշերի Ատենակալն մերձակայ քաղաքին եկն 'ի տեղի անդր ջահիւք վառելովք , և յակըն անկաւ նմա 'ի տեսարանի անդ եղերանն բեկոր մի փայտի , որ թուէր խլեալ յոստախիտ դաւազանէ , և առանց ընդ բանս ինչ ածելոյ ընդ ումեք , առ զայն և պահեաց զգուշութեամբ ։

Ի վաղիւ անդր 'ի մտանել իւրում յատեան խորհրդոյն , եառեալ յանկեան ուրեք սրահին զդաւազան անդապահին , և մատուցեալ 'ի զնին ծանեաւ զի պակասէր 'ի նմա չիշ փայտի յար և նման նմին՝ զոր յերիկէ գտեալն էր առընթեր դիական ուղեւորին ։

Կասկած 'ի միտս նորա անկաւ եթէ մի գուցէ անդապա-

հին դաշտաց գործեալ էջէ զեղեռնն զայն . և իսկոյն եւ ըզ-
նա ունել 'ի գլխագոյ :

Մարդասպանն նախ յուրասա եկաց ամենեւին, այլ իբրեւ
յուցաւ նմա բեկորն փայտի՝ որ 'ի ճահ գայր դաւաղանին
իւրում, հատան գոյնք երեսաց նորա, և խոստովան եղեւ
զոճիրն : Դատապարտեցաւ անդէն 'ի մահ, առաջի ամբոխի
բազմութեան, որ հիացեալ զարմանային եթէ զի՞արդ նա-
խախնամութիւնն աստուածային 'ի կիր առնու երբեմն հը-
նարս դուշնաքեայս, առ 'ի վեր հանել զդաղտնածածուկ ե-
ղերունս :

36

ՀԱՅՐ ԵՒ ՈՐԴԻ

Հեռեւակ, ոտով տալը
Անցաւոր, անցորդ
Նուս, կոնակը (յետոյ, ետոյ)
Ողնաբեկիւ, ռեջէին ոսկրը կոտրէլ
Զի՞նչ եւս առնել էր, ալ է՞նչ ընէր
Խնուլ, քոցել

Հետի, ոտով (ետոյ)
Պարտաւադէտ, պակասը դէպոլ
Կազմ, պատրաստ
Անվոյթ առնել, հոգ չընել
Պատշաճ, յարմար, օրինաւոր
Կծանել, կծել, ցաւցնել

Ուղեւորէր հանդերձ որդւովքն պատանեաւ Նասրէտտին,
Ինքն հեռեւակ՝ յեշ ըզմանուկն հեծուցեալ:
Անցաւորաց ոմանց տեսեալ զայն, ասեն .
«Տեսէք զորդի սահակ զի գնայ հեծեալ առոյգ հասակաւ,
Հեռեւակել հօրն տալով ծերունւոյ»:
Յայնժամ իջեալ մանկանն, ըզհայրն հեծուցանէ 'ի դրաստուն.
Անցանեն այլք, անդութ ըզհայրն կոչեն ,
Զի գնայր հեծեալ և զհէր մանուկն աշխատ առնէր 'ի ոտթի.
Ծերն ըզմտաւ ած և զորդին առնուլ ըզհետ իւր 'ի նուս.

Եւս առաւելք յայնժամ 'ի դրաստն ողորմեալ,
«Ողնաբեկիւ արդ, ասեն, արք անողորմք, հէքն յուանակ»:
Զի՞նչ եւս առնել էր ըզբերան հասարակաց առ 'ի խնուլ.
Իջին յերկիր, գնային հետի երկոքեան ,
Ըզդրաստ ըզհետ իւրեանց անբեռն ածելով:
Եւ ոչ այնու պարտաւադէտք լըռեցին ,
Դարձեալ անմիտքս կոչելով ըզնոսա ,
Զի դրաստ ունայն զեշն ընդ իւրեանս ածէին ,
Վաստակաբեկք ինքեանք 'ի գնալ առ 'ի խնայուն անբանին:
Այսպէս ուսայց Ծերն ըզռամկին անվոյթ առնել դատաստան.
Զի և զպատշաճն 'ի կրծանել կազմ և պատրաստ է պարսաւ:

37

ՃԱՆՃ ԵՒ ԱՌԻԻԾ

Ոչ ինչ երկիւղ է ինձ 'ի քէն, զի
Լերկ, մաղ ընդ ընդեղ [զխնամ ունէ
Անցանել զանցանել, խնամ գերա-
Աղէ, (հա՛յոյ) [ընդել
Մատչիլ 'ի դուսպար, կոտել

Զայնատուր լինել, ասպարէզ կարգալ
Սարդի ոստայն, (եօրի-մէնէ)
Կոծել, ձեձկոտելով լալ
Զգետանել, գետինք ընդել
Անողորմ (մկ.) անգութ կերպով

Մատեան ճանճ յԱռիւծ և ասէ ցնա. «Ոչ ինչ երկիւղ է
ինձ 'ի քէն , զի չես դու ոք հզօր քան զիս , եթէ իցէ այս
այսպէս, ո՞ւր ապա դատանիցի զօրութիւն քո : Մի թէ այնո՞ւ իցես
ահարկու զի պատառես զայլս ճիրանաւ, և ժանեօքդ խա-
ծանես, այդչափ ինչ կարող է առնել կին՝ որ ընդ իւր ամուս-
նոյն կռուիցի: Բայց անցեալ զանցանեմ ես զքեզ, և եթէ
կամիս, աղէ, մատիցուք 'ի դուսպար» :

Եւ յայնժամ ճայնատուր լեալ 'ի մարտ, յարձակեցաւ յԱ-
ռիւծ և կծանէր զքիթ նորա և զերկ մաշկ ոնդանցն: Իսկ սա

իւրով ճիրանաւն պատառէր զանձն իւր, և ոչ ինչ կարայ ազդել 'ի նա։ Ճանճ՝ յաղթական Առիւծու՝ եհար փող, յեղանակեայ երդ յաղթութեան և թռեաւ 'ի բաց։ Բայց 'ի թռիչն արդելաւ յոստայն ուրեք սարդի՝ որ սկսաւ ծծել զարիւն նորա, և նա կոծէր ողբայր յայնժամ զի ընդ մեծագոյն կենդանիս 'ի կռիւ եկեալ՝ սատակմամբ կորնչէր 'ի ձեռանէ սարդին։

Բառոյական. Ի դէպ ելանէ առակս որոց զգեստնեալ զմեծամեծ թշնամիս, 'ի փոքունց ապա ընկճին անողորմ։

38

ԿԱՏՈՒ ԵՒ ՈՉՆԻ

Ճանճն եղանիլ, ինքզինքը յանձնել
Գութ, սէր, գորով
Սան, յեր-էջ պակ ոչնչացած պղտոր
Խաբուսիկ, խաբեբայ
Կորիւն, յոք (շուն, կապուտ եւլն)
Ընդառնիլ՝ անկանիլ 'ի պատրանս, խաբուիլ

Որ յանձն 'ի խնամս ամպարշտին եղանի,
Զանմիտութիւն իւր ողբայցէ անագան։
Կատուոյ կեղծեալ գութ ընդ Ոչնի, թախանձէր
Առնուլ զորդեակ նորին փոքրիկ իւր 'ի սան։
Եւ մօրն 'ի յանձն առնուլ զայն,
Ճաւել թէ՝ «Զէ մարթ ըզմանկիկն առնուլ 'ի գիրկըս զբգուել,
Մերկեա 'ի վշոց, զի կարացիս առնուլ ըզդա 'ի համբոյր։
Ընդառնեցաւ մայրն 'ի պատրանս ընդ խաբուսիկն գորով,
Եւ 'ի յանձնել նրմա զկորիւն իւր անողէն,
Ելայ զանմիտ վրատահութիւնն 'ի ճարակել զայն նորին։

39

ԿԱՏՈՒ ԵՒ ՄԿՈՒՆՔ

Աւուր աւուր, (մկ.) օրէ օր
Բնաւք, ամենէք
Զերծ կալ, ազատ մնալ
Ցինքն ճգել, էրեն փոլել
Նիւթել, պատրասպել, խորհիլ
Օղամանեակ, (հալէա)
Բեւեռեալ, գամուած
Գլխովին, էակ (պէլէ)

Բազմութիւն յոյժ էր Մկանց 'ի տան ուրեք ,զոր գիտելով Կատուի՝ եհաս անդր և ըմբռնեալ զնոսա մի ըստ միոջէ խեղդամահ սպանանէր։ Տեսեալ Մկանց զի աւուր աւուր պակասէր թիւ իւրեանց, ասեն ցմիմեանս. «Մի եւս իցուք 'ի վայր, զի մի ընաւիցս հասցէ կորուստ, և Կատուի ոչ կարացեալ ելանել մինչեւ ցայսր, զերծ կացցուք 'ի վտանգից»։ Իբրեւ ոչ եւս իջանէին Մկունք, խորհեցաւ Կատու ձգել զնոսա յինքն՝ խորամանկութիւն ընդդէմ նոցին նիւթելով։ Եւ ապա յօղամանեակ մի երկաթի՝ որ բեւեռեալ կայր 'ի ձեղուան, և կախեալ զայնմանէ՝ կեղծէր զանձն մեռեալ։ Բայց մի 'ի Մկանց անտի հանեալ զգլուխ իւր արտաքս ընդ ծակն և տեսեալ զնա, ասէ ցնա. «Բարեկամ, եթէ եղիցիս պարկ ինչ գլխովին, ոչ մերձեցայց առ քեզ»։

Բառոյական. Խրատեաց այսու առակաւ՝ զի արք խոհեմք եթէ միանգամ առցեն զփորձ չարութեանց մարդկան, ոչ եւս այնուհետեւ կեղծեօք նոցա անկանին 'ի պատրանս։

40

ՊԱՐ ՄԵՂՈՒԱՑ

Նարդոս, թեռակ մը ամբոռ
Հոյլ ի հոյլ, խոռմբ խոռմբ
Հոյզ, հէր
Պան, մեղբին խոբէռիը (կէռմեծ)
Ամրոց, քեբբ
Բջիջ, կռճակէն այսինքն գեղեռակէն ծառ
Եկաւոր, եկող

Կալ ի պահ, պահպանռիւն ընել
Պարունակել, շրջապատել
Թիկնապահ, արտայի պահպանռիւն
Մրգուզ, ընկեր [ընող (զբրտ)
Գրոհ, բաղմռիւն, ժողովռրդ
Բոյծ, անռանդ
Մոմակերտ, մոմով շինռաց

Թէ քանիո՛ն է առաւել օգտակար
Օգնել միմեանց և միաբան 'ի միասին վաստակել,
Առաջիկայ օրինակաւբս ցուցից։
Մեղուաց գործն պար 'ի ծաղկունս համասփիւռ,
Որ ի նարդոս, որ 'ի ծոթոր, որ հոյլ 'ի հոյլ մանիշակ,
Բարձեալ բերին հոյզ ընդ երեկս անոյշ 'ի պան խորբսխին.
Արուեստակեն այլք ըզբջիջ մոմակերտ.
Այլք զարքայիս պարունակեալ թիկնապահք,
Կէսք ըզմանկտին՝ ըզլոյս գրոհին դայեկեն,
Ջեկաւորացն ըզբեռն առնուն այլք 'ի բաց.
Եռայ վաստակն, և բոլորից 'ի նոյն 'ի գործ լեալ աշխատ՝
Նախահոգակք ձմերայնոյ պաշար ինքեանց ամբարեն։
Այսպէս մբրգուզն այն թբռչնիկ
Որ միայնակ՝ անձեռընհասն է 'ի գործ,
Ոչ զիւրն եւեթ լընու ըզպէտս
Ի միասին վաստակելով ընդ այլոց,
Այլ և հանուրց պատրաստէ
Մեղր 'ի ճաշակ, բոյծ 'ի լոյս։

41

ՄԱՆՈՒԿՆ ԿՈՎԱՐԱԾ

Շրջշրջել, ընթ կողմ դարձնել
Սողոսկիլ, պլռ-ելՀ սողալով
Առաթուր, ոտէ տակ
Կորակոր, ամօրեն վար նայելով

Կոխան առնել, կոխել
Ամոթապարտ, ամօրեն ընկճած
Ի խոնարհ արկանել (զաչս), (աչ
Աթուր, ոտ [տբ) գեռքնը ծռել

Մանուկ ոմն արածէր զկով իւր 'ի մարգագետնի ուրեք՝ առ որով տարածանէր պարտէզ գեղեցիկ։ Շրջշրջեալ զաչս իւր յայսկոյս և յայն, ետես կեռասենի մի ծանրաբեռնեալ կարմրերանգ պտղովք և վաղվաղակի թողեալ զանասունն՝ սողոսկեցաւ ել 'ի ծառ անդր առ 'ի քաղել զայնոսիկ, իսկ կովուն համարելով զինքն համարձակեալ, ետուտ 'ի պարտէզն յայն, ճարակեցաւ զբաղումս 'ի չքնաղագիւտ տնկոց, առաթուր կոխելով և զայլս։ Պահապան մանկանն տեսեալ զնա 'ի պարտիզին՝ փութացաւ էջ 'ի ծառոյն, և դիմեալ 'ի նա, դաւազանաւն եհար զնա ուժգին։

Յայնժամ խոյս տուեալ հիքին 'ի հարուածոց անտի՝ կոխան արար ընդ ոտիւք զածուս ծաղկազուարճս։ Իսկ հայր մանկանն դիտելով զայս ամենայն 'ի հեռուստ՝ եկն մատեաւ առ որդի իւր և ասէ ցնա. «Ո՞ուրեմն լցէ արժանի այդոր-նակ ուղղութեան, դո՛ւ, եթէ անասնեակն, զի ոչ ճանաչէ նա զբարի և ոչ զչար, իսկ դու ընդհակառակն թերացեալ գտանիս նախ 'ի պարտուցդ պահ ունելոյ նմա, և ոչ այսչափ միայն, այլ և 'ի զայրոյթ գրգռեալ՝ երբեւ անբան վարեցար ընդ նմա»։

Ամոթապարտ և կորակոր զաչս 'ի խոնարհ արկեալ մանկանն, խոստացաւ այնուհետեւ խնամովք հսկել կենդանւոյն մի երբէք տալ զանձն 'ի բարկութիւն։

42

ՄՈՒՐԱՑԻԿ ԵՒ ՆԱՍՐԷՏՏԻՆ

Ի ճահ, յարմաք
Կառուցանել, շինել
Սիպաւ, (ածել)
Խարխուլ, խոխոտ

Ճիգն, ռեժ աշխատութիւն, ջանք
Կարկառել զալ, ալ յեռք երկնցնել
Լնուլ լցցէ, լեցընելով լեցընէ այ-
[սինքն՝ շատ լեցընէ

Տաժանումն, յոգնութիւն

Ի ճահ իւրում անմշտութեան խրատել զանմիտն է արժան։
Երբեմն իւր տուն կառուցանէր Հագարացին Նասրէտտին։
Առ շինուածովն ըզկայ առեալ մուրացիկ ոմն անցաւոր,
Բարձր 'ի տանեացն 'ի վայր կոչէ զճարտարապետն ըստիպաւ։
Նա ընդ խարխուլ սանդուղս 'ի վայր ճըգամբ մեծաւ իջանէ.
Եւ իբրեւ գայ, ողորմութիւն 'ի նմանէ
Կարկառելով զալ մուրացիկըն խնդրէր։
Յայնժամ ըզհետ իւր 'ի վեր
Ընդ նոյն սանդուղս ընդ նովին տաժանմամբ
Աւծեալ մինչեւ անդր 'ի տանիս, ասէ ցնա Մերուանին,
«Լընուլ լըցցէ տէր ինքն ըզպէտքս քոյին»։

43

ԴԱՆՁԱՊԱՀ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՊԱՐՍԻՑ

Ի սկզբան անդ, առաջ
Աւագութիւն, ռեժ պաշտօն՝ պարտ-
Արդարամտութիւն, հաստատամտու-
Յաճախել, շատնալ [թիւն
Յանձն էին նմա, անոր յանձնուած
Թանկագին, սուղ [էին
Յաւելուլ, աւելցնել՝ ըսել դարձեալ

Վարել կենցաղ, պտրել
Հարուստ, ճիշդ (բոհոմ)
Մտախոհ կալ, մտածման մէջ կենալ
Գնացք, ընթացք, վարք
Զեռնթափ լինել, յեռք տալել
Վեհ, քաջ
Ցասումն, քարկոծութիւն

Թագաւորի ումեմն պարսկի յոյժ սիրելի էր դանձապահ իւր, որ 'ի սկզբան անդ ոչ այլ ինչ էր բայց հովիւ պարզ, և ապա եհաս 'ի բարձրագոյն աւագութիւնս, արդարամտութեամբն իւրով և հանճարով։

Վասն որոյ յաճախեցին նմա նախանձաւորք, և ամբաստան եղեն զնմանէ առ իշխանն իբր այն թէ խորէր նա յարծաթոյ և 'ի թանկագին իրաց անտի՝ որ յանձն էին նմա։ Եւ յաւելուին զի պահէր զայնոսիկ զգուշութեամբ 'ի սենեկի ուրեք փակելոյ ահագին դրամբ երկաթեաւ։ Եւ իբրեւ յայց եկ իշխանն նախարարին իւրում, եառեալ արդարեւ դուռն մի գաղտնի, որպէս պատմեցաւ նմա։ Վազվազակի եառ բանալ զայն և յապուշ հարաւ ոչ այլ ինչ գտանելով անդ բայց սրինգ մի և եթ, ցուպ և մախաղ և աղքատին հանդերձս հովուականս։

Դանձապահին տեսեալ յայնժամ զզարմացումն տեառն իւրոյ, ասէ. «Հովուական վարէի կենցաղ 'ի մանկութեան իմում, և դու, ով արքայ, դու եառեր ինձ թողուլ զքանել զպայմանն իմ նախկին առ 'ի յանձն առնել ինձ զմեծամեծ պաշտամունս՝ զորս ընում։ Զօրհանապազ մտանեմ 'ի սենեակ այսր՝ հարուստ մի ժամ կալ մտախոհ յառաջին վաստակս, և սրինգաւս յեղանակել երգս ախորժելիս յունկն իմ, որպէս երբեմն նուագէի 'ի գովեստ Արարչին։ Թուի ինձ եթէ չարախօսեալ է ոմանց զգնացից իմոց։ Ներեսջիր ինձ արդ ձեռընթափ լինել 'ի գործոցս և դառնալ 'ի հայրենիս ուր անցուցի զբարեբաստագոյն աւուրս կենցաղոյս»։

Խելամուտ եղեւ իշխանն վեհից առաքինութեանց պաշտօնէին և դրդռեալ 'ի ցասումն ընդդէմ չարախօսաց նորին, գիրկս էարկ դանձապահին իւրում և ոչ միայն չեթող նմա հեռանալ 'ի նմանէ, այլ և հաստատեաց զնա 'ի պաշտամունս իւր, և մեծապարգեւ մեծարեաց զնա։

44

ԿՌԻԻ ՄԿԱՆՑ ԵՒ ԱՔՍԻՑ

Խաժամուժ, սինլէոր ժողովուրդ
Ի պարտութիւն մատնիլ, յաղթուիլ
Տալ ճակատ, կռուիլ
Աքիս, (կելինճի+) անասուն
Վէպ, պատմութիւն
Լայնատարր, ընդարձակ, լայն
Անդնդախոր, շատ խորունկ
Անձաւ, (մաղարա)
Նուրբ, թարակ
Կապելայ, գինեպուն
Հապշտապ, (վախին) ոճելի
Մաղապուր զերծանիլ, հպիս- [ղտիլ
Սաղար, ջրաւոր
Արկածք, գլխու- եկած վտանգ
Ազն, ինք, ազգ
Աւագանի, պերուրեան մը ղեծերը

Ի պարտութիւն մատնեալ Մրկանց 'ի տալ ճակատ ընդ Աքսից,
(Որոց վէպք 'ի կապելայս Նրկարին),
Մինչ դառնային 'ի փախուստ,
Հազիւ անկեալ 'ի նուրբ ծակի հապշտապ,
Զերծան ուրեմն 'ի մահուանէ մաղապուր։
Բայց սաղարք նոցին եղջերս 'ի գլուխ իւրեանց բերելով,
Նշանաւորս 'ի ճակատուն երեւել
Զի զհետ իւրեանց այլ զօրականքն գայցէ,
Կառեան 'ի դրունս անդ և դերի 'ի թշնամեաց վարեցան։
Զորրս զենեալ յաղթականին, սովեալ ժանեօք առ ընկլոյզ
Ի լայնատարր որովայնին յանդնդախորն 'ի յանձաւ։
Ցորժամ արկածք չարեաց զաղինրս շուրջ պատեալ պաշարեն,
Վրանգի աւագանին, իսկ խաժամուժն գիւրաւ
Պատրսպարեալ գտանէ անձին ապաստան։

45

ԵՐԵՔԻՆ ԿԱՐՄՐԱԽԱՑՏ ՁԿՈՒՆՔ

Բարեբաստ, երջանիկ
Խաղխամ, (քարմաքլեք)
Լայնածաւալ, խիստ լայն
Ծուփք, (ջրոյն) երեսը
Մկանունք (ջուրց), (ջրերուն) ե- [բեսը
Առ ինչ, ի՞նչս- համար
Ճախր առնուլ 'ի ճեմ, թռչելս- ա- [ռան ընելիս, ցատկիլ
Խայտալ, ցատկիլ (ուրախութենեն)

Առն միոջ էին երրեակ ձկունք ոսկեփայլք՝ զորս եղեալ յականակիտ ալիս լճակի, արկանէր նոցա յաճախ փչրանս հացի՝ ասելով։ «Ձկունք մանրիկք, եթէ կամիք լինել բարեբաստք, մի անցանիցէք երբէք ըստ խաղխամդ այդ՝ երթալ 'ի լայնածաւալ լիճ անդր՝ որ առընթեր կայ, և մի լողայցէք ընդ մկանունս ջուրց յորում ժամու չեղէց ես առ ձեզք»։

Ի միում աւուրց ասեն ցմիմեանս լճաբնակքն. «Ահա արդարեւ այր խստասիրտ, որ 'ի տանջանս մեր դնէ զհաճոյս իւր. առ ինչ ոչ 'ի վեր ելցուք երբեմն 'ի ծուփս անդ ալեաց, և զինչ վտանգ իցէ մեզ եթէ գնասցուք 'ի լիճ անդր»։

Ասէ մի 'ի նոցանէ. «Երթայք անդր ճախր առնուլ 'ի ճեմ»։ «Եւ ես, ասէ միւսն, զբօսայց սակաւիկ ինչ յարեւու»։ Սակայն երրորդն ասէր ընդ միոս իւր.« Այրս այս սիրէ զմեզ, զի յոյժ ցանկալի է նմա վայելել 'ի տեսիլ մեր, և ջամբել մեզ փչրանս հացի։ Անշուշտ իրաւունք են նմա արգելլոյ մեզ զայս, և ես թէպէտեւ անգէտ պատճառացն, այլ սակայն հպատակ եղէց»։

Եկաց մնաց նա 'ի խորս անդ ջուրցն, թէպէտեւ խաղ առնէին զնովաւ եղբարքն իւր և ծիծաղէին զանմեղութեամբ նորա։ Այլ զինչ դէպ եղեւ։

Որ չոգաւն 'ի լիճ անդր մեծատարած, եկուլ զնա գայ-

լաճուկն մի, և անդղ 'ի վերայ հասեալ խայտացելումն ընդ երեսս ջուրց՝ յափշտակեաց զնա յօդս 'ի վեր և ճարակեցաւ։

Մի և եթ ոք զերծ եկաց յաղետից անտի. այս այն էր՝ որ իմաստուն գտաւ և հնազանդ։

46

ԱՂՈՒԷՍ ԵՒ ՆՈԽԱԶ

Հնարիլ, ջանալ
Խուսափել, փախչել
Ցանգէաս, չէիցուսլով
Ոլորտ, բոլորուած, կողմերն
Նոխազ, արու այծ
Ծարաւահիւծ, ծարաւէն մաշած՝ հա-
Ցորդառատ, շատ առատ
Դաւանս նիւթել, խոքէուռնէն ը-
Ճահիճ, (պուռուգ) [նել՝ խորհիլ
Ալեւոր, ճերմակ մազեր ունեցող (ծե-
Ի վեր վազել, վեր ցատկել [ր-ունէ]
Շրջափակ, ջրա կողմը քոց

Այր խորամանկ եթէ 'ի վտանգ անկանի
Վնասուք այլոց հնարի անտի խուսափել։
Աղուիսու անկեալ յանգէաս 'ի ջրհոր,
Մինչդեռ փակեալ կայր շուրջ 'ի բարձր ոլորտից,
Դիմեալ Նոխազ ծարաւահիւծ 'ի նոյն վայր,
Եհարց թէ քաղցր էր ջուրն և էր յորդառատ։
Իսկ նա դաւանս նիւթելով՝ «Էջ այսր, ասէ, բարեկամ,
Այնքան է ջրոյս քաղցրութիւն, զի ոչ յագիմ ըմպելով»։
Եւ իբրեւ էջ Ալեւորն,
Աղուէսն ընդոստ ընդ բարձր եղջերսն 'ի վեր վազեաց 'ի դըբոյն,
Եւ ըզնոխազն ելթող խրբեալ 'ի շրջափակ ճահճի անդ։

47

ՇԱԳԱՆԱԿՔ

Որկրամոլ, շատակեր
Թխաթոյր, գոյնը ելուկ (եսմեր)
Երկբայել, տարակուսիլ
Առնուլ գնոց, սատկով առնուլ
Նա աւանիկ, նա մանաւանդ
Բռնալիր, ափը լցուն
Հրանուտ, կրակ տարոյց
Գազախ, մոխիր
Շչէլ, սուլել
Արագ արագ, շուտ շուտ
Վերառաքել, վեր հանել
Գողանք, գողցուած բան
Ազգի ազգի, տեսակ տեսակ

Մատթէոս էր մանուկ ոմն յոյժ որկրամոլ։ 'Ի միում յաւուրց ետես 'ի վաճառականոյն ուրեք շագանակս գեղեցիկս, և զի չէր երբէք նորա ճաշակեալ անտի, եհարց ցվաճառող կինն՝ եթէ լաւագոյնք ինչ արդեօք էին պտուղքն այնոքիկ թխաթոյրք։

Պատասխանի ետ կինն և ասէ. «Զիք ընդ այդ երկբայել. գնոց առ 'ի սմանէ, տէր իմ պատանեկիկ. և տեսցես քանի՛ն անուշահամք են պտուղքս, նա աւանիկ յորժամ եփեալ լիցին ընդ ջերմաջերմ մոխրով»։

Այլ Մատթէի զամենայն զարծաթ իւր սպառեալ վասն աղգի աղգի մրգաց, մնայր դարձուցանելոյ վաճառողին զթիկունքս, և յայնժամ ձգեալ զձեռն իւր 'ի կողով անդր շագանակացն՝ էառ բռնալիր և խոյս ետ անդէն։

Ապա եկեալ 'ի տուն՝ գաղտագողի էջ 'ի խոհանոցն, և ոչ զոք գտեալ անդ՝ անցեալ եկաց առ կրակարանին, ետ ըզշագանակսն ընդ հրանուտ գազախաւն, և իբրեւ 'ի ջերմութենէ անտի սկսան շչել, նորա զուարճացեալ 'ի ձայնէ նոցին, և վասն արագ արագ եւս խորովելոյ զայնոսիկ, ծածկեաց ընդ բոցավառ ածխովք, և փչէր ուժգին։ Ցանկարծ մի 'ի շագանակաց անտի պայթուցեալ մոխիրս և ածուխս վերառաքեաց ընդ երեսս խօթամիտ մանկանն, որ մեծագոչ աղաղա-

կաւ ընթանայր վեր 'ի վայր ընդ տունն բոլոր, որպէս թէ զլոյս աչացն կորուսեալ։ Ի ճայթմանէ անտի և 'ի գոչիւն աղաղակի մանկանն, ծնողք նորա և սպասաւորք որ 'ի տանն՝ զահի հարեալ ընթացան։ Յայնժամ յայտնեցան դողոնք նորա, որովք յանցապարտ զանձն կացուցեալ էր, և շատ իսկ կրեաց տառապանս մինչեւ յաչացն բժշկել, և խելամուտ եղեւ զի որկրամոլութիւն թերութիւն է անարդ, որ և ըստմարդիկ առաջնորդեալ կարէ ածել 'ի դողոնս։

48

ԱՒԱԶԱԿ ԵՒ ՔԱՀԱՆԱՅ

Հուժկու, ուժեղ	Զհետ ձգել, եռնէն փաղել
Արի, քաջ	Ուժգնապիրկ, ուժգին կապկպած
Կորզել, հանել, յափշտակել	Սուսեր, սուր

Բարիս յայլոց յանիրաւի պահանջէ այր չարագործ։
Յաւաղակէ յանկարծ երբեմն ըմբռնեալ
Քահանայ ոմն, հուժկու բազկաւ և արի,
Կորզեաց ըզսուր 'ի ձեռանէ ոսոխին.
Եւ զնա ըզհետ առեալ ձգէր ուժգնապիրկ։
Աղաչաւոր յայնժամ դողն արկ զայս աղերս.
«Խնայեա՛ դու յիս որ հանապազ 'ի բեմին
"Խաղաղութիւն ամենեցուն,, քարոզես»։
Ում քահանայն՝ «խաղաղութիւն արդարութեամբ յայնոքէ»
Ասաց և զնա սուսերքն հանդերձ ած աւանդեաց առենի։

49

ԱՌԻԻԾ ԵՒ ՄՈՒԿՆ

Ողջոյն, ամբողջ	Մանուածապատ, ոլորած՝ պարարած
Թաւալգլոր անկանել, գլորվելեցնել	Պրծել, խուսափել
Աղերսական, աղաչող	Ծայրասուր, ծայրը սուր
Երթ յեռս իմ, կոչուի անդին	Եղծանիլ, սրրուել (շինելը)
Խրոխտապանծ, գոռոզամիտ	Ապրիլ, աղատել
Վարար, որոգայթ (գոռողք) [պարծող	Բանս 'ի մէջ արկանել, խօսք քա-
Դէմ դնել, երդել	Նորանչան, զարմանալի [նել՝ ընել

Զօրն ողջոյն պարտասեալ յորսոյ՝ ննջէր Առիւծ յայրի ուրեք շուրջ զորով զբօսնոյր ամբոխ բազմութեան Մկանց։ Մի 'ի նոցանէ 'ի սողոսկել ընդ ժայռս 'ի վեր՝ թաւալագլոր անկաւ 'ի վերայ Առիւծու՝ այր ընդոստ 'ի քնոյ լեալ՝ կալաւ ըզխօթամիտն հզօր ճիրանաւն իւրով։ Աղաչէր զնա Մուկն աղերսական բարբառով և ասէ.« Ցիս, ո՛ Առիւծ, յակամայից մեղայ քեզ, զի ոչ կարացեալ կալ յոտին սահեալ անկայ 'ի 'ի վերայ քո։ Օրհաս մահուս ոչ յիմիք լիցի քեզ պիտանացու. արդ չնորհեա ինձ զկեանս իմ, և ծանիցես զիս արդեօք երախտապարտ քեզ մինչ 'ի սպառ»։

«Ե՛րթ յեռս իմ» գոչեաց Առիւծն խրոխտապանծ, 'ի վեր առեալ զճիրան իւր, և Մուկն ոչ մնալով պատասխանուոյ՝ խոյս ետ արագընթաց։

Իսկ Արքայն անասնոց 'ի մտանելն անդրէն 'ի քուն, ոչ դադարէր 'ի մրմռելոյ, «Թուի ինձ, ասէր, զի զերախտագիտութենէ բանս արկ նա 'ի մէջ, նորանչան իմն է գիտել թէ զիարդ կամ ի՞ւ իւիք մարթ լիցէ ինձ դոլ երախտապարտ Մըկան»։ Յետ սուղ ժամանակաց մինչդեռ ի խնդիր կաղնոյ շրջէր Մուկն ընդ անտառս՝ լուաւ մռնչիւն իմն յուսահատ, և ասէր՝ դէմ եդեալ յայն կողմն. « Ահա առիւծ մի անկեալ

'ի վանդ »։ Ապաքէն եռեռ յայնժամ զԱռիւծն՝ որ խնայեաց երբեմն 'ի կեանս իւր ըմբռնեալ յորոգայթի, զոր ոմն յորսորդաց եդեալ էր յորս էրէոց։ Լարք նորա ճարտարօրէն հիւսեալք մանուածապատ պրկեալ կային շուրջ զթաթիւք Առիւծուն, ցորչափ դուն դործէր նա պրծել զանձն 'ի վտանդէն. և ոչինչ օգնէին նմա ոչ ճիրանք նորա ահարկուք և ոչ ժանիք ծայրասուրք։

Յայնժամ ասէ Մուկն.« Կաց մնա, սիրելեալդ իմ, թերեւս եղէց քեզ պիտանի»։ Զայս ասացեալ սկսաւ կրծել ըզթելս վարմիցս, որ մի ըստ միոջէ քակեալ և եղծեալ՝ ելս փախստեան եռուն Առիւծուն։ Եւ այսպէս ազատեցաւ նա 'ի ձեռն Մկանն։

Տես քանիցն ճշմարիտ է զի ամենայն ոք կարօտ դտանի փոքրագունի ումեք քան զինքն, զի ամենայն դործք բարիք զարժանաւորն ընդունին զվարձ։

50

ԱՐՋ ԵՒ ՄՐՋԻՒՆ

Խիթալ, վախնալ	Դուռեխ, եղջերու (եղէգ ոտքը)
Նուաստ, խոնարհ	Բուռեխ, (եռոտն ոտքը)
Հնարիմաց, հնարք գիտող	Պիծակ, (ոտն ոտքը)
Ստորերկրեայ, գետնի տակ եղող	Տիզ, (կէնէ)
Տնտեսութիւն, տան կառավարութիւն	Մժիւռ, (ութերէ ութնէ)
Համազգի, նոյն ազգէն եղող	Բրէտ, պիծակ
	Կարեկից, գթոտող

Հարկանել, խայթել, կծել

Որչափ հրզօր ոք և լցէ, պարտի խիթալ 'ի նուաստից,
Զի հնարիմաց ճարտարութիւն յաղթէ յաճախ զօրութեան։
Ըզբոյն Մրջեան զբատորերկրեայ փորեաց Արջ
Եւ զնախահոգ տընտեսութեան նորա եկեր ըզվաստակ,
Յայնժամ երթեալ միաբանէ նա ընդ իւր

Գունդ համազգեաց, դուռեխ, և պիծակ,
Տիզ և մրժիւռ և բրէտ և այլ նմանիս,
Որ կարեկիցք նրմին՝ դիմեալ հարկանեն
Զաչս, ըզբընդունս և ըզլսելիս դազանին.
Եւ առ ցաւոցն յորժամ բացեալ նորա զբերան իւր դոչէր,
Նոքա 'ի փոր նորին մրտեալ զաղիս նորա խոցոտեն։

51

ԿԱՂԻՆ

Անյողդողդ, հաստատամիտ	Սայրասուր, բերանը սուր
Արդարակորով, շատ շիտակ մարդ	Բուռն հարկանել, բռնել
Խիթալի, կուկածելի	Մնարք, գլխոյն վերերդեն
Որեար (յոգ.), մարդէկ	Շեշտ, շիտակ (ընելը)
Ապարանք, պալատ	Զէնընկէց լինել, զենուը ձգել
Յելուզակ, ատելի	Կաշկանդել, կապել
Յարդիւնս ածել, յաւել բերել՝ [կատարել	Վասնէր (գոյ.), պատճառ
	Խեճեալ, կեղէ

Ծերունի կոմն Հենրիկոս էր այր անյողդողդ և արդարակորով։ Որչափ սիրելի էր նա բարեաց՝ այնքան ատելի խակ էր և խիթալի չարամիտ որերոյ։ Ստահակք յոգունք՝ որ 'ի դիպահոլ կալեալ էին վասն դժնէից գործոց լինչ իւրեանց, միաբանեցին ընդ միմեանս, և վարձս խոստացան յինքեանց զի սպանցէ զնա ի վաղիւ անդր ի գիշերի։

Ի նմին աւուր եղբօրորդիք կոմսոյն յայց եկին առ նա։ Հաճ և գոհ ընդ տեսիլ սիրալիր մանկանն, պաշտեաց անդէն նոցա՝ և տանձ և խնձոր և ողկոյզս խաղողոյ և կաղինս և միրգս աղգի աղգի։ Իբրեւ մեկնեցան նոքա, և ինքն չոքաւ 'ի քուն մտանել՝ յանձն եղեալ 'ի պաշտպանութիւն Տեառն և ննջեաց անխռով։

Ի մէջ գիշերի՝ մարդասպանն որ դաղտադողի մտեալ էր յապարանսն, եկն ի սենեակ անդր և առաջնորդեալ ի լոյս

ճրագի՝ մերձ մատեաւ յանկողին կոմսոյն, ունելով յաջում դաշոյն սայրասուր։

Այլ յեղակարծ լսելի եղեւ ճայթիւն մեծաձայն, և կոմսն ընդոստ 'ի քնոյ յարուցեալ ետես զչարագործն. բուռն եհար իսկոյն զհրացանէն, որ կախեալ կայր առ սնարիւք մահճին և իբրեւ պատրաստէր արձակել զայն շեշտ 'ի հարուած, յելուզակն՝ զդողանի հարեալ և զէնընկէց եղեալ՝ խնդրէր 'ի նմանէ շնորհել զկեանսն։

Յայնժամ կոմսոյն կոչեալ զսպասաւորսն 'ի ձայն զանգակին, դիմեցին նոքա 'ի ներքս և յարձակեալ յայրն չարագործն՝ կաշկանդեալ կապեցին զնա պնդութեամբ։ Կամեցան ապա գիտել զվասնէրն աղմկին, որ զարթոյցն 'ի քնոյ զՀենրիկոս, և տեսին զի մի 'ի մանկանցն անզգոյշ արկեալ էր ի վերայ տախտակամածին խեճեալ կաղնոյ զոր աւազակին ջաղխեալ էր ընդ ոտիւք իւրովք 'ի դնալն։ «Բարերար տէր, կոչեաց յայնժամ ծերունին, վերնախնամ տեսչութեամբ քով կեղեւ ինչ կաղնոյ փրկեաց զիս 'ի մահուանէ և զյանցաւորսն մատնեաց 'ի ձեռս արդարութեան»։

Այսպէս պատճառք դուշնաքեայք կարեն երբեմն իրս մեծամեծս յարդիւնս ածել։

52

ԳԱՅԼ ԵՒ ԱՆԴԵԱՑ

Զառամեալ, ծերացած
Ապաշաւեալ, ղջալ
Պահ ունել, պահպանուիլ ընել
Անդեայ, եղ՝ կով
Կարկել, պապանձել
Ընդ հուպ, էջ օրեն
Հէն, սաղարթ
Նախճիր, արիւնհեղութիւն

Զի սովորոյթ հնացեալ փոխի 'ի բնութիւն,
Ուստուցէ զայն առաջիկայս քեզ առակ։

Գայլ զառամեալ չոգաւ առ հօտն ասելով,
«Ապաշաւեմ, տըրտմեցուցի ըզքեզ շատ,
Աւել 'ի տան ձերում թողէք ածել ինձ,
Պահ մանկըտաւոյդ կալայց յայլոց 'ի գայլոց։»
Նոքա 'ի գութ շարժեալ ընդ այն սաստեն շանց,
Կարկել մի՛ եւս ծերունւոյն մեղանչել։
Ընդ հուպ 'ի հէնն զըզլխացեալ զարթեաւ քաղց,
Եւ 'ի սովոր նախճիրս մինչ այն ինչ ըզժանիս արկանէր,
Հասեալ շընեարն ըզնա հազիւ հալածեցին խածատմամբ։

53

ՓԻՃԻՆ ԼԱՑՆԱՆԻՍ

Գամագիւտ լինել, ուղղածը սուաջ
Ունել առ իւր, տուվը պահել [պանել
Ականակապ, ծանրաբեռն տարբերով
Ժխտել, մերժել [ղարդարուած
Զորմէ բանք լինին, որոն վրայ կը
Եղուկ, աւա՜ղ [խօսուի
Առ 'ի հաւաստիս բանիցդ, խօսելդ
[հաստատելու համար
Խելայեղիլ, խելքը փոխուիլ
Տալ հրաժեշտ ողջունի, «Ճանաչ
Անկանիլ, անցնիլ [քարեւոր ընել
Սուղ ինչ ասա, էջ մը խօսէ
Ի պատճառս կարճմտութեան ան-
[համբերութիւնն պատճառելովն կեղ-
[ծելով
Ցամել 'ի գալ, քալը սուղանալ

Երիտասարդք երկու Պետրոս և Վահան անուն՝ ի միում աւուրց երեւեցան յատեան դատաստանի։ Խօսել կալաւ առաջինն և ասէ. «Անկան ամք երեք յորմէհետէ ուղեւորեալ եղէ ի տար աշխարհ, և զի համարէի զսա իբրեւ զմի ի լաւագունից բարեկամաց իմոց, ետու սմա ունել առ իւր մատանի մի ականակապ, այլ արդ ժխտէ տալ զաւանդն իմ»։

Իսկ Վահան ձեռն առ սրտիւն եդեալ՝ պատասխանի ետ և ասէ. «Երդնում ի պատիւ իմ, զի անծանօթ է ինձ ամենեւին մատանիդ՝ զորմէ բանքն են, թուի խելայեղեալ բարեկամ իմ վաղեմի»։

Յայնժամ ասէ Դատաւորն. «Պետրէ, և իցէ՞ քո վկայ ոք առ ի հաւատիս բանիցդ»։ Պատասխանի ետ և ասէ Պետրոս. «Եղե՛ւկ, ի պահուն յորում յանձն արարի նմա զմատանին, չգոյր այլ ոք վկայ բայց փիճին լայնատարած՝ առ որով հրաժեշտ ողջունի տուաք միմեանց»։

Կրկեալ անդրէն Վահանայ ասէ. «Կազմ և պատրաստ կամ յերդնուլ, զի ոչ իսկ ճանաչեմ զծառն զայն՝ որպէս ըզմատանին»։

Ի վերայ էած Դատաւորն և ասէ. «Երթիջիր, Պետրէ, հատանել ոստ ի փիճուոյդ, և բեր զայն առ իս. իսկ դու, Վահան, դարձի բարեկամիդ Մնասցեսն ասա»։

Սուղ ինչ ապա յետ մեկնելոյ պատանւոյ, ի պատճառս կարճմտութեան ասէ Դատաւորն ցՎահան. «Զկարեմ ի միտ առնուլ թէ ընդէ՞ր Պետրոս յամէ ի դալ, բայց զպատուհանդ և հայեաց, ո՞չ դեռ ևս երեւի ոք»։

Պատասխանի ետ Վահան և ասէ. «Բայց, Տէր դատաւոր, չէ հնար զի դարձցի այսր ի ժամուս, քանզի ծառն հարուստ միով փարատաւ հեռի է ասի»։

Յայնժամ դոչեաց Դատաւորն. «Ստախօս ժպիրհ, երդմամբ ուրեմն դամադիւտ լինէիր հաստատել, զի բնաւին անծանօթ էր քեզ ծառն այն։ Դիտես ապա զմատանին որպէս և զփիճին։ Դարձո՛ վաղ զաւանդն առ ստացիչն իւր, և դու 'ի պատուհաս նենդութեան քո արկցիս 'ի բանտ»։

54

ՎԱՌԵԱԿ ԱՌ ՄԱՐԴԱՐԻՏՆ

Բաղում այն է զի, շատ անգամ	Վիպել, պատմել
Տարփաւոր, սէրոց	Հատու լինել, հատկցոց ընտ

Ի խընդիր բերոյ Վառեակ 'ի յաղբեւս,
Ցանկարծ գըտեալ մարգարիտ,
«Ո՛վ մեծդ, ասէ, և պատուական, անկեալ յանարդ 'ի տեղւոջ.
Թէ ոք յարդի քում տարփաւոր քեզ աստանօր հանդիպէր,
Յառաջին պայծառութիւնդ այնուհետեւ դառնայիր.
Իսկ իմ գտանել ընդքեզ որ ընդրուտ յոյժ առաւել մեծարեմ,
Ոչ քեզ օգնէ ամենեւին և ոչ ինձ»։

Զայս այնոցիկ վիպեմ որ չեն հասու, իմոցս իմաստից։

55

ԱՅԾԱՐԱԾՆ ՊԱՐԿԵՇՏԱԿՐՕՆ

Պարկեշտակրօն, բարի վարք ունեցող	Պնդել, կարծրացնել
Այծերամակ, այծերու խոմբ	Պաղեալ, սառած
Խոնարհել աւուր, երեկոյ ընտ	Զառադէմ, խոժոռ՝ դէմ երեսով
Խուն ինչ, տէր մը	Գեռ, դեռ [բարձ պեռնել
Հայթայթել, ճարել	Գործակից լինել, մեկու մը հետ
Բոկանի, բողկ	Զերծ կալ, ազատ մնալ
Վայրավատին, ցերուցան	Շաղախել, աղտոտել
Խոնարհիլ 'ի վերջ կոյս, վերջանալ	Արարք, գործ

Աղքատն Արամայիս արածէր զայծերամակ իւր յայգուէ մինչեւ 'ի խոնարհել աւուրն։ Խուն ինչ շահ էր նմա 'ի վաստակոց անտի իւրոց, զի չկարէր իսկ հայթայթել զոյգս կօշկաց առ 'ի պատսպարել զոտս իւր բոկանիս ընդդէմ ծայրասուր ժայռից ուր գնայր 'ի խնդիր վայրավատին այծուցն, կամ ընդդէմ փշոց մացառաց՝ ընդ որս հարկ էր նմա անցանել։ Ի վերջկոյս խոնարհել աշնայնոյ, յորում ժամանակի սառամանիք պնդէին զերկիր, առաւել եւս կրէր տառապանս։

Ի միում աւուրց մինչդեռ մանկիկն խաշնարած արտաս-

ուալից աչօք կծկեալ կայր ուրեք՝ առ 'ի ջեռուցանել զոտս իւր պաղեալս, այր ոմն ձառադէմ, զոր ճանաչէր նա դատապարտեալ յաճախ վասն դողութեանց իւրոց և եղերանց, մատեաւ առ նա ասելով. «Սիրեցեա՛լդ իմ, եկ մտանել ընդ ինեւ 'ի ծառայութիւն, զի քան զքոյդ շահաւէտ է արուեստ իմ, գնեցից քեզ կօշիկս և հանդերձանի. և յայնժամ ոչ լիցին քեզ պէտք վաստակոց և ոչ եւս թաւալեսցիս ընդ դեռ և ընդ տիղմ» ։ Պատասխանի ետ մանուկն և ասէ. «Ո՛չ այդպէս, նախամեծար համարիմ գնալ հետիոտս և կալ մընալ պարկեշտակրօն քան շահել արծաթ քաղում՝ գործակից քեզ եղեալ։ Դիտես իսկ ապաքէն 'ի փորձոյ զի չէ մարթ ու

Ի զայրոյթ գրգռեալ ընդ այն Միհրանայ՝ ուժգին առնու խօսել «Ե՛ս դու ուրեմն մանուկ խօթամիտ» «Մանուկ խօթամիտ» կրկնեաց արձագանգն 'ի խորոց անտառակին։ Եւս քան զեւս բրդեալ 'ի բարկութիւն կրկնէր և երեքկնէր Միհրան զլուտանսն՝ զորս արձագանգ հաւատարիմ հասոյց յունկն իւր անդէն։

Զայրագին ապա մոլեալ ընդ անտառն բոլոր առ 'ի գիւտ մանկանն՝ զոր համարէր մացառաղօղ թագուցեալ անդ, կամէր խնդրել զվրէժ իւր 'ի նմանէ, այլ, որպէս աներկեւան իսկ է, ոչ զոք եգիտ անդ։

Յետ վայրապար խոյզ և խնդիր առնելոյ, դարձաւ 'ի տուն և պատմեաց մօր իւրում, թէ ստահակ ոմն չար թագուցեալ յանտառին թշնամանեալ էր զնա։ Պատասխանի ետ մայրն և ասէ. «Որդեակ իմ, զանձնէ և եթ լինիս ամբաստան, քանզի զքո բանս միայն լուեալ ես։ Որպէս տեսանես յաճախ ըզպատկեր քո յալիս, այնպէս և արդ զձայն բարբառոյդ լուեալ է քո։ Եթէ բանս ախորժելիս ասացեալ էիր, ոչ թշնամանօք առնուիր պատասխանի»։

Եթէ լիցուք անողոք և տմարդիք առ նմանիս մեր, չընմանամք 'ի նոցանէ լաւագունի իմիք ակնկալութեան։

58

ՍՈՒՏ ՎԿԱՑ ԵՒ ՆԱՍՐԷՏՏԻՆ

Օրէն է, օրէն+ է, կը վայլէ
Ներհակ, հակառակ (ընբ.)
Գաւակ, եղեկ կողմ (յիսոյն, էլսոյն)
Թեկն (յդ.) թիկունք, կռնակ
Խնդրել 'ի փոխ, փոխ առնել
Ստանալ, առնուլ, առնիլ
Շուրջ ածել, շրջ կողմ պտըտցնել
Ծանակել, խոշտ ընել
Անկանել 'ի նոյն ոճիր, նոյն յանցանք [ցանցին մեջ ինկնալ
Շրուշակ, ուռնչ
Անուղղայ, ուղղամիտն ընկնող
Ապիրատ, չար, անիրաւ

Ախորժելի է իրատ ընդ ծաղրը խառնեալ։
Սուտ զոք վրկայ դատապարտեալ ատենի,
Ըստ սահմանեալ պատժոց յաշխարհն Արեւելից,
Որպէս օրէն է անդ ներհակ հեծուցանել ըզնա յեշ,
Դէմք 'ի գաւակ, թեկն 'ի շրուշակ, և շուրջ ածել 'ի ծանակ,
Խընդրէր ատեանն ըզծերունւոյն գրաստ 'ի փոխ։
Նա զյաւանակն ետ միանգամ աննախանձ։
Ապա 'ի նոյն անկեալ ոճիր անուղղայն,
Դարձեալ զիշակ իւր մատոյց Ծերն աղաչեալ։
Իսկ 'ի խընդրել զայն ատենի միւսանգամ,
Գնաց Նասրէտտին առ ապիրատն և ասէ.
«Կամ դադարեա յոճրէդ և կամ ստացիր քեզ էշ, ժանտ դու այր»

59

ՍԷՐ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ

Դարձ առնել, դառնալ
Լոկ, սոկ, պարզ (սալն)
Մահապարտ, դառնալս պարտաւոր
Պարսաւել, վար ընդունել
Աւաղել, ողբալ
Տալ զանձն 'ի վերայ կամ փոխանակ (ուրուք) (մեկու մը) համար կամ գլուխ յօժարութեամբ մեռնիլ
Ազդ առնել, իմացնել
Սլանալ, թռչիլ, վազել
Շողալ, փայլիլ, վառիլ
Գրկախառն, ղիրաբ գրկած
Արտասուակցորդ, մեկտեղ լացող
Ցարտասուս հարկանել, լալ
Վազել, յարձակիլ
Ժամանել, հասնիլ
Ամբոխ, խրբանցուտ
Հաղորդ լինել, մասնակցիլ

Իբրեւ Դամոն և Փինտիաս բարեկամք միմեանց դարձ առնէին 'ի Սիրակուսա, դէպ եղեւ Դիոնիսեայ բռնաւորի ամբաստանութեամբ լոկով դատապարտել զՓինտիաս 'ի մահ։ Իսկ մահապարտն խնդրեաց պարապ, մինչեւ երթեալ 'ի քա-

զաք մի որ մերձ էր անդր՝ հրաման տացէ վասն իրաց իւրոց կարեւորաց. և խոստացեալ դառնալ ըստ ժամադրութեանն, մեկնեցաւ՝ թողեալ երաշխաւոր իւր զԴամոն 'ի վտանգ մահու։

Երկարաձգեցան իրք Փինտիասայ, և ժամանեաց օրհաս սպանութեանն. ամբոխն խռնեալ կէսք պարսաւէին զԴամոն, և կէսք աւաղէին զնա. իսկ նա խաղաղութեամբ երթայր 'ի մահ, վստահ 'ի դարձ բարեկամին իւրոյ, և յօժարագոյն եւս 'ի տալ զանձն փոխանակ նորա։

Եւ իբրեւ եկն եհաս ժամն դառնութեան, ահա ամբոխ աղաղակի աղդ առնէր զգալուստ Փինտիասայ։ Դիմեաց սըլացաւ նա 'ի տեղի պատուհասին, մինչ շողայր սուսերը զգըլխով բարեկամին, և գրկախառն արտասուակցորդք վիճէին ընդ միմեանս, յափշտակելով յիրերաց զբախտ մեռանելոյ ընդ սիրելւոյն։ Ընդ որ տեսողացն ամենեցուն յարտասուս հարեալ, և նոյն ինքն բռնաւորն վաղեալ յաթոռոյն՝ խընդրեաց չքնաղ բարեկամութեանն նոցա լինել հաղորդ։

Տեսանէս, որդեակ, ո՞րչափ լինչ կարէ բարեկամութիւն, մինչեւ առ հասարակ զամենեսին բռնադատել 'ի սէր և 'ի զարմանս։

60

ԱՍՏԵՂՔ ԵՒ ԼՈՒՍԻՆ

Առնել տիւ, ցորեկ ընել
Գէթ, գոնէ
Հաւանիլ, համոզուիլ
Կաճառ, ծողվ
Ի մարտ խիզախել, կռուի ելնել
Երկնախուսմբ, երկնային ոգի խմբուած
Աղօտանալ, լոյսը նուազիլ
Զի՞նչ լիցի մեզ, ի՞նչ պիտի ըլլան
Արփենի, արև
Գալ 'ի փորձ, փորձուիլ

Համախըմբեալ երբեմն յերկինս Աստեղաց՝
«Ցոգունք գոլով մեր, ասեն,
Ընդէր հանգոյն Արեգական և լուսնի
Ոչ առնեմք տիւ, և ոչ իսկ գէթ՝ լուսաւորեմք ըզգիշեր»։

«Զի՞ ոչ, ասէ ոմն 'ի ծերոց, 'ի միասին երեւիմք»։
Հաւանեցաւ ընդ այն կաճառն երկնախուսմբ,
Ա՛յլ 'ի ծագել յայնժամ Լուսնի՝ ըզպարտութիւն յանձն առեալ,
«Եթէ այսպէս, ասեն, բընաւքս աղօտացաք 'ի սմանէ,
Զի՞նչ լիցի մեզ 'ի ծագել լուսապայծառ Արփենւոյն»։
Խրատէ առակս՝ ընդ տկարի գալ 'ի փորձ,
Մինչչեւ 'ի մարտ ընդ հզօրի խիզախեալ։

61

ԵՂՋԵՐՈՒ

Հնար լինել, կարելի ըլլալ
Փոյթ, ջանք, հոգ
Հոգ խնամոց ունել, խնամք տանիլ
Թեւակոխել, հատնել, յկոխել
Հետավարել, հալածել
Վարել (զգործ), կատարել (գործը)
Շտապել, խիստ աճապարել
Հեծեծանք, խղդուկ հառաչանք
Ի վրէպ անկանիլ, վրիպիլ ծուռ [երթալ
Հեղուլ, թափել
Հեղձնուլ մղձկիլ, խեղդուիլ՝ մարիլ
Ի գուռս ելանել, ձնկան վրայ գալ
Մահացեալ, մեռած
Անպարտակիր, որ պարտական չէ բան
Նուազ, անգամ [տալիս
Ոճիր եղեռն, չար գործ յանցանք

Մանուկ դեռ եւս էր Տրդատ՝ յորուսմ ժամանակի հայր նորա՝ որսորդ ալողակ՝ սպանաւ յաւազակէ ումեմնէ՝ զորոյ չեղեւ հնար գտանել ուրեք զհետս քայլիցն։ Մայր մանկանն յաւելեալ 'ի փոյթ և 'ի վաստակս՝ հոգ խնամոյ կալաւ զդաստիարակութենէ որդւոյն, մինչեւ թեւակոխեալ 'ի տիս պատանեկան՝ եմուտ նա յաշակերտութիւն առ ումեմն 'ի վաղեմի բարեկամաց հանգուցելոյն։ Ի սուղ ժամանակի զարդացաւ մանուկն 'ի գիտութիւն պաշտամանն, և կամէր վարել ըզգործ հայրենի արուեստին։

Ի միում աւուրց հետավարէր զեղջերու մի չքնաղագեղ, և էր ընդ նմա բազմութիւն որսորդաց յոյժ. մինչդեռ 'ի փախուստ շտապէր կենդանին անցեալ առընթեր նոցա, հուր

'ի հրաշէն իւր արար նա, այլ հարուածն անկաւ 'ի վրէպ։ Յայնժամ լսելի եղեւ 'ի մացառուտ թփոյ ճիչ աղիողորմ՝ որ գոչէր. «Աստուած իմ, հարայ կարեվէր» ։ Տրդատ փութացաւ դիմեաց 'ի կողմն այն՝ ուստի գայր ձայն հեծեծանացն, և ետես անդ ծերունի զոմն շաղախեալ յարիւն, որ հեղձնոյր մղձկէր, յօրհաս վախճանին հասեալ։

Ընթացան որսորդքն 'ի ձայն աղաղակին, և ժողովեցան շուրջ զնովաւ՝ որ մերձ էր 'ի մահ և Տրդատ 'ի դուճրս իջեալ, հեղոյր արտասուս առ յուսահատութեանն և պաղատէր առ ծերունին ներել նմա, յայտ արարեալ զի 'ի ձգել զհրաշէնն՝ չէր զնա տեսեալ։ Այլ վիրաւորեալն պատասխանի ետ նմա և ասէ. «Մի լիցի քեզ խնդրել յինէն թողութիւն, հասեալ է ժամ զի 'ի վերս հանիցս քեզ արդ դաղտնի ինչ ցարդ անծանօթ 'ի բնաւից։ Ես եմ հուշկահարն այն՝ որ սպան զՀայր քո։ Եւ արդարեւ աստ իսկ 'ի տեղւոջս անկաւ նա մահացեալ, և 'ի սմին տեղւոջ, որդեակդ անպարտակիր զոհին, պարտ էր քեզ յանգէտս խնդրել յինէն զվրէժ ոճիր եղերանս, որ զքեզ որբ 'ի հօրէ կացոյց»։ Ի նուաղել տակաւ ձայնի նորա, զայս 'ի յետին նուագ մրմնջէր. «Արդարադատ է Աստուած». և ապա փչէր զոգին։

Արդարութիւն Աստուծոյ թէպէտ յամրընթաց՝ այլ գիտէ միշտ հասանել զհետ մեղապարտին։ Եթէ կարի յոյժ երկայնամիտ գտանիցի Աստուած, 'ի հանդերձելումն ածցէ զմեօք պատուհաս։

62

ՆԱՍՐԷՏԻՆ ԵՒ ԶՕՇԱՔԱՂՆ

Յանօթ առնուլ, փոխ առնուլ գոր-
Զօշաքաղ, աֆահ [ծաքելու հմար
Յետ աւուրց ինչ, տանի մը օր եթէ
Ցնկնել, ծնիլ (անասնոց)
Զեղծանիլ, գեղ՝ ըրաչաբ գործել
Երկայնաւուրս մաղթել, «պաշտ-
Տենչ, փափաք [սաղ օրհնեն» ըսել
Հատուցանել զպարտ մահկանա-
[ցուի, ընչքան հանդիսաբ կատարել
Նշաւակել, խայտառակել

Նասրէտտինայ երբեմն յանօթ առեալ կաթսայ 'ի դրացւոյն Միւս այլ փոքրիկ ընդ անօթոյն ետ յետ աւուրց ինչ անդրէն։
Իբր այն թէ ձագ էր ըզբոցովքն ցընկնեալ,
Իբր այն թէ ոչ կամէր զայլոյ ինչ խորել։
Նա օգտակար պարզմտութեամբ դրացւոյն զեղծեալ, էառ զայն։

Աւուրք անցին, և միւսանգամ աղաչեալ,
Ետ խընդրագին, զի ծնանիցի միւս այլ թերեւոյս կորիւն,
Այլ նա դրացւոյն երկայնաւուրսս մաղթեաց,
Որպէս թէ զպարտ մահկանացուի էր հատուցեալ հէք սանին։
Եւ 'ի բառնալ նորին բողոք՝ թէ ինքսն սան մեռանէր։
Պատասխանի ետ խորագէտ Ծերունին.
«Եթէ ծնանի սան, և ընդէր չիցէ նմա մեռանել»։
Նշաւակեաց այսպէս նա զկոյր տենչ շահու։

63

ԳԱՅԼ ԵՒ ԳԱՌՆՈՒԿ

Դաղար, փարախ, աֆոռ (ոչխարաց)
Գամփռ, պահապան շուն
Մերձաբնակ, մօտը բնակող
Զբանիւք անկանել, խօսքի բառնալ
Դալար, կանաչ [ընել
Բուժել զքաղց, անօրուքիները ան-
Ժուժկալ, պահեցող [ընել
Հարկանել զսլաստուք, ծարաւը ան-
Կնճռի, (գարա աղուճ)
Սակաւապէտ կեալ, փոքր բանով
Շաղիղ, մը [ապրիլ
Զոյգ ընդ բանին, այս խօսքը ը-
Զգօն, խելք [ներսն հետ
Դէշ անկանիլ, մեռած որս ելնալ
Փաղաքուշ, անուշ խօսող
Ժանիք, ակռայ (գազանաց)

Ոչխարք 'ի դաղարս իւրեանց կային յապահովի, ննջէին գամփռունք և հովիւն ընդ հովանեաւ լայնատարած կնճռոյ երդակցէր սրնդաւ ընդ այլ մերձաբնակ հովիւս։ Եկն անդր Գայլ սովալլուկ անցեալ ընդ ցանկ շրջապատին առ 'ի դի-

տել զհօտս խաշանց։ Գառնուկ մի անփորձ՝ որոյ չէր ինչ տեսեալ, զբանիւք անկաւ ընդ նմա և ասէ ցորկրամոլն. «Զինչ 'ի խնդրել հասեալ կաս այսր»։ Պատասխանի ետ Գայլ և ասէ. «Խոտ ծաղկաւէտ և դալար։ Դիտես իսկ զի չիք առաւելքաղցը քան 'ի գեղածիծաղ և 'ի կանաչաւէտ մարգագետնի լինել ճարակաւոր առ 'ի բուժել զքաղց, և հարկանել զպատուք յականակիտ ալեաց վտակի. զերկոսին եւս գտի աստանօր, ի՞մ այլ խմիք պէտք են ինձ. սիրող եմ Իմաստասիրութեան՝ որ ուսուցանէ սակաւապէտ կեալ»։ Պատասխանի ետ Գառնուկն և ասէ. «Արդարեւ ո՞չ ճաշակես բնաւ ըզշաղիղ անասնոց և սակաւիկ մի խոտ ի՞ցէ՞ քեզ բաւական, եթէ այդ այդպէս է, եղբայրաբար վարեսցուք կենցաղ ճարակաւորք 'ի միասին»։ Եւ զոյդ ընդ բանին եթող Գառնուկն ըզփարախ իւր գնալ 'ի մարգագետին անդր՝ ուրանօր գէ՛շ անկաւ ժանեաց ժուժկալ իմաստասիրին։

Զգոյշ լերուք 'ի փաղաքուշ շողոմից այնոցիկ, որք առաքինիս գոլ պարծին. 'ի գործոց նոցա և ո՛չ 'ի բանից դատեսջիք զնոսա։

64

ԴԱՏԱԽԱԶՔ ԵՒ ԴԱՏԱՒՈՐ

Դատախազ, դատ քաշող
Իրաւախոհ լինել, համաձայնել
Ցոռի, գեղ
Խեփոր, (գապո-գ)
Տալ յաւանդ, առանդել
Միջուկ, ոգեղեր

Իրաւախոհ լինել յոռի պայմանաւ
Ընարելագոյն է քան վիճել յատենի։
Զրկնորսք երկու 'ի միասին կալան ըստուար մի ոսարէ.
Մին պահանջէր զայն, զի նախ իւր էր տեսեալ,

Միւսքն զի ինքքն փութացեալ կալեալ զայն։
Վէճն 'ի յատեան ածաւ, տրուեալ ժիժմակն յաւանդ դատողին։
Արդ երկուստեք մինչ վիճէին դատախազք,
Նա զպարարակ միջուկն եկեր ըզխեցւոյն,
Եւ զխեփորիցն ըզմին միում վրճռեալ ըզմիւսն ետ միւսում։

65

ԱՂՈՒԷՍՔ ԵՐԿՈՒ

Խեղդամահ առնել, խեղդել
Անցանել ընդ փորձ իրաց, գոր-
Մարի, հա- [յեր անցնել
Կոտորած, արիանհեղուրիւն
Ցառապայս, ապաքայլն համար
Անխայել, ինայել
Ոչ առցեն զկայ իրք 'ի բարւոջ {գործք ալէկ լաւ լաւ, վարանք կանգ
Քարակոչկոճ, գարով ճանապարհ
Ապերասան, անասնի

Աղուեսք երկու յեղակարծ մտին գիշերի 'ի հաւանոց ուրեք, և խեղդամահ արարին զագաղաղն, զմարիս և զվառեակս, և կոտորածիւն այնուիկ յագեցան։ Մին յերկոցունց անտի երիտասարդ վառեալ յեռանդն և յաշխոյժ՝ ցանկայր կըլանել զամենայն. իսկ միւսն՝ ծեր ագահ՝ կամէր պահել պաշարս ինչ յառապայս՝ ասելով. «Որդեակ իմ, ընդ փորձ իրաց կենցաղոյս անցեալ իմաստնացեալ գտանիմ, զի շատ իսկ տեսի յորմէհետէ բացան աչք իմ 'ի լոյս, չէ օրէն ճաշակել զամենայն 'ի միում և եթ աւուր. յաղողեաց մեզ բախտ, գանձ է զոր գտաքս՝ յոր պարտ է մեզ անխայել»։ Պատասխանի ետ երիտասարդն և ասէ.« Իրաւ է ինձ ճաշակել զամենայն ցորչափ եմս ասա, և կշտացեալդ յագել ցաւուրս ութ, զի վայրապար է այսրէն առնել դարձ. վաղիւ ոչ առցեն զկայ իրք 'ի բարւոջ, տանուտէրն առ 'ի խնդրել զվրէժ մահուան հաւուցն, սատակամահ կորուսցէ զմեզ»։ Յետ այսպիսեաց

բանից երկաքանչիւրն փութացաւ 'ի կատարումն խորհրդոյն. այնչափ ինչ եկեր երիտասարդն զի պայթուցեալ հազիւ կարաց գնալ մեռանել 'ի խշտի իւր, և ծերն՝ որ իմաստնագոյն զանձն համարէր՝ 'ի չափու ունելով զախորժակս և սակաւապէտ կելով, 'ի վաղիւ անդր կամեցաւ դարձեալ ելանել յորրըս և 'ի տանուտեառնէն քարակոչկոճ սպանաւ։

Այսպէս իւրաքանչիւր տիոց են թերութիւնք, երիտասարդք ապերասանք են և անյագք 'ի հաճոյս իւրեանց, իսկ ծերք՝ անուղղայք յագահութեան։

66

ՆԱՍՐԷՏՏԻՆ ԵՒ ՆԱՒԱՎԱՐ

Պարզել զառագաստ, առաքաստ
Թի վարել, (էնրէ+ տալել) [քանալ
Վայր, տեղ
Սակ, տուրտ, գէն
Կտաւ, իրբ՝ առաքաստ
Ցայտ առնել, յայտնել, ցուցնել
Անվարձ թողուլ, վարձէ ազատ
Ցարաժամ, միշտ
Երկ, աշխարհ

Նաւարկել դէպ եղեւ երբեմն Նասրէտտինայ ընդ Վոսփոր,
Եւ արկ հընդից դահեկանաց սակ ընդ տաճիկ նաւաստւոյն։
Նա ամողակ հողմոյ պարզեալ զառագաստ,
Հասոյց ըզհիւրն 'ի դէմ եդեալ վայրն առանց թի վարելոյ.
Եւ 'ի խնդրել ըզսակ վարձուն 'ի նմանէ,
«Հողմն 'ի կաւին, ասէ, չընչեաց և ըզնաւն այլք մղեցին.
Թէ դու և ես նաւարկեցաք հաւասար,
Զի՞ դու յինէն խնդրես վարձ»։
Ցայտ առակաւս այսուիկ արար Ծերունին,
Թէ իբր անվարձ թողու ռամիկն յարաժամ զերկ հանճարոյ։

67

ԱԻԱՆԴ

Մթերել, դեղել, ժողվել
Խնուլ (խցան), գոցել
Շահավաճառ, վաճառական
Լիութիւն բաւականի, պէտք հոգալու
Անձկութիւն, նեղութիւն. (վիճակի)
Ի կիր արկանել, գործածել
Զեռն արկանել, յեռ+ դպցնել
Եւ եւս, ալ աւելի
Սրտաճմլիկ, սիրտ ճմլող
Ցանդիման լինել, դեմը ելնել
Ընդէ՞ր իցէ քեզ մնալ, ինչո՞ պիտի մնա
Ճոխանալ, հարստանալ
Ականատես, (վկայ) աչքով տեսնող
Ի բաց տար, տար լեցի
Զեռնմերձ լինել, յեռ+ դպցնել
Խիճ, տարի կարոտանի
Գամ մի, մեյ մը
Թուիմ, ինչ այնպես կերեւայ
Գիտուն լիցի քեզ, գիտցած եղիր
Կարծրատորր, կարծր՝ [քիսիպ
Պատառել զերկիր, հողը հերկել
Շեփորայ, փող
Կալանք, բանդ դնելը՝ դրուելը
Ծախել, հատցնել
Առասան (սիճիմ)

Ի մեկնել Պետրոսի 'ի բանակ իւր, չոգաւ 'ի խնդիր Փրանչիսկեայ բարեկամին իւրոյ, և ասէ ցնա. «Աւասիկ յաւանդ տամ քեզ հազար ֆրանգս 'ի խնայութեանց իմոց մթերեալս, կալջիր զայս առ քեզ, մինչեւ եկից ես դարձեալ և յայնժամ յանձն արասցես ինձ»։

Չոգաւ Պետրոս 'ի բանակ անդր, և Փրանչիսկոս պահէր զգանձն զայն. Այլ արկածից 'ի վերայ հասեալ՝ խցան ճանապարհք շահավաճառից իւրոց, և անկեալ ընդ պարտեօք՝ չունէր ինչ 'ի լիութիւն բաւականին։

Մի ոմն 'ի բարեկամաց իւրոց ասէ ցնա. «Տես յոր անձկութիւն անկեալ կաս, ով Փրանչիսկէ, ընդէ՞ր ոչ 'ի կիր արկանես զարծաթն Պետրոսի. կարի անագան հատուցանիցես նմա»։ Պատասխանի ետ Փրանչիսկոս և ասէ. «Ոչ այդպէս, լաւ է ինձ մեռանել անսուաղ քան ձեռն արկանել յարծաթն յայն, տեսանեմ զի ոչ իսկ լուծի զբերան պարկին, յոր-

մէ հետէ Պետրոս յանձն արար զայն և ոչ իսկ բացից, ոչ ես, ոչ կին իմ և ոչ որդիք, միթէ լցե՞ն ինչ պէտք փականաց կամ բանալեաց առ 'ի պահել՝ որ ինչ յանձն եղեալ է առն ումեմն պարկեշտի»։

Անցին ամք վեց, և լցաւ ժամանակ զինուորական ծառայութեան Պետրոսի, բայց ընդ երկար ոչ ոք զրոյց ինչ ըզնմանէ բերէր, և անգիտանայր նա թէ զինչ եղեւ նմա։ Դուցէ անկեալ էր 'ի մարտին, դուցէ դերի վարեալ առ թըշնամիս. բայց ոչինչ զայսցանէ լսելի լինէր համբաւ։ Աղէտք Փրանչիսկեայ յաւելան և եւս, և արդարեւ տեսարան սրտաճըմլիկ յանդիման լինէր աչաց այնոցիկ՝ որք միանգամայն ականատեսք էին թշուառութեանն՝ յոր տառապէր նա հանդերձ ընտանեօք։

Այլ ոմն ասէ ցնա. «Մեռա՛ւ Պետրոս, չիք ընդ այդ երկբայել զի ոչ զրոյցք ինչ լինին զնմանէ, դու միայն ժառանգորդ ես նմին, ընդէ՞ր լցէ քեզ մնալ աղքատ՝ հսկելով ևեթ դանձուդ՝ որով մարթ է քեզ ճոխանալ»։ Պատասխանի ետ Փրանչիսկոս. «Ճոխանա՛լ, ոչ ոք կարէ բարութեամբք այլոց լինել ճոխ և փարթամ, Է՛հ, 'ի բաց տար, ոչ երբէք եղէց ձեռնմերձ 'ի պարկն Պետրոսի որպէս թէ լցեալ էր այն խըճով . . . եթէ դամ մի բացից զայն՝ թուեցայց տեսանել բաղմութիւնս օձից զի ելանիցեն անտի հեղձամղձուկ առնել զիս։ Դիտուն լիցի քեզ, զի լաւ է ինձ ճաշակել հաց կարծրատորը և պատառել զերկիր, քան այլոյ ուրումն հացիւ կեալ։»

Փրանչիսկոս եկաց աղքատ և եղկելի՝ փակեալ ունելով զպարկն 'ի դարանի ուրեք։

Եւ եղեւ յաւուր միում զի լսելի լինէին ընդ երկիրն ընդ այն խառնաձայն աղաղակք թմբկաց և շեփորայից, և ահա դայր երեւէր դունդ զօրաց, ընդ որս էր և Պետրոս՝ որ դառնայր յետ երկարատեւ կալանաց արձակեալ։

Եւ տեսեալ նորա զբարեբաղդութիւն Փրանչիսկոս այնքան աղքա-

տացեալ և չուառական, ոչ երբաց զբերան իւր խօսել զարծաթոյ պարկէն, համարելով՝ զի այրն հէք 'ի թշուառութեան անդ իւրում ծախեալ էր զայն։

Բայց Փրանչիսկոս չոգաւ գտանել զնա և ասէ. «Ողջոյն ընդ քեզ, որ ժամանեցերդ 'ի հայրենիս քո, ընդ երկար ըսպասեաց քեզ արծաթդ»։ Եւ յանձնեաց նմա զպարկն կապեալ նովին առասանաւ, հաւատարմագոյնս պահելով զայն։

68

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿ ԵՒ ՄԱՆԿՏԻ

Ծափս ծափել, ծափ ընդնել
Համբակ, ալիերդ
Կարթ, (ՀԷՆԿԷԼ)
Պարան, (ՀՈԼՈՒ)
Անուրթ, (ՓՕԼՈՒՓ)
Պարաւանդել, կապել
Կենդանութիւն գոչել, «ԿԵՑՑԷ»
Ծանծաղ, երբեմն [պորտալ
Անժամ, դարձեալ (ՎԱՓԸՆԹԱՑ)
Ի դէպ ժամու, յարմար ժամանակի մէջ

Զէ բաւական տեսչի ընդ մանկունս ըզգուշութիւն ամենայն,
Զի անխոհեմ խրատու ածէ անձին վըտանգ յեղակարծ։
Ոմն յանըզգոյշ վարժապետաց պատուէր ետ
Ծափս 'ի փոքունդալ իւրում ծափել մանկըտուոյ։
Աւուրք անցին, անկաւ սափորն 'ի ջըրհոր
Վարժապետին խոնջեալ կարթիւք և ճանկօք,
Ապա պարան ըստուար առ ինքն ետ բերել.
Եւ շուրջ ածեալ զանթովքըն զայն պարաւանդ,
Ըզգուշութեամբ իջուցանել զինքն 'ի գուբ,
Զի զդոյլն 'ի վեր ածցէ անտի պըզընձի։
Այլ 'ի փոքունդալ իւրում 'ի յէջս անդ յանկարծ,
Թողեալ նոցա վաղվաղակի ըզպարան՝
Կենդանութիւն նըմա ծափիւք դոչէին։
Ծանծաղ 'ի ջուրց յայնժամ առեալ նորա զդըլուխ իւր 'ի վեր
Ասէ անժամ հնազանդելոցն համբակաց.
«Ի դէպ ժամու, ո՛յժ հնազանդ մանկըտեակ,
Կենդանութիւն ինձ մաղթէք»։

69

ԵՂԲԱՐՔ ԵՐԵՔԻՆ

Ոտնակառիլ, դաշտբէլ, կենալ
Կապտել, կողպտել
Դայլայլիկ, եբէ
Զիւնախաղաղ, յիւնով ծածկուած
Բացագոյն, աւելի հեռու
Եղեմնապատ, եղեմով ծածկուած
Անպատսպար, պահպանութիւն չունեցող
Լու լինել, լսուել
Ծաղկել (ալեաց), ճերմկել (մազերը)
Խիտ առ խիտ, փովե փով
Բարեհամբոյր, հեղ խունարհ
Բոյս, բարուց բնաւորութիւն
Ընդարմանալ, ընկրկել (յետոյ)
Անվառունակ, անշուք, գծուած
Ի չիջանել կայր, մութելու վրայ էր
Ծնելասէր, ծնողական սէրոյ տարուկ
Անողոքելի, չիսկղջող
Շաւիղ, ճամբու հետք
Բռնաշունչ, խիստ փչող
Տաժանաքայլ, դժուարաբաս փայլուող
Հետախաղաղ, անայտ
Զիւնակոյտ, յիւնի դէզ կոյտ
Որպէս զի, անանկ որ
Փոխել զոտն յոտանէ, ոտք շարժել

Էին ցրտագին աւուրք ձմերայնոյ, ի՛ սառամանեաց ոտնակառեալ կային առուք, ոսաք ծառոց կապտեալք ի սաղարթուց, և ոչ եւս լսելի լինէին ի դաշտս դայլայլիկք թռչնոց։

Զիւնախաղաղ ծածկէր երկիր, և ի բացագոյն վայրս՝ հայեցուածոց աչաց ոչ այլ ինչ դային ի տեսիլ, բայց հովիտք սպիտակագեղեստք և բլուրք եղեմնապատք, և ծառք հանդուներնատիպք ծերունեաց՝ այլ սպիտակ ծաղկեն ալիք։

Ի վերոյ խիտ առ խիտ հիւղից դեղջն, էր տեսանել ըղծուխս կրակարանաց ի ամբառնայր, և շինականք բարեհամբոյրք շուրջ զհրոցն պար առեալ ջերուցանէին զընդարմացեալ ի ցրտոյ զմատունս իւրեանց, և հայէին ընդ պատուհանս ընդ երեսս տխուր և ամայի դաշտին։

Գաբրիէլ և Կատարինէ աղքատին վարէին կենցաղ և յոյժ կրէին տագնապս ի ձմերնական խստութեանցն՝ զի անինչք

էին և անփառունակք։ Հիւղակն նոցա անպատսպար էր ամենուստ և չնչէր հողմն ընդ ծերպս դրանցն և պատուհանաց, և չէր նոցա բնաւ փայտ բաւական յաւելուլ ի հուր անդր որ կայր ի շիջանել։

Կային առ նոքօք երեքին որդեակք նոցա մատաղատիք, զորս սիրէին ի դուք ծնելասէր. մանկունք առաքինիք։ Միքայէլ անդրանիկն՝ տասնամեայ էր, ութամեայ Գրիգոր և կրտսերագոյնն ի նոցանէ Ռափայէլ՝ որոյ չէր աւելի քան ըզվեց ամս։

Սակայն տեսեալ՝ զի հայր իւրեանց և մայր տառապէին յանողոքելի ցրտոյն, ասեն ընդ միմեանս. «Եկայք, երթիցուք յանտառ անդր, ժողովել ոստս անկեալս ի ծառոց և կապեալ խրձունս ինչ՝ բերցուք ի տուն մեր»։

Զայս ասացեալ անկան յուղի կոխելով առ ոտն զձիւն՝ որ խնոյր զանցս ճանապարհին ընդ դաշտն. այլ ընդ հուպ ծածկեցաւ յաչաց նոցա տնակն իւրեանց, և մոլորեցան ի մանուածապատ շաւիղս անտառին, ժողովելով կեղեւս ծառոց՝ որ ի գագաթանց նոցին ի բռնաշունչ հողմոց խլեալ անկանէին։ Եւ մինչդեռ այսպէս պարապեալ կային ի գործ իւրեանց՝ չզգացեալ իսկ զհասանել գիշերոյ, և կարի հեռացեալ գտանէին՝ տեսին զի օրն ի մայր իւր խոնարհէր և ոչ եւս գոյր նոցա հնար գտանելոյ զհիւղ իւրեանց։

Յայնժամ վաղվաղակի զխրձունս փայտիցն բարձեալ ի յուս՝ պատրաստեցան դարձ առնել ի գեօղն։ Այլ տաժանաքայլ էր ուղին, հետախաղաղ ծածկեալ կայր ճանապարհն ի ձիւնակոյտս՝ որ կռուեալ ընդ դարշապարս նոցին ծանրաբեռնէին զկօշիկս նոցա, որպէս զի յետ սակաւուց խոնջք և վաստակաբեկք պարտասեցան ի սպառ, և կրտսերն Ռափայէլ ոչ եւս կարէր ընթանալ։

Զինչ առնել էր յայսպիսումդժնդակ պայմանի. մենաւորք գոլով յանտառի անդ՝ ոչ ուստեք նշմարէին նշոյլ ընդ աղօտ զի աւետաւորէր նոցա յարկ ինչ մերձաբնակ. և ի բառնալ

իւրեանց զաղաղակ, 'ի տխուր միայնութեան անդ յարձագանգաց լայնանիստ անտառաց կրկնէին ձայնք նոցա։ Անդրանիկն յեղբարց անտի փորձ փորձեաց բառնալ 'ի թիկունս զՌափայէլ, այլ այնքան ծանրակիր էր բեռնն զի հարկեցաւ դնել զայն յերկիր. և երեքեան եւս հարան յարտասուս։

Սաստիկ էր ցուրտ. հողմ բքաբեր չնչէր ընդ երեսս նոցա և պաղէին արտասուք յիչանել ընդ ծնօտս նոցին, ձեռք նոցա կարկամեալք էին 'ի ցրտոյ, և ոչ զօրէին ևս փոխել զոտն յոտանէ։

Ցայնժամ փարեցան զմիմեանսք և զդացեալ Միքայելի զի անդամք կրտսերագունի եղբօրն Ռափայելի ցրտացեալք էին և պաղեալք, բուռն արար անձին ջեռուցանել զնա 'ի շունչ բերանոյն, և տեսեալ զի ոչինչ յաջողեցաւ, սակայն և այնու ոչ վարանեալ՝ եհան զհանդերձ իւր ինքն կացեալ ընդդէմ հողմոյն՝ ծածկեաց նովաւ զմարմին կրտսերոյն։ Ողբս առեալ հեղոյր արտասուս, այլ վասն եղբարցն մանաւանդ մերթ կականաբարձ աշխարէր և մերթ գուն գործէր քաջալերել զնոսա։

Սակայն 'ի խղի անդ իւրեանց հոգային ծնողք նոցա զի յամէին նոքա 'ի դառնալ. մերթ ընդ մերթ ելանէին առ սեամբս դրան և հայէին այնքան 'ի բացէ ցոր վայր ղօրէին աչք, այլ ոչ ինչ գայր յերեւան։ Դոչէին յաճախ. «Ռափայէլ, Միքայէլ, Գրիգորիէ». այլ բարբառ ինչ ոչ առնէր նոցա պատասխանի, և ոչ այլ ինչ լու լինէին՝ բայց միայն հաչիւնք շանց ոմանց՝ որ զդաչտացն լուծանէին զլռութիւն։ Գիշերն յառաջ խաղայր, և նոքա սիրտ 'ի թնդոյ ելին արտաքս։ Աբք ոմանք տեղւոյն այնորիկ չոգան 'ի մէջ գիշերի ջահիւք վառելովք 'ի խնդիր մանկանցն, գտին ուր ուրեմն զեղկելիսն, տեսին աղիողորմ. մարմինք նոցա ընդարմացեալ էին 'ի ցրտոյ և թուէին կիսամեռք։ Տեսանէին եթէ զիարդ Միքայել մերկացեալ 'ի զգեստուէն՝ եղբայրասէր գորովանօք խաղապատեալ էր զմարմնով հիքի մանկանն՝ առ 'ի ջեռուցանել զնա և առ 'ի տալ ապաստանարան ընդդէմ հողմոց և տեղատարափից ձեանց։

Զարմացեալ կային արքն ընդ անձնանուէր բոյս բարուց անդրանկին և 'ի վերայ գրկաց իւրեանց բարձեալ զնոսա՝ ածին ի հիւղ իւրեանց, լուցին հուր բոցածաւալ և տակաւ ջերման մարմինք նոցա առեալ կորով և կենդանութիւն։ Այլթէ որպիսեաւ խնդութեամբ գիրկս արկեալ ապա միմեանց՝ փարեցան զծնդօք ծնողաց իւրեանց, ոչինչ է պիտոյ ասել զայն աստանօր։

70

ՍԻՐԱՄԱՐԳ ԱՌ ՀԵՐԱ

Շատանալ, բա-կանանալ	Տուան, (պոչ)
Զայն արկանել, ձայն հանել	Պարզել, բանալ
Զմրուխտ (զի-մի-ռ) կանաչ գոր	Զի՞ պիտոյ է ինձ, ինձի ի՞նչ պէտք է
Նշողել, փայլել	Հմայք, կախարդութիւն
Երփներանգ, գոյնզգոյն	Գուժական, գոյժ պատոպ
Ականակուռ, գոհարով խոկոծ	Եղջերիկ, եղջերաւոր օձ
Բակ, ղրջանակ	Ըղձանալ, փափաքել
Է՞ր, ինչ՞-	Լուծանել ի արտունջ, արձակել

Սիրամարգի բողոք բարձեալ առ Հերա,
Թէ էր ինքեան չէ շնորհեալ ըզսոխակին դայլայլիկ.
Իւ նա բնաւից նախանձելի լեալ հաւուց,
Իսկ ինքն հազիւ ձայն արկեալ՝ լինի հանուրց ծաղրելի։
Առ 'ի սփոփել ըզնա ասաց Դիցուհին.
«Սակայն գեղով դու յաղթես, յաղթես քոյին մեծութեամբ
Փայլ 'ի յուլան քում զըմրըխտոյ նշողէ,

Եւ 'ի փետուրքս երփներանգ
Զականակուռ ըզբակ տրտան քո պարզես» ։
«Զի՞ բնաւ պիտոյ է ինձ , ասէ , համր և անխօս կերպարան
Ուր 'ի ստորև կամ ձայնիւ»։
Ցաւել յայնժամ դիցուհին.
« Բախտին կամօք այդպէս բաժինք ձեզ տրւան,
Քեզ գեղ, արծուոյ զօրութիւն, դուշակութիւն ագռաւու,
Սոխակի երգ , հրմայք գուժկանք եղջերկի.
Եւ ընդ իւր ձիր իւրաքանչիւրն է միշտ գոհ»։
Մի՛ ըղձանար այնմ՝ որ չիցէ քեզ տրւեալ
Զի մի՛ պատրեալ յոյս քո լուծցի 'ի տրրտունջ։

ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ

ԲԱՐԴՈՒԹԻՒՆՔ ԵՒ ԱԾԱՆՑՄՈՒՆՔ ԲԱՌԻՑ

Ա.

ԲԱՐԴՈՒԹԻՒՆՔ ԲԱՌԻՑ

1 Հայերէն լեզուի բառերն իրենց կազմութեան նայելով՝ պարզ կամ արմատ և բարդ կը կոչուին.

Պարզկամ արմատ են առհասարակ այն բառերն՝ որք չեն միացած ոչ է բառի մը կամ մասնկի մը հետ, ինչպէս. հաց, ջուր, հող, օդ, լոյս. իսկ բարդ են այն բառերն՝ որոց վրայ աւելցած է ուրիշ բառ մը՝ մէկ բանի միայն նշանակութիւն տալու համար, ինչպէս. հացարար, մահաբեր, եղբայրասպան, կարճամիտ և այլն ։

2 Անուանց բարդութեան մէջ կը գործածուին չորս տեսակ բառեր. անուն, դերանուն, նախդիր, և մակբայ։

3. Բառերու բարդութեան ատեն՝ սովորաբար երբեմն յօդ կամ յօդակապ կը գործածուին ՝ և երբեմն ե կամ է գրերն։

4. Բարդութեան ընդհանուր կանոն է ՝ ով կապել երկու բառերն, եթէ առաջինն բաղաձայնով կը վերջանայ և երկրորդը բաղաձայնով կ'սկսի. իսկ պէտք է գիտնալ որ՝ առաջին բառն իւր հոլովական փոփոխութեան օրէնքն ընդհանրապէս կը պահէ բարդութեան մէջ, իսկ երկրորդն գրեթէ միշտ անփոփոխ կերպով ուղղական կը մնայ. ըստ այսմ, բան՝ դէտ բառերն եթէ բարդուին կըլլայ բանադէտ, մարդ՝ սէր, մարդասէր, սով՝ մահ, սովամահ. իսկ հոլովական փոփոխում կրող բառերն կը բարդուին այսպէս. ատեան՝ դպիր, ատենադպիր. դև՝ հար, դիւահար. դիր՝ դէտ, դրադէտ. պատիւ՝ սէր, պատուասէր, պատուղ՝ բեր, պտղաբեր։

5. Երբեմն բարդութիւն կ'ըլլայ առանց բառի փոփոխութեան, և կամ առանց մէջտեղը յօդակապ դնելու, զոր օրինակ. վրէժխնդիր, ձեռնտու, ժայժկալ, կաթնկեր։

·6 Միւնոյն բառն ինքն ինքեամբ կը բարդուի առանց ՝ յօդակապի. զոր օրինակ, Պէսպէս, բեկբեկ, ծործոր, վաղվաղ,

կ՝առնուի, ինչպէս, փոփոխ (իբր փոխ-փոխ), դադար (իբր դադ-դար,) հեղեղ (իբր հեղ-հեղ), կամ կը փոխուի, ինչպէս. բաբբառ, (իբր բառ-բառ), յարմար (իբր՝ յարյար), լուռմուռ (իբր՝ լուռ-լուռ)։

7. Ինքն ինքեամբ բարդուող բառեր ալ կան որ ՝ յօդակապը կ՝առնուն, զոր օրինակ. չար՝չար, մեծ՝մեծ, գունդ՝գունդ. այսպիսիք ալ ինչպէս վերը տեսանք (6)՝ երբեմն իրենց երկրորդ բառին մէջ գիր կը փոխեն, կամ նոյն բառին սկիզբը ֆ ի կը փոխուի, և կամ եթէ ձայնաւոր տառ է՝ ֆ (1) գիրը կ՝աւելնայ, ինչպէս, շեղտամեղտ (շելբխտի), աղխամաղխ (հակ հակ, գեղ գեղ), աղլամ՝աղլ (մթութիւն), խաժամ՝ուժ (հասարակ մարդոց բաղմութիւն) բարձրաբերձ, ժանտաժուտ։

8. Եթէ ՝ ով կապուած բարդ բառերուն վրայ ուրիշ մասնիկ ալ աւելցուի, սովորաբար ՝ ը կը զեղչուի կարճութեան և քաղցրութեան համար, ըստ այսմ Աստուած՝պաշտ բառն ածանցականի փոխելու ատեն պէտք է ըսել՝ Աստուածպաշտութիւն, մեծ՝վայելուչ՝ մեծվայելչութիւն, երկայն՝միտ՝ երկայնմտութիւն։

9. Բարդութեան ատեն բառից յօդակապ ընդունելու մասնաւոր օրէնքներն են.

Ա. Երբ առաջին բառն ձայնաւորով վերջանայ՝ թէ իւր բնիկ գիրն ըլլայ այն և թէ հոլովական փոփոխմամբ ընդունած, ՝ յօդն կ՝առնու, զոր օրինակ Է՝կից. դի՝զարդ, սնոտի՝պաշտ, աղնուագութ։

Բ. Երբ առաջին բառն բաղմավանկ ըլլալով է վերջաւորի, այն է ն կը փոխուի ե ի կամ է ի, երբեմն և ՝ ի, կամ թէ կը զեղչուի ու ՝ կ՝առնու, և այնպէս կը յօդուին բառերն, զոր օրինակ. բարեկամ, գերեզարձ, հոգեկիր կամ հոգէկիր, գինեհար կամ գինէհար, թերեհաւատ կամ թեր՝հաւատ, ծիրանեզգեաց կամ ծիրանազգեաց, հեռ՝բնակ։

Գ. Եթէ նախադաս բառն ձայնաւորով վերջանայ և երկրորդն ձայնաւորով սկսի, երբեմն երկուքն ալ կը պահուին և երբեմն անոնցմէ մին կը զեղչուի, իսկ քանի մը բաղմավանկներու մէջ է ն կրնայ երբեմն փոխուիլ ե ի կամ է ի. զոր օրինակ. մարդարէաւանդ, ձիարշաւ, միեղջերու, ապաշխար, հո-

(1) Թէ ֆ գիրը բառին նշանակութիւնն նոյն կ՝պահէ, անտի յայտ է որ՝ ուրիշ առանձինն նոյնանիշ բառերու մէջ ալ կայ, ինչպէս. հաշել, մաշել. հալել, մա-

գեռանդն, գինրմպու, հոգէրնկալ կամ հոգիրնկալ, բարիասաց կամ բարեասաց։ Եթէ է. ՝ իրարու հանդիպին տեղ տեղ ե ի կը փոխուին, ինչպէս. բարի՝ արար, բարերար. գինի՝ արբու, գինեբբու։

Դ. Եթէ առաջին բառն բաղաձայնով վերջանայ և երկրորդն ձայնաւորով սկսի, առանց յօդակապի իրարու կրնան կցուիլ, ինչպէս. բանտարգել, մարդատեաց, երկարմատեան (երկու արմատ՝ այսինքն բարդ և չարի սկիզբներ դաւանող) ծովեղը, կենցաղոգուտ։

Ե. ՝ յօդակապին տեղ քիչ անգամ կը գործածուին ե՝ է. է, ՝. ինչպէս. հնգեռասան, օթեվան, յորդեգնաց, որովայնեմոլ, քրէէքուր (վաաթար, աղտեղի), ընդ՝ծին։

10. Մինչև ցայսր բարդութիւններն ուղղական հոլովով եղած տեսանք, բայց պէտք է գիտնալ որ նոյն օրինօք ուրիշ հոլովներէ ալ կրնան կազմուիլ, յորս սեռականն ու հայցականն գործածական եղած են.— (Աւելորդ է յիշեցնել թէ սոյն կանոնն նախադաս բառերու համար է անշուշտ, վասն զի յետադաս բառերն անփոփոխ կը մնան միշտ, ինչպէս արդէն կարդացինք (4)։

Ո՝ղ. հայրանենդ, ֆէ՝նափայլ, մարդանիշ,
Սեռ. հօրաքոյր, կանանցաբարոյ, անուանակիր,
պանդրէց, ջրբ՝ցապարտ, և այլն։
Հայց. քանարկու, կենատու, (կեանս ը փոխուելով հոլովման օրինօք), օրէնդիր։

11. Բաւական համարելով պարզ անուններէ կազմուած բարդութիւններն, քանի մը օրինակներով տեսնենք հիմա բարդումներ՝ Դերանուններէ, Նախդիրներէ և Մակբայներէ, որոց մէջ պիտի խմանանք նաև բայերու արմատներն, դերբայներն իբրև անուն, և բայածականներն։

ԲԱՅԵՐՈՒ ԱՐՄԱՏՆԵՐԷ. դիւրբմց, աշխարհակեաց, հայրապետաց, հրայբեաց, զէնընկեց, հեշտընկալ։

ԴԵՐԲԱՅՆԵՐԷԵՒ ԲԱՅԱԾԱԿԱՆՆԵՐԷ. շնչեալփառ, դժուարաբեր՝ժեւ, ընդբեալակից, ամէնօրհնեալ։

ԴԵՐԱՆՈՒՆՆԵՐԷ, ինքնաբոյս, նայապէս, ոյնաշուն, ինքաստեղծ։

ՆԱԽԴԻՐՆԵՐԷ. ցայդ (մինչեւ առաւօտ տեւող ժամանակը՝ այսինքն գիշեր), ցերեկ(մինչեւ երեկոյ տեւող ժամանակը՝ այսինքն տիւ) ընդասուն, ՝ուբերեմ, ընդարձակ։

ՄԱԿԲԱՅՆԵՐԷ. «Էջ», հանապազաստուա, գեռաբոյս։

12. Բարդման մէջ եթէ երկրորդ բառն բայարմատ է, իւր բային համեմատ՝ ներգործականի, կրաւորականի և չեզոքի միաք, ու անցեալ դերբայի և «ղ» բայածականի զօրութիւն կունենայ, և նախադաս անունն «եռ» և «բնո-ՐԵՆ» ենդբոց նշանակութիւնն կուտայ, նաև մակբայ՝ եթէ ածական բառ լինի. ինչպէս. Տիրածին՝ զՏէրն ծնանող, Կուսածին՝ 'ի կուսէ ծնեալ. մահաշունչ՝ զմահ շնչող, աղէբախ՝ զաղիս բախող (քնարին թելերը զարնող) ձողաբարձ՝ ձողով կամ 'ի ձող բարձրացեալ, խանձարրապատ՝ խանձարրօք կամ 'ի խանձարուրս պատեալ։ — Բարեշէն՝ բարւոք շինեալ. մեծապայծառ՝ մեծապէս պայծառ, դժուարալոյծ՝ դժուարաւ լուծելի։

13. Նախադաս դոյական անունն շատ անգամ իբրև յատկացուցիչ կ'առնուի երկրորդին, զոր օրինակ. Աստուածորդի (որդի Աստուծոյ), խողերամ (երամ խոզից) որոտաձայն (ձայն որոտման) գարեհատ (հատ գարւոյ)։

14. Դոյական ընդ ածականի, ածական ընդ ածականի և ածական ընդ դոյականի բարդեալ բառերն դրեթէ առհասարակ ածական կ'ըլլան, միայն երբեմն ածականէ և դոյականէ բարդուած բառեր դոյական նշանակութիւն կունենան։ եթէ ածականը իբրև մակդիր կը համարուի դոյականին, ինչպէս Աւագորեար, որ է Աւագ որեար (մարդիկ), դառնակըսկիծք՝ որ է դառն կսկիծք։

15. Դոյական ընդ դոյականի բարդուած առեն՝ եթէ երկրորդը բայի կամ դերբայի միաք ունենայ՝ բառն ածական կ'ըլլայ, ինչպէս. արծաթասէր, մատենագիր, մնակեր։

16. Անեղական անուններն իրենց ուղղականէն բարդուած առեն եղակի կը դրուին թէ առաջ և թէ ետքը. զոր օրինակ փառասէր, հրաշագործ, մեղապարտ, յոժարակամ, կորովամիտ, հրահոսան։

17. Երբ փոխանակ երկու բառէ ըլլալու՝ երեք կամ չորս բառերով ըլլայ բարդութիւնն՝ այն առեն կը կոչուի Ցարբբարդ. ինչպէս, Միաբանասէր, աստուածընդդէմ (1), սմանորաբեր։ Պէտք է սակայն զգուշանալ երկայնաձիգ և անախորժ յարբարբարդութենէ։

(1) Աստուած բառն բարդութեան մէջ միշտ նախադաս կը դրուի, նոյն իսկ ընդդեմ բառէն՝ որ ուրիշ ամէն բառի նախադաս է. իսկ սուտանուն աստուած

Բ.

ԱԾԱՆՑՄՈՒՆՔ ԲԱՌԻՑ

18. Ածանցական կամ յօդուածոյ են այն բառերն՝ որ թէ՛ պարզ լինին և թէ՛ բարդ, իրենց սկիզբն կամ վերջը և կամ երկու ծայրերուն վրայ միանգամայն մասնիկ մը կ'ունենան։ Այդ մասնիկն թէպէտև ինքնին առանձինն նշանակութիւն մը չտար, բայց բառերու ծայրն դրուելով՝ անոնց նշանակութիւնն կամ իմաստը կը փոխէ, զոր օրինակ, դեղ, գդեղ, դեղեցիկ. մեղ, ամեղ, մեղա-ՐՔ, կար, գկար, տկարՐՔՆ։

19 Անուանց սկիզբն առանց յօդակապի կցուող սովորական մասնիկներն են, ան, գ, ը որ կը կոչուին ժխտական մասնիկներ, որովհետև բառին նշանակութիւնն 'ի հակառակն կը փոխեն. ասոնցմէ ան և գ երբ դոյականի առջև դրուին՝ ածականի կը փոխեն զայն. երկուքն ալ դրեթէ միևնոյն նշանակութեամբ կը գործածուին, սա տարբերութեամբ միայն որ գ մասնիկն միշտ բաղաձայնով սկսեալ բառերու կը յարի. իսկ Ը մասնիկը բառին դոյութիւնը ժխտելով կամ անոր հակառակ իմաստը տալով, եթէ դոյականի կամ ածականի վրայ դրուի, դոյականն՝ դոյական ու ածականն՝ ածական կը մնայ. օրինակներ, խոհեմ, անխոհեմ, արի, անարի, ամօթ, անամօթ, շնորհ, անշնորհ, ձև, գձև, հաս, գհաս, դէտ գդէտ, մոյն (բընական վայելչութիւն) գմոյն.—Աստուած, ըստուած, հաւատալի, ՀՀաւատալի, աջողութիւն ըսջողութիւն։

20 Այս ժխտական մասնիկներէն կը համարուին նաև աղ և ոչ, որ նոյնպէս անուանց սկիզբը կը կցուին, զոր օրինակ. աղերախտ, աղուշ, ոչգոհ կամ գոչգոհ, ոչգոյն կամ գոչգոյն։

21 Բայարմատ եղող ածանցեալ մը՝ ինչպէս տեսանք Բարդութեանց մէջ (12) իւր բային համեմատ ներգործականի, կրաւորականի և չեզոքի միաք ու անցեալ դերբայի, և «ղ, լ» բայածականներու զօրութիւն կ'ունենայ. զոր օրինակ. անփորձ՝ չփորձեալ կամ չփորձող, անլուր՝ չլսող, չը լսեալ, անծին՝ ոչ ծնող, ոչ ծնեալ։

22. Վերոյիշեալ հինգ ժխտական մասնիկներէ զատ կան նաև բառերու սկիզբն դրուող քանի մը մասնիկներ՝ այլ և այլ նշանակութեամբ։

Բ՝ որ երբեմն ժխտական նշանակութիւն կուտայ, ինչպէս ողջախոհ, բողջախոհ, (բղջախոհ), ողոբ, բողոբ։

Զ՝ որ նշանակութեան սաստկութիւն մը կուտայ. զոր օրինակ, արտուղի, զարտուղի. աչացու, զաչացու. գնամ, ըզգնամ. յարդարեմ, զարդարեմ. հարկանեմ, զարկանեմ։

Հ և Ն որ ուրեք ուրեք առաւելութիւն և կամ ունակութիւն կը նշանակեն, այր, հայր. զօր, հզօր. լու, հլու.—հայիմ, նայիմ. հիւթ, նիւթ. հպարտ, նպարտ. չողեմ, նշողեմ, անիր, նանիր։

23. Բաղմաթիւ են այն ածանցներն կամ ածանցական մասնիկներն՝ որ անուանց վերջը դրուելով անոնց նշանակութիւնը կը փոխեն, և ածանցեալ բառեր կընեն զանոնք։ Յաճախ գոյականէ գոյական կը շինեն և ածականէ ածական, շատ անգամ ալ գոյականէ ածական, և ածականէ գոյական, օրինակի համար, ական, այնն, ուոր, եղէն, ոյն, արան, ածանցներն մարդն, բառին յարելով կը շինեն, մարմնական, մարմնական, մարմնաւոր, մարմնեղէն, մարմնոյն+, մարմնարան։

24. Ինչպէս Բարդութեանց մէջ կարդացինք (10) ածանցմունքներն ալ հետեւեալ հոլովներով կրնան շինուիլ.

Ո-ղղ. մայրենի, արքութիւն, յեռնային։
Սեռ. +ական, ուռնաւոր, գեղջուկ, ընդանական։
Տրտ. ինչէն, +եղէն մեղէն, յեղէն։
Դրդ. արմքի, կանամքի, ե-բովի, գլխովին.
Հայց. կենական, մեղային։

25. Ածանցական մասնիկ կը համարուին ամ, նամ, եմ, նեմ, իմ, նիմ, ղիմնղիմ, ում, նում բայից վերջերն, որք նոյն օրինօք անուանց կը յարին բայերու կազմութեան համար, միայն ասոնց վերջի երեքն ղիմ, նղիմ, նում առանց յօդի կը կցուին սովորաբար։

26. Կան շատ բառեր ալ՝ որ կրկին և կրկին ածանցուած են և կրսուին Կրկնածանց+, ինչպէս, Զանձիր, ձանձրոյթ, ձանձրանք. վրէպ, վրիպակ, վրիպականանք. մահ, մահական, մահկանացու.

27. Հայերէն լեզուի ածանցական մասնիկներու գլխաւորներն են.

Ական և այնն որ վերաբերանք կը ցուցնեն, ինչպէս, քաղաքական, հռոմէական, քրիստոնէական, լեռնային, ծովային, երկնային։

Բ. արան, անոց, ոց, որ տեղ կամ ընդունարան կը նշանակեն. ինչպէս, վարժարան, արքայարան, որբանոց, դպրոց, ծաղկոց։

Գ. ուոր կամ ուոր՝ որ ունեցող կամ վրան երեւ կը նշանակէ, ինչպէս թագաւոր, սգաւոր, զինուոր, կամ զինաւոր.

Դ. Եղէն, որ բանի մը ինչ նիւթէ ըլլալն կը յայտնէ, զոր օրինակ փայտեղէն, լուսեղէն, հողեղէն։

Ե. Եայ որ բանի մը ինչէ ընուած կամ բանուած ըլլալն կը ցուցնէ, ինչպէս, ծաղկեայ, մարգարտեայ։ Երբեմն կը ցուցնէ նաև բանի մը որչափ ժամանակուան ըլլալն, ինչպէս, չորեքօրեայ, հինօրեայ, և երբեմն ալ ունեցող նշանակութիւնը կուտայ, զոր-օրինակ, սրտեայ, բազմաչեայ,

Զ. Եան՝ որ կը նշանակէ տերունք կամ ծագում ինչպէս Սոքանաղեան, Իսրայելեան։ Նաև ունեցող նշանակութիւնն կուտայ. վեցթեւեան, գունեան։

Է. Եղ որ կը ցուցնէ տանակութիւն. ինչպէս, հանճարեղ, ընչեղ համեղ։

Ը. Ենէ՝ որ ընդհանրապէս եթէ պատուղ ցուցնող բառին վերջն դրուի՝ անոր ծառն կը նշանակէ, իսկ եթէ կենդանեայ անուններու վրայ դրուի՝ անոնց մորն կամ դէզը կը նշանակէ, ինչպէս, խնձոր, խնձորենի, թութ թթենի,—առիւծ, առիւծենի (առիւծի մորթ) ուլ, ուլենի (ուլի մորթ), խոզ, խոզենի (խոզի միս)։ Ծառերու անուններն երբեմն է ով ալ կ՝ածանցուին ինչպէս. սերեւիլ, սերկեւիլ. կաղին, կաղնի։ Պէտք է գիտնալ նաև թէ՝ ենի, անի, է մասնիկներն ուրիշ բառերու վերջն ալ կցուելով՝ անոնց այլ և այլ նշանակութիւններ կուտան. ինչպէս երկաթի, արծաթի, ասղանի, մատանի, հայրենի, մայրենի, այրի, կորովի։

Թ. Իկ կամ ակ՝ որ նուազողութեան, փոքրութեան և կամ փոքրութեան կը ցուցնեն. զոր օրինակ պարտիզիկ, խցիկ. հայրիկ, դստրիկ, նաւակ, գետակ, որդեակ։

Ժ. Ոտ որ յոտնաթութեան կամ ուռոտութեան, կը նշանակէ, ինչպէս. տղմոտ, քարոտ, աւազոտ։

ԺԱ. Ոտ որ ունակութեան կամ ախտ կը ցուցնէ. զոր օրինակ, քրտոտ, բորոտ, նախանձոտ, երկչոտ։

ԺԲ. Ուրդ՝ որ արհեստ կամ գործ կը ցուցնէ, ինչպէս որսորդ, այգեորդ. սայլորդ։

ԺԴ. Ցի՝ որ կը ցուցնէ թէ մէկը որ երկրի կամ հայրենիքինն. ինչպէս Զօրատեցի։

ԺԴ. Յ՝ որ պաշտօնէ կամ ֆէճէի մը յատկայատկեալ անձ կը ցուցնէ. զոր օրինակ, քահանայապետ, հարսնապետ:

ԺԵ. Ոն՝ որ ոչ մասնական զօրութիւնն ունի, ինչպէս. շարժոն, թռչոն. սողոն:

ԺԶ. Ա-էպ՝ որ ոստոստուելն կը նշանակէ. զոր օրինակ ծաղկաէպ, խոտաէպ, օդաէպ:

ԺԷ. Ապ՝ որ մարմնոյ մէկ մասին կամ անդամին կորած ըլլալն կը ցուցնէ. ինչպէս լեզուապ, ականջապ (1):

28. Կան տակաւին այլ և այլ մասնիկներ՝ ինչպէս պն, էն, ոն, գին, պես, ոտ կամ ած, ուրդ, և այլն, որոց կարեւորութիւնն և նշանակութիւնն ընթերցմամբ կրնայ ուսանողն 'ի միտ առնուլ:

ՀԱՅ. ՀԵՂԵՓԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆԻ ԵՎ ՏՊԱՐԱՆԻ Ք. ԻՍԿԻՍԱՅԻ

ՎՐԻՊԱԿՔ

Երես 21 (բառից մէջ) փոխանակ ...ն ի կարդալ ...ն.
» 23 (2 կանոն) փոխանակ հոլէ ի կարդալ հոլովէ
» 31 (բառից մէջ) փոխանակ ը-ծանել ճրագ ի կարդալ ը-ցանել ճրագ
» 32 (4 կանոն) փոխանակ գոյականներէն ի կարդալ գոյականներէն
» 37 (3 կանոն) փոխանակ ոեղ ի կարդալ հեռ
» 46 (4 կանոն) փոխանակ բանաւոր ի կարդալ բանաւոր
» » (անդ) փոխանակ ի՛ընէն ի կարդալ ի՛ընէն
» » (անդ) փոխանակ Սկեւաոյ ի կարդալ Սկեւաոյ
» 47 փոխանակ (Տես 22 էջ 1 կանոն) ի կարդալ (29 էջ 2 կանոն)
» 50 փոխանակ (Տես 16 էջ 4 կանոն) ի կարդալ (14 էջ 4 կանոն)
« 51 փոխանակ (Տես 37 էջ 2 կանոն) ի կարդալ (39 էջ 2 կանոն)
» 53 տող 26 փոխանակ անդր ի կարդալ անդ
» 55 փոխանակ (Տես 19 էջ 4 կանոն) ի կարդալ (19 էջ 3 կանոն)
» 55 փոխանակ (Տես 48 էջ 2 կանոն) ի կարդալ (8 էջ 2 կանոն)
» 58 փոխանակ (Տես 25 էջ 5 կանոն) ի կարդալ (25 էջ 3 կանոն)
» 60 փոխանակ (Տես 21 էջ 4 կանոն) ի կարդալ (19 էջ 3 կանոն)
» 93 տող 25 փոխանակ ղէղ ի կարդալ ղէղ
» 94 տող 1 աւելորդ է դալոց բառն
» 99 տող 23 փոխանակ անբան վարէցար ի կարդալ անբան ոչ վարէցար
» 105 տող 23 փոխանակ եր ի կարդալ եր
» 109 տող 1 փոխանակ գոռէր ի կարդալ գոռէր, բոռէր ի պիծակ
» » տող 17 փոխանակ ֆոմ ի կարդալ ֆոմն
» » տող 21 փոխանակ խոսրացոն յինէանց ի կարդալ խոսրացոն գոմ յինէանց
» 123 տող 19 փոխանակ ղոր էակ ի կարդալ ղոր էնչ

(1) Ումանք այս վերջի -էպ, -պ, եւ -ոն մասնիկներն յ-էպ, հպ եւ -ոնել բառերու կրճատում համարելով իբրեւ մասնիկ չեն ընդունիր, եւ հետեւաբար ատոնցմէ կազմուած բառերն ոչ թէ -ծանոյթ-ել այլ իբրեւ բարդ կը ճանչնան:

133, 134, 135, 136

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL0024333
4-մ

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL0024332
ալբ 3-ՄՄ

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL0024331
Հատ 2

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL0024330
Հատ 1.